

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
SİNOLOJİ ANABİLİM DALI

**ÇİN KAYNAKLARINA GÖRE 16. YÜZYIL OSMANLI ÇİN İLİŞKİLERİ VE
ÇİN'DEKİ OSMANLI ATEŞLİ SİLAHLARI**

Doktora Tezi

Giray Fidan

Ankara-2010

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
SİNOLOJİ ANABİLİM DALI

**ÇİN KAYNAKLARINA GÖRE 16. YÜZYIL OSMANLI ÇİN İLİŞKİLERİ VE
ÇİN'DEKİ OSMANLI ATEŞLİ SİLAHLARI**

Doktora Tezi

Giray Fidan

Tez Danışmanı
Prof.Dr. Bülent Okay

Ankara-2010

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
SİNOLOJİ ANABİLİM DALI

**ÇİN KAYNAKLARINA GÖRE 16. YÜZYIL OSMANLI ÇİN İLİŞKİLERİ VE
ÇİN'DEKİ OSMANLI ATEŞLİ SİLAHLARI**

Doktora Tezi

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Bülent Okay

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

ÖNSÖZ

Tezimizin konusu olan Osmanlı – Çin ilişkileri, son zamanlarda Çin’e artan ilgiyle de paralel olarak hem tarihçilerin hem de sıradan vatandaşın ilgilendiği bir konu haline gelmiştir. 16. Yüzyıl Osmanlı Devleti, Çin ve Dünya’nın geri kalanı açısından bir dönüm noktasıdır. Bu dönemde savaşlarda vazgeçilmez hale gelen ateşli silahlar sayesinde dünya yeni bir döneme girmektedir. Osmanlı Devleti sanıldığığının aksine bu silahların geliştirilmesi ve imalatı konularında dünyanın önde gelen devletlerinden biridir. Tezimizin konusu olarak öne çıkan Osmanlı ateşli silahları, bir Osmanlı elçisi vasıtasıyla Çin’e kadar ulaşmıştır. Çin devleti de bu teknolojiye sırtını dönmemiş ondan azami faydayı elde etmeyi hedeflemiştir.

Tezimizin, Türkler ve Çinliler arasında ilişkilerin bittiği ya da koptuğu düşünüldüğü 16. Yüzyıla ilgili olarak, Türk – Çin ilişkilerininin aydınlatılmasına katkı sağlayabilecek bir öncü çalışma olmasını ümit ediyoruz. Çalışmalarımızı bundan sonra da bu konular üzerinde yoğunlaştırarak Türk – Çin ilişki ve iletişiminin gelişmesine katkı sağlamayı amaçlamaktayız.

Tezin hazırlık ve yazım sürecinde yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen ve beni her konuda cesaretlendirip destekleyen tez danışmanım Prof. Dr. Bülent Okay’a; ayrıca Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu’ya ve Doç. Dr. A. Merthan Dünder teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
Önsöz.....	I
İçindekiler.....	II
Giriş.....	III

I. Bölüm: 16. Yüzyılda Uluslararası ilişkiler, Osmanlı İmparatorluğu ve Çin.	
I.1. 16. Yüzyılda Dünya’da Genel Durum.....	1
I.2. 16. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Genel Durum.....	6
I.3. 16. Yüzyılda Çin’de Genel Durum.....	16
II. Bölüm: 16. Yüzyıl Osmanlı - Çin İlişkileri.....	53
II.1. Başlangıcından 16. Yüzyıla Tarihte Türk - Çin İlişkileri.....	53
II.2. Ming tarih kayıtları ışığında Osmanlı – Çin İlişkileri.....	58
III. Bölüm: 16. yüzyılda Osmanlı Devleti’nde ve Çin’de Ateşli Silahlar.....	72
III.1. Osmanlı Devleti’nde Ateşli Silahlar.....	72
III.2. Çin’de Ateşli Silahlar.....	77
IV. Bölüm: Duo Si Ma’nın Çin’e Seyahati.....	88
IV.1. Duo Si Ma’nın Çin’e Seyahati ve 16. Yüzyılda Pekin’de Osmanlılar.....	88
Sonuç.....	103
Tez Özeti.....	107
Abstract.....	108
Kaynakça.....	109
Ek I.....	129
Ek II.....	154
Ek III.....	195

Giriş

Çin ile ilgili yapılan bütün araştırmaların kuşkusuz en temel problemi dil ile ilgili olanlarıdır. Çince oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmış yüz milyonlarca insanın kullandığı insanlığın en eski ve köklü dillerinden birisidir. Çince, sadece kendi coğrafyasında değil Çin’in etki alanında bulunan, Çin Kültür Alanı olarak nitelendirilen ve Çin dışında Kore,

Vietnam, Japonya, Orta Asya ve Güney Doğu Asya'nın büyük bir bölümünü kapsayan geniş bir coğrafyada birincil ticaret, siyaset ve yönetim dili konumunda olmuştur. Asya'nın tarih kayıtlarının çok büyük bölümü de Çince'dir. Çince kaynaklara ulaşılması ve taranması, bilimsel çalışma açısından hayati öneme sahiptir. Çince, günümüzde de bu bölgelerde önemini korumaktadır. Türk tarihi çalışmaları açısından da tıpkı Eski Yunanca ve Latince'nin Batı tarihi açısından sahip olduğu öneme benzer bir öneme sahiptir. Bu nedenlerle Türk tarihi ve kültürü araştırmaları açısından Çince anahtar bir roledir.

Çin yazısı resim yazıdır. Mantık olarak Çince imlerin Mısır Hiyerogliflerinden bir farkı yoktur. Çince, dünya'da yaşayan tek resim yazı dili'ne sahiptir. Bir başka deyişle Çin Yazısı yaşayan Mısır Hiyeroglifleri gibidir. Çince bir im; isim, sıfat ve fiil olarak kullanılabilir. Noktalama işaretleri de birçok Çince tarihi metinde kullanılmamıştır. Bu nedenle özellikle Klasik Çince metinleri okumak, anlamak ve çözümlmek oldukça zordur.

Yabancı halkların ve onlara ait lider, savaş, kültür v.s. unsurlarının eğer o halkların kendi yazıları mevcut değilse ancak Çince kayıtlardan çıkarabilmek mümkün olabilmektedir. Çin, çok eski bir tarih yazıcılığı geleneğine sahiptir. Ayrıca bu tarih yazıcılığı devlet eliyle de resmi hanedan kayıtları olarak çok titizlikle yazılmış ve saklanmış; günümüze kadar ulaşabilmiştir. Ancak Çince'nin kendine has bazı sorunları nedeniyle bazı yerler, isimler v.s.'nin eğer konu edinildiği dilde bir karşılığı; yakın ya da uzak yok ise, neden söz ettiğini anlamak çok güçtür.

Araştırmamızda karşılaştığımız sorunlardan birisi de bu idi. Bu isimlerin kesin olarak ortaya çıkarılabilmesi ancak Osmanlı tarih kayıtlarında da konuyla ilgili arşiv malzemesinin ortaya çıkarılması ve karşılaştırılması neticesinde netlik kazanabilecektir. Araştırmamızda; Çince isimleri ile anılan Osmanlı kökenli kişiler için en yakın muhtemel isimler kullanılmıştır. Bu isimler dışında kullanılan bazı Çin'e has ünvanlar da aynı dönemde Osmanlı Devleti'nde kullanılan ünvanlara denk gelecek şekilde kullanılmış, Türkçe'de karşılığı bulunmayan

kavramlar için ise uzun izah yolları kullanarak anlatma yoluna gidilmiştir. Çince bilen kişilerin çalışmamızdan faydalanabilmesi ve yanlış anlaşılmalara sebebiyet verilmemesi amacıyla yer ve kişi isimlerinin Çince aslı ve “Pin Yin¹” transkripsiyon sistemi ile latin harfleriyle yazılmış halleri kullanılmıştır. Türkçe metnin içerisindeki Çince isimler “Pin Yin” olarak adlandırılan Çince’nin günümüzde en çok kullanılan ve standart olarak kabul edilen latin harfleriyle transkripsiyon sistemi kullanılarak verilmiştir.

Tibetçe isimler ise Çin Halk Cumhuriyeti’nde Tibetçe’nin Lhasa diyalekti temel alınarak geliştirilen ve Wylie transkripsiyon sisteminden daha kolay anlaşılabilen yeni “Zang Wen Pin Yin²” sistemine göre yazılmış ayrıca Türkçe okunuşları da dipnotlara eklenmiştir. Tibetçe orijinal yazılışları da metin içinde ve dipnotlarda bulunmaktadır.

¹ 拼音: Pin Yin: Pin ‘Heceleme’ Yin ise ‘Ses’ anlamına gelir. Çincenin Latin harfleriyle transkripsiyonu (çeviri yazı) için bugün dünyada en çok kabul gören sistemdir. Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti tarafından 1958’de tanınmış ve 1979’da resmi transkripsiyon sistemi olarak kabul edilmiştir. Daha sonra da Singapur hükümeti, Kongre Kütüphanesi (Library of Congress) tarafından tanınmış ve kullanılmış bugün Çincenin dünya üzerinde en genel geçer ve en çok kullanılan transkripsiyon sistemi olmuştur. Pin Yin dışında da transkripsiyon sistemleri bulunsada (Wade-Giles gibi) en çok kullanılan ve kabul gören Pinyin’dir ve ISO (International Organization for Standardization) Pin Yin Sistemini Modern Çincenin transkripsiyon sistemi olarak kabul etmiştir. (ISO-7098:1991) Ayrıca Bakınız: Yin Binyong ve Mary Felley (1990). Chinese Romanization. Pronunciation and Orthography (Hanyu pinyin he zhengcifa). Beijing: Sinolingua.

² 藏文拼音: Zang Wen Pin Yin, Tibetçe’nin Latin harfleriyle yazımı için Çin Halk Cumhuriyeti tarafından Wylie sistemine rakip olarak yaratılmıştır. Birçok açılardan Çince’nin transkripsiyonu Pin Yin’e benzemekte bu nedenle de “Tibetçe Pin Yin” manasında “Zang Wen Pin Yin” olarak adlandırılmıştır. Yazımı ve kullanımı wylie sistemine göre daha kolaydır. Ayrıca bakınız: 李文周 (1996). 藏文拼音法-拉萨音.北京: 民族出版社.

Araştırmamızın temel kaynağını 1598’de Ming Hanedanı Döneminde yaşamış devlet adamı Zhao Shi Zhen³ tarafından yazılmış olan “Shen Qi Pu⁴” adlı eser oluşturmaktadır. Söz konusu eser, daha önce de bazı Batılı, Çinli ve Japon araştırmacılar tarafından belli kısımları alınarak yayınlanmıştır. Ancak, bu çalışmaların çoğunluğu eserin içerisinde geçen bazı çizimlerle sınırlı kalmıştır. Kitabın metin kısmı ile ilgili derinlemesine bir çalışma yapılmamıştır. Joseph Needham, “Science and Civilisation in China” adlı ünlü eserinde bu kitaptan bahsetmektedir ve bazı çizimleri de kitabına almıştır ancak “Shen Qi Pu” içerisinde birkaç yerde çok açık biçimde “Lu Mi⁵” yani Osmanlı adıyla anılan “Duo Si Ma⁶”dan “Turkic Muskeeter” yani “Türki Tüfekçi” olarak bahsetmekte fakat metnin içinde açıkça yazılmış olan ayrıntılardan bahsetmemektedir. (Needham, 1986, s. 418) Japon Tarihçi Kazuaki Sawai’nin de “Japon Teknolojisine karşı XVI. Yüzyıl’da Doğu Asya’da Osmanlı Tüfeğinin Yeri” adlı bir makalesi bulunmaktadır.(Emecen, 2008) Adı geçen eserde Osmanlı tüfekleriyle ilgili bazı değerli bilgiler, “Shen Qi Pu” kaynağından bazı çizimlerle de desteklenerek irdelenmiştir. Fakat anlaşılmaktadır ki; bazı hususlarda “Shen Qi Pu” metni içerisindeki bilgiler bu

³ 赵士禎: 1554 – 1611 yılları arasında yaşamış Zhe Jiang doğumlu Çinli devlet adamı. Özellikle dönemin ateşli silahlarıyla ilgili yazdığı kitabı “Shen Qi Pu” ile ünlenmiştir. Ayrıca bakınız: 赵士禎(1981). 神器谱. 台北: 国立中央图书馆出版.

⁴神器谱: Shen Qi Pu, Zhao Shi Zhen’in Ateşli Silahlar ilgili yazdığı eser.

⁵ 鲁迷: Lu Mi, Osmanlı İmparatorluğu’nun Özellikle Ming dönemi Çin tarih kayıtlarında sıklıkla rastlanan ismi. Bu isim Rum kelimesinden gelmektedir. Ayrıca bakınız: 马明达 (Ma Ming Da) ve 马一 (Ma Yi) (2010). 明与奥斯曼土耳其帝国 (Ming ve Osmanlı (Türk) İmparatorluğu). 五邑大学学报 (Wu Yi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi), Vol. 12, No.1, syf. 71.

⁶ 朵思麻: Duo Si Ma, Çin’e giden Osmanlı elçi heyetinden Pekin’de kalan bir elçi. Osmanlı’da ateşli silahlar uzmanı olduğu ve Pekin’de Çin imparatorlarının emrinde “Jin Yi Wei” de çalışmış; Zhao Shi Zhen’a Osmanlı Tüfeğinin inceliklerini anlatmış ve tüfek üretiminde bizzat bulunmuştur. Ayrıca bakınız: 赵士禎(1981). 神器谱. 台北: 国立中央图书馆出版.

makalede de yer almamaktadır. Aynı makalede “Duo Si Ma⁷” isminin “Düşman” olabileceği öne sürülmüştür. “Shen Qi Pu⁸”nun metni içerisinde yazılanlara bakılınca bu öne sürülenlerin kaynak ile tam örtüşmediği kanaati oluşmaktadır.(Emecen, 2008, s. 344)

“Shen Qi Pu” Zhao Shi Zhen tarafından 1598 yılında imparatora sunulmak üzere yazılmıştır. Kitabın içerisinde Zhao Shi Zhen, yıllarca yaptığı birçok araştırma ve çalışmayı bir araya getirmiş bununla da kalmamış kitaba birçok görsel de katmış, bir çok çizim ve tasvir eklemiştir. Kitabın tamamında sadece Osmanlı tüfekleri değil bunun yanında batıdan gelen tüfekler de tanıtılmıştır. Kitapta yazar, tüfeklere ulaşmasını ve tüfeklerin Çin’e ulaşma macerasını da oldukça ayrıntılı biçimde yazmıştır. Ming tarih kayıtlarında bulunmayan birçok ayrıntıyı da kayıt altına almıştır. Çalışmamızın en önemli dayanağını söz konusu eser oluşturmaktadır.

“Shen Qi Pu”dan başka Osmanlı elçileri ile ilgili en önemli ipucu, Pekin’de bulunan Hui’ler yani Çinli Müslümanların aile soyağaçlarının bulunduğu “Bei Jing Niu Jie Zhi Shu-Gang Zhi⁹” adlı eserdir. “Niu Jie¹⁰” adlı bölge Yuan hanedanlığı döneminden beri

⁷ Bu isim çalışmamızın içerisinde uzunca açıklanmıştır. Bu ismin “Osman” olma ihtimali çok yüksektir ancak Düşman olması küçük bir ihtimal olarak gözükmemektedir. Belki Yazar Çince’de Japonlar için kullanılan Wo “倭” karakteri ile bir bağlantı kurmuş olabilir. Ayrıca bakınız: 古代汉语词典 (Gu Dai Han Yu Ci Dian)(2002). 北京: 商务印书馆 (Shang Wu Yin Shu Guan), syf. 1611.

⁸ “Shen Qi Pu” Kitabının ismi için “Tanrının Aleti Kitabı” çevirisi olarak verilmiştir. (Emecen, 2008, s. 343) Ancak Türkçeye çevirirken bunları tek tek analiz etmek gerekmektedir. Shen”神” burada sıfat olarak kullanılmaktadır ve tanrısal ya da doğa üstü anlamına gelmektedir. Qi “器” ise Huo Qi “火器” ya da Huo Wu Qi “火武器” yani ateşli silahın kısaltılmışıdır. Pu “谱” ise el kitabı ya da kılavuz anlamına gelmektedir. Bu nedenle bize göre Türkçe çevirisi “Olağanüstü (Ateşli) Silahlar Kılavuzu” olmalıdır.

⁹ 北京牛街志书-冈志 (Beijing Niu Jie Zhi Shu – Gang Zhi)

¹⁰ 牛街: Niu Jie, Pekin’in [宣武](#) (Xuan Wu) bölgesinde bulunan çoğunluğunu Çinli Müslümanların oluşturduğu mahalle. Song Hanedanı döneminden itibaren Pekin’de müslümanların toplu olarak yaşadıkları bölgedir.

Pekin'deki müslümanların toplu halde yaşadığı bir yerdir. Bu bölgede yaşayan ailelerin kökenleri, kültürleri, dinleri ve yaşamları hakkında birçok bilginin bulunduğu bu kitap bölgenin tarihi ve Hui¹¹'lerin kökenleri ile ilgili son derece değerli bilgiler vermektedir. Söz konusu kitap Çin'de 60'lı yıllarda başlayan "Kültür Devrimi"¹² sırasında yok olmuş, sonradan elde kalan tek bir nüshadan yeniden çoğaltılmıştır.

Osmanlı elçilerinin Çin'e giderken kullandıkları güzergahları gösteren ve bu yerler ile ilgili bilgiler veren üç önemli kitap da çalışmamızda kaynak olarak kullanılmıştır. Bunlardan ilki Mirza Haydar Duğlat'ın Tarih-i Reşidi adlı eseridir.(Duğlat, 2006) Eserin içerisinde dönemin Hindistan'ı ve Tibet'i ile ilgili önemli bilgiler bulunmaktadır. Özellikle Tibet'in işgali ve Tibet ile ilgili bilgiler, "Shen Qi Pu"da Osmanlı elçilerinin Hindistan üzerinden ve Tibet'ten geçerek Çin'e gelmeleri de göz önünde bulundurulduğunda, birçok örtüşen bilgi içermektedir. Dönemin Müslümanlarının da gözünden Tibet'in nasıl algılandığı ile ilgili önemli bir eserdir. Bu eserin dışında; Hindistan, Çin ve Tibet ile ilgili birçok bilgi de Seyfi Çelebi'nin Seyahatleri adlı eserler ışığında kullanılmıştır.

Günümüzde de Pekin'de en çok Müslümanın bulunduğu yerdir. Ayrıca bakınız: 北京牛街 (Bei Jing Niu Jie)(2009), 中国地名 (Zhong Guo Di Ming), Vol. 2, syf. 40.

¹¹ 回族: Hui Zu ya da Dungan veya Döngen, 7. Yüzyıldan itibaren özellikle Çin'in güney bölgelerine ticaret ve İslamiyeti yayma amacıyla gelen birçok müslüman tüccar, din adamı ve seyyahın oluşturduğu bu büyük topluluk Çin'de yerleşmiş; Çinliler ile karışmış ve kaynaşmıştır. Günümüzde de Çin'in en büyük azınlık milletlerinden biridir. Hui'lerin kendilerine ait bir dilleri yoktur bu nedenle "Çinli Müslüman" olarak da anılırlar. Ayrıca bakınız. James Prinsep (1835). Memoir on Chinese Tartary and Khoten. The Journal of the Asiatic Society of Bengal, No. 48, syf. 653.

¹² 文化大革命: Wen Hua Da Ge Ming, Kültür Devrimi, 1966'dan 1976'ya kadar süren ve Çin'i kökten değiştiren büyük toplumsal olay. Komünist parti ve Mao Ze Dong tarafından başlatılan bu büyük toplumsal olay Çin toplumunu tamamen sınıfsız bir yapıya sokmak amacıyla başlatılmıştır. Ancak süreç sonunda birçok tarihi eser yok edilmiş ve uzun zaman ülke büyük bir kaos yaşamıştır. Ayrıca bakınız: Tsou Tang (1986). The Cultural Revolution and Post-Mao Reforms: A Historical Perspective. Chicago:The University of Chicago Press.

Çalışmamızda Ming dönemi Çin'i için Ming Tarih Kayıtları ve Cambridge'in "History of China" adlı eseri temel alınmıştır.(Twitchett ve Fairbank,1988) Ayrıca Çin devlet sistemi, askeri yapılanma ile ilgili Charles O. Hucker'ın "A Dictionary of Official Titles in Imperial China" adlı eseri kullanılmıştır.(Hucker,1985) Yukarıda saydığımız temel kaynakların dışında birçok İngilizce, Çince, Tibetçe ve Türkçe kitap ve makaleden araştırmamızın içerisinde yararlanılmıştır.

I. Bölüm

16. Yüzyılda Uluslararası İlişkiler, Osmanlı İmparatorluğu ve Çin

I. 1. 16. Yüzyılda Dünya'da Genel Durum

16. yüzyılın ilk çeyreğinde Avrupa'da büyük bir değişiklik olmuştur. Bu değişiklik Roma'dan beri ilk kez Şarlken'in İspanya Kralı ve Kutsal Roma Germen İmparatoru olarak Avrupa kıtasının büyük bir bölümünü kendi idaresinde toplamasıdır. Şarlken, Habsburg hanedanı üyesi olan babası II. Philip'den çok büyük toprakların yönetimini almış ve ayrıca Şarlken'in anne tarafından dedesi olan II. Ferdinand da Kastilya, Aragon, Sicilya ve Napoli'yi miras almıştır. 1516'da ölen Ferdinand'ın ardından İspanya'nın ve İtalyanın kralı olarak o'nun da yerine geçer. Bu sırada Amerika kıtasında ve Asya'da da sömürgeler tesis edilmeye başlanmıştır ki buralar da Şarlken'in ülkesine dahil bulunmaktadır. Ancak Şarlken İspanya'da daha önce bulunmadığı için İspanyolca bilmemektedir. Zaten ağır vergiler vermek zorunda olan halk çok geçmeden kendisine de yabancı olan bu yeni krala karşı ayaklanacaktır. (Carr, 2000, s. 152-173)

Şarlken, gücünü imparatorluğu kontrol etmeye harcamaktadır. İspanya onun için ikincil durumdadır. Dedesi Maximilian ölmeden önce onu taht için en kuvvetli aday olarak göstermiştir. 1519'da Maximilian öldüğünde karşısına çok güçlü bir rakip olan I. Fransuva çıkmıştır. Şarlken aynı yıl mücadeleden galip çıkarak Kutsal Roma Germen İmparatorluğunun ve bütün Hıristiyan aleminin fiili lideri olur. Böylelikle Almanya'nın ve Avusturya'nın ve İspanyol tacına dahil olan Belçika ve Hollanda'nın da hakimi olmuştur. Kısa zamanda da İtalya'nın kuzeyi, Sardunya, Luxemburg, Burgonya ve Alsace da hakimiyeti altına girecektir. Bu genişlemenin dışında Amerika kıtasının işgali de onun döneminde başlayacaktır. Amerika'nın keşfinin ardından 16. yüzyılda İspanya'da ticaret ve sanayi gelişmeye başlayacaktır. Bu sırada Amerika'da bulunan değerli madenler de İspanya'ya akmaktadır

ancak Şarlken bu madenleri savaşlar için harcamakta ve bu nedenle de sanayi ve ticaret bundan olumsuz etkilenmektedir. Bu sorunların yanı sıra Avrupa'da din savaşları da başlamak üzeredir. (Arıkan, 1965, s. 247 – 249)

Fransa'da aynı dönemde Şarlken'in en büyük rakibi olan I. Fransuva tahttaır. Başlangıçta kendini Roma Germen İmparatoru olarak seçtirmek isteyen I. Fransuva bu yarışı Şarlken'e karşı kaybettikten sonra tamamen kuşatılmış durumdadır ve tek müttefik de Kanuni Sultan Süleyman'ın tahtta olduğu Osmanlılardır. Ancak Katolik olması nedeniyle; zaman zaman Şarlken'e karşı mücadelede Osmanlı yardımı almasını çoğunlukla gizlice yapmaktadır. Genellikle çok zor durumların dışında Osmanlı ve Şarlken arasında arabuluculuk yaparak iki yüzlü bir siyaset uygulamaktadır. Fransuva krallığı etrafındaki sıkıntılara rağmen ülkesinde büyük değişiklikler yapmayı başarmıştır. Derebeylik tamamen yıkılmış merkezi yönetim tesis edilmiştir. (Knecht, 1994, s. 62-63)

Şarlken ve Fransuva arasında bu mücadele devam ederken İngiltere tahtında aralarında denge politikasını devam ettiren 8. Henri bulunmaktadır. Bu sırada İngiltere kendi deniz güvenliği ve Avrupa'daki kuvvetlerin dengesini gözetten bir siyaset uygulamıştır ve birçok açıdan Fransa'dan ileri bulunmaktadır. Merkezileşme uzun süre önce hayata geçmiş kralın hakimiyetinin karşısında parlamento ve kilise bulunmaktadır. Henri ülkenin gelişmesine uğraşmış ve halkını denizlere yöneltmiştir. Böylece 16. Yüzyılın sonuna doğru İngiltere'de bu alanlarda büyük gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır.(Scarbrick, 1968, s. 355-356)

Portekiz aynı dönemde büyük denizci kaşiflerinin öncülüğünde Afrika ve Asya'da hatta Güney Amerika'da birçok yerde sömürgeler tesis etmiş ve deniz aşırı büyük bir imparatorluk haline gelmiştir. Özellikle ünlü Portekiz denizcilerinden Vasco de Gama Kızıldeniz ve Hint Okyanusundaki zaferleri bölge güçlerinin denizciliğinin gelişmesini engellemiştir. 1504'te Hindistan'da kurulan Portekiz sömürgesinin valisi Hindistan ile Mısır ve Suriye arasındaki ticareti baltalamayı başarmıştır. Böylece Portekiz, Hindistan ve Baharat

Yolu'ndan giden birçok malların da tekeli konumuna gelmiştir. Bu sayede fiyatları yükselten Portekiz bu ticaretten çok büyük karlar elde etmeye başlamıştır. Yüzyıl boyunca Portekiz merkezi bir yönetim kurmaya çalışmış ve bu yönetim biçimini sömürgelerinde de hayata geçirmek için aynı sistemi oralarda da uygulamak istemiştir ancak görevlendirilen sömürge valileri sömürgelerin Portekiz'e olan uzaklığından da faydalanarak güçlerini suistimal etmeye başlamışlardır. Bu nedenle sömürge gelirleri tamamen kral ve yöneticilerin eline geçmiş ve halk'a hiçbir olumlu yansıması olmamıştır. Bu nedenle Portekiz'de gerçek manada ne ticaret ne de sanayi tam olarak gelişebilmiştir. (Souza, 1985, s. 226-228)

Venedik kurulduğundan beri muhatabı ülke'nin dini ve mezhebi ne olursa olsun ilişkilerinde ticari menfaatlerini düşünerek ilişki kurmaktadır. Menfaatine bir zarar gelmediği sürece herhangi bir mücadeleye girmekten kaçınmaktadır. 16. Yüzyıl'da Venedik artık Akdeniz'de eskisi gibi ticaretini kolaylıkla devam ettirememektedir. Bu dönemde Girit ve Kıbrıs ellerinde bulunmaktadır ancak Osmanlılar Venediklilerin elinde bulunan bu yerlere göz dikmiş bulunuyorlardı ve bu tehdit Osmanlı'nın fetihleri neticesinde Adriyatik denizine kadar genişlemişti. Venedik'in bütün geliri ise deniz ticaretine dayanmaktadır. Portekizlilerin ve İspanyolların Akdeniz dışında ticaret yolları keşfetmeleri bu tüccar ve denizci devletinde 16. Yüzyılda çok zor duruma düşmesi anlamına gelir. (Braudel, 1992, s. 136-137)

Macaristan Kanuni Sultan Süleyman'ın fetihleriyle iyice zayıflamış ve Kutsal Roma Germen İmparatorluğu ve Osmanlı arasında bir tampon devlet haline gelmiştir. Karadeniz'e açılmamakta ve Adriyatik ile bağlantısı da pamuk ipliğine bağlı bulunmakta ve Venedik'in tehtidialtında bulunmaktadır. Bu sırada, günümüzün Macaristan'ı dışında Erdel, Bohemya, Sava, Slovakya ve Kuzey Yugoslavya Macaristan Krallığı'na ait bulunmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman'ın Batı'ya yönelmesi zaten oldukça zayıf durumda bulunan Macaristan'ı Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'na itmiştir. Büyük Osmanlı tehtidine karşı ancak Kutsal Roma Germen imparatorluğu'nun desteğiyle ayakta kalabileceklerinin farkındadırlar. Bu

sırada iç karışıklıklar da devam etmektedir. Bu da Osmanlı tehtidiyle birleşince Macaristan için bir ölüm kalım meselesi haline gelmiştir. (Sugar, Hanak ve Frank, 1990, s. 81-84)

İran 16. Yüzyılın başında Safevi hanedanının güçlü hükümdarı Şah İsmail'in yönetimindedir. Şah İsmail genç yaşta olmasına rağmen ordu'nun çok saygı duyduğu bir hükümdar olmuştur. Ülkesinin nüfuz alanını da kısa zamanda Bağdat'tan Kandahar'a kadar yaymış ancak 1514 yılında Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran'da kazandığı zaferin ardından hem Anadolu içlerine nüfuzunu yayma teşebbüsü hem de kendi varlığını koruması tehdit altına girmiştir. Yavuz Sultan Selim ayrıca İran'ın Avrupa ile olan ticaretini de engellenmiş ve İran tamamen tecrid olmuştur. Karadeniz'in de Osmanlılar tarafından tamamen kontrol altına alınmasının ardından İran yeni ticaret yolları aramak mecburiyetinde kalmış bu nedenle Hazar Denizi ve Rusya üzerinden Avrupa'ya tek bir ticaret yoluna bağımlı hale gelmiştir. (Savory, 1980, s. 41-43; s. 87-88)

Hindistan'da 16. Yüzyılın başında Ganj vadisine hakim Afganlaşmış Ludiler'in hakimiyeti altındadır. Hanedanın başı, Hindistan Padişahı olarak Delhi'de bulunmaktadır. 1526'da Timurlulardan Babür, bu hanedanı devirerek kendi hanedanını kurar. Bu sırada Hindistan'ın güney bölgelerinde iç karışıklıklar devam etmektedir. Hindistan yarımadasında birçok devlet varlığını sürdürmektedir ve söz konusu devletlerin büyük kısmı Türk ve Müslüman hanedanların kontrolü altında bulunmaktadır. Hindistan, bugünde olduğu gibi çok zengin kaynaklara sahip bir ülkedir. Tarımda yılda iki kez ürün alınır, el sanatları çok gelişmiştir, daha makineler icad edilmeden Hindistan dünyanın en iyi dokuma tezgahlarına sahiptir ve dokuma kumaşları çok önemli bir ticaret metasıdır. Bu nedenle de bu yüzyılda başlayan sömürgecilik hareketleri için Hindistan önemli bir hedef haline gelmiştir. (Keay, 2000, s. 292-294)

Japonya 16. Yüzyılın büyük bölümünü iç savaşlarla geçirmiştir. Bu savaşlar devam ederken Japon korsanları da Çin'in doğu kıyılarına birçok saldırılar düzenlemekte ve bu

bölgelerde Çin'e karşı büyük bir tehdit oluşturmaktadırlar. 16. Yüzyılın ortasından itibaren Nanban ticareti başlar. Bu dönemde, Portekizliler Japonya'da ticarete başlamışlardır. Portekizliler vasıtasıyla Japonlar Avrupa'dan gelen ateşli silahlarla da tanışmışlardır. Bu silahlar 1548'de Uedehera savaşında ilk kez kullanılmış ve daha sonra Japonya'da yaygın olarak kullanılmaya başlanmış Çin'e karşı yapılan saldırılarda önemli bir rol oynamışlardır.1568 – 1600 yılları arasında Azuchi – Momoyama dönemi olarak adlandırılır ve Japonya'nın iç savaştan çıkıp birleştiği ve merkezi bir yönetime kavuştuğu dönemdir. 1592'de Japonya ilk kez Kore'yi işgal eder. Ming Çin'inin desteğini alan Kore bu saldırılara karşı koyar. Savaş 1592'den 1598'e kadar devam eder. 1600 yılında Sekigahara savaşının ardından savaşan beylikler dönemi sona erer ve Edo ya da Tokugawa dönemi başlar. Tokugawa dönemi 1868 yılına kadar sürecektir. (Hall ve Mc Clain, 1991)

Aynı dönemde Afrika'nın en güçlü imparatorluğu olan Memluklerin 1517'de yıkılmasından sonra Fas, kıta'nın en güçlü devleti olarak ayakta kalmıştır. Fas bu dönemde Nijerya'nın kuzeyi de dahil bütün Batı Afrikayı kapsamaktadır. Barboros kardeşlerin kurduğu Cezayir 1516'da Osmanlıların hakimiyetine geçmiş bulunmaktadır. Bu sayede Osmanlı hakimiyeti Mağrib'e kadar genişlemiş ve bunların dışında Tunus ve Trablusgarb da Memluklerin yıkılmasının ardından güçsüz düşmüşler ve Osmanlı Devleti'ne tabi olmuşlardır.(Brummet, 1994, s. 136-137)

I.2. 16. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Genel Durum

16. yüzyıl; Osmanlı Devletinin yükseliş dönemi olarak nitelendirilen ve imparatorluğun her açıdan batıya üstünlük sağlamış olduğu en geniş sınırlarına ulaştığı bir yüzyıldır. Osmanlı Devleti bu yüzyıl içerisinde tarihinin en geniş sınırlarına ulaşmış, sanatta, kültürde, bilimde, iktisatta en yüksek seviyesine ulaşmış bulunuyordu.

Osmanlı Devleti, 15. ve 16. yüzyıllarda Anadolu'daki Türk birliğini genel olarak sağlamış, imparatorluğun Balkanlarda ve Anadolu'da yerleşmesini ve sağlamlaşmasını tamamlamıştır. (İnalçık, 2009, s. 139-140) Bu zaman içerisinde 15. Yüzyılın başında Moğol saldırıları neticesinde devletin başı olan padişah Yıldırım Bayezid Timur'a esir düşer ve devlet 11 yıl kadar sürecek bir fetret dönemine girer.(İnalçık, 2009, s. 71-75) Ancak devlet ortadan kalkmaz ve Osmanlı Devleti padişah Çelebi Mehmet ile birlikte yeniden kontrolü ele geçirir. Bu sırada Balkanlarda yeni fetihler yapılır ve devletin bir dünya devleti olmaya başlaması II. Mehmet döneminde İstanbul'un fethiyle birlikte başlar. Böylece bin yıllık Bizans İmparatorluğu son bulmuş ve İstanbul Osmanlı'nın başkenti yapılmıştır. Fatih Sultan Mehmet sadece İstanbul'u fethetmemiş devletin devamı ve bekasını sağlayacak birçok düzenlemeyi de hayata geçirerek devletin temellerini atmıştır. Ancak uyguladığı politikalar halkın üzerindeki yükün artmasına neden olmuştur.(İnalçık, 2009, s. 121-122)

Fatih Sultan Mehmed'in ölümünün ardından büyük bir yeniçeri isyanı çıkar. Bu sırada Fatih'in iki oğlu Cem ve Bayezid arasında da bir taht kavgası yaşanacağı ortaya çıkmıştır. Şehzade Cem Konya'da vali olarak bulunmaktadır ve Fatih'in politikalarını devam ettirecek gibi görünmektedir. Ayrıca Fatih halefi olarak Cem'i tercih etmiştir, zira başkent'e yakın yere valiliğe atanan şehzade taht için daha şanslı durumdadır. Ancak Fatih'in uyguladığı sıkı mali politikalar ve fetihlerin yükü halkı bezdirmiştir. Bu sırada devlet adamları arasında da bir iktidar mücadelesi devam etmektedir. Şehzade Cem'in Fatih'in yönetim şeklini devam ettireceği endişesinde olan bu devlet yöneticileri Fatih ölür ölmez o sırada Amasya'da vali olan şehzade Bayezid'i tahta çıkarmak için yeniçerileri ayaklandırırlar. Bu karışıklıkta bir oldu bittiyle Bayezid İshak Paşa tarafından İstanbul'a getirtilip tahta çıkarılır. Yeni padişah Fatih zamanının bazı uygulamalarını iptal etmeyi de tahta çıkar çıkmaz kabul eder. Şehzade Cem ise bu sırada Bursa'ya gelerek sultanlığını ilan eder. Ancak; Şehzade Cem o sırada

İtalya'ya yapacağı bir seferden Gedik Ahmet Paşayı geri çağırır ve Şehzade Cem'i mağlup ettirir. (İnalçık, 2009, s. 129-130)

Bayezid, Fatih döneminde yapılan birçok uygulamaya son vermiştir. Bayezid'in dönemi daha barışçıl, yumuşak ve hoşgörülü olmuştur. Babasının birçok uygulamasını toptan reddetmiş ve bambaşka bir yönetim anlayışı izlemiştir. Ancak Cem'in İtalya'ya sığınması sonrası Cem ölene dek; o'nun dönmesi ve sorun çıkarması korkusu ile iç ve dış siyasette çok büyük başarılarla imza atamamıştır. Bu nedenle Rodos Şövalyelerinin elinde bulunan Cem'in kendisine karşı kullanılmaması için sözde Cem'in masrafları karşılığında onlara yılda 45.000 altın vermeyi kabul etmiş o sırada Fransa'da bulunan Cem, daha sonra Roma'ya Papalığa teslim edilmiş söz konusu para da böylece Papalığa aktarılmıştır. Bayezid, Cem'in oluşturduğu bu tehlike nedeniyle Venedik ve Macaristan ile barış antlaşmaları yapmıştır. Bu sırada Bayezid daha çok doğu ile meşgul olmuş 1485-1491 yılları arasında Memluklerle uzun süren bir savaşa girişmiştir. Bu savaş da aslında gene Cem ile ilgilidir. Memluk Sultanı Cem'i 1481'de kabul etmiş ve onu Osmanlı'nın hasmı bir Anadolu Türk Beyliği olan Karamanoğullarına göndermiş Orta Anadolu'da Osmanlı'ya karşı savaşmasına imkan sağlamıştır. Uzun süren bu savaş neticesiz olur ve 1491'de iki tarafında herhangi bir kazanç sağlamadığı var olan durumun korunacağı bir anlaşma imzalanmıştır. (İnalçık, 2009, s. 134-136)

Cem'in ölümünün ardından Osmanlı için Avrupa'dan çekinmenin nedeni de ortadan kalkmış oluyordu. Bayezid hemen büyük bir donanmanın inşası işine girişti. Bu sırada Avrupa da yeni bir Haçlı seferi hazırlığı içerisindeydi. Ancak bu sırada Avrupa'da herhangi bir birlik söz konusu değildir ve bu nedenle güç mücadelesinden Osmanlılar azami ölçüde faydalanmışlardır. 1499 – 1502 arasında Osmanlılar açık denizde Venedikliler bir dizi savaşa giriştiler. Zamanının en büyük donanması sayesinde Osmanlılar karadan da saldırarak Lepanto'yu (İnebahtı) 28 Ağustos 1499'da ele geçirdiler. Ancak Anadolu'da meydana gelen

sonraki gelişmeler neticesinde savaş 1502'de İstanbul'da imzalanan bir barış anlaşmasıyla bitirilmiştir. Fakat bu savaş Osmanlı'nın Akdeniz hakimiyeti için bir temel oluşturacaktır. (Hess, 1972, s. 55-73) Aynı dönemde günümüz İspanyasında bulunan Gırnata Müslüman devleti İspanyollar tarafından işgal edilmiştir. Buradan kaçan 100.000'e yakın Yahudi, Padişahın emriyle imparatorluğun çeşitli şehirlerine yerleştirilmiştir. (Kamen, 1988, s. 30-55) Gırnata saldırı sonrası ilk yardımı Türklerden istemiş bu, Osmanlıların İslam dünyası içindeki lider rolünü ortaya koyan bir gelişme olmuştur. Bu sırada Akdeniz'de faaliyet göstermekte olan Müslüman korsanlar da Osmanlı'nın emriyle ve Kuzey Afrika'nın Hıristiyan işgaline mani olabilmek amacıyla Batı Akdeniz'e sevk edilmişlerdir. (Özdemir, 1992, s. 251)

Venedik savaşının kısa tutularak istenen amaca ulaşılmadan bitirilmesinin en önemli nedeni Anadolu'da Şah İsmail desteğinde ortaya çıkan isyanlardır. Her ne kadar bu göçebe Türkmenlerin önemli bir kısmı Rumeli'ye gönderilmişlerse de bir kısmı da Toroslar'dan Maraş'a uzanan bölgede hakim durumdaydılar ve kışkırtmalar neticesinde Osmanlı'ya karşı ayaklanmaktaydılar. Bu ayaklanmaların asıl nedeni ise gittikçe daha merkezileşen Osmanlı Devletinin Göçebe Türkmenleri zorunlu iskana tabi tutması ve onlardan düzenli vergi almaya başlamasıdır. Bu sıkıntılar zaten Osmanlı'yı kendilerine denk sayan birçok Türkmen aşiretinin de Osmanlı'ya tepki duymasına ve Safevilerin tarafında Osmanlılara karşı olmalarına zemin hazırlamaktadır. Bu sırada ortaya çıkan Şah İsmail Anadolu'da bulunan bu Türkmenlerin hamisi rolüne soyunmuştur. Şah İsmail ayrıca Venediklilerle de Osmanlılara karşı bir ittifak geliştirmeyi ümit etmiştir. Şah İsmail 1502 ve 1507'de Osmanlı topraklarına saldırmış ancak Padişah II. Bayezid gene de barışı korumayı yeğlemiştir. Trabzon'da Vali olan Şehzade Selim ise bu hareketlere karşı çıkmakta ve derhal savaş ilan edilmesini istemektedir. (Woods, 1979)

Selim, asker tarafından çok sevilen bir şehzadedir. Babası Padişah Bayezid artık iyice yaşlanmıştır ve ülkeyi yönetecek durumda değildir. Bu nedenle oğulları arasında bir taht

kavgası başlamıştır. Yeniçerileri yanına almış olan Selim 1512'de İstanbul'a ulaşarak tahta çıkar. Taht'a çıkışının ardından iki yıl boyunca kardeşlerini ortadan kaldırma işiyle uğraşır. Bu iş bittikten sonra ilk işi Osmanlı'ya doğudan gelen tehtidi bertaraf etmek olacaktır. İmparatorluk II. Bayezid'in sakin döneminden sonra dedeleri gibi savaşçı bir padişahın yönetimine geçmektedir. Selim kişilik olarak da son derece sert bir mizaca sahiptir. Bu sırada doğu'daki Safevi tehlikesini yok etmek amacıyla Avrupa'da barış yapmayı tercih etti. Şah İsmail'e karşı yapacağı seferden önce Anadolu'da büyük bir temizlik hareketine girişti. Ordusuyla birlikte İran üzerine sefere çıktı ve uzun bir yol kat ettikten ve ordu içinde çıkacak birkaç muhtemel isyanı şiddetle bastırdıktan sonra 1514'te Çaldıran'da savaş başladı. Savaşı Osmanlı ordusu kazandı. Bu savaş sırasında Osmanlı ordusu'nun sol kolunun başlangıçta bozulduğunu ancak sonradan Yeniçerilerin ve Kapıkullarının top ve tüfek atışlarıyla durumu lehlerine çevirdiğini o sırada Trabzon'da Vali olan oğlu Şehzade Süleyman'a yolladığı fetihnamesinde yazmaktadır.(İnalçık, 2009, s. 138)

Sultan Selim savaşın ardından kışı geçirmek için Amasya'ya çekilir. 1515 yılının baharında Mısır Sultanına bağlı olan ve İran seferi sırasında düşmanca davranmış olan Dulkadiroğlu Beyliğine saldırmış ve tamamını ele geçirmiştir. Ardından İran seferine devam etmeden İstanbul'a dönmüş ve planlarına karşı çıkanları ortadan kaldırmıştır. Çaldıran zaferinin ardından Doğu Anadolu tamamen Osmanlı egemenliğine girmiştir. Yavuz Sultan Selim bu sayede ülke ekonomisine de çok büyük katkı sağlayacak olan ticaret yollarının kesiştiği bir bölgeyi de kontrolüne almıştır. Yavuz Sultan Selim'in stratejisini aslında Asya'nın doğusundan Avrupa'ya kadar olan iki büyük ticaret yolunun da kontrolünü ele geçirmek üzerine kurmuştur. Fatih'in İstanbul'u fethiyle ele geçen İpek Yolu'nun Batı'daki en önemli noktası ile başlayan bu ticaret yollarının kontrolü Osmanlı'nın dünya egemenliği için büyük bir atılım olmuştur. Dönemin iki önemli ticaret yolu olan İpek ve Baharat yollarının Batı'daki en önemli noktalarının kontrolü İmparatorluğun dünya hakimiyeti için

olmazsa olmaz bir durumdur. Bu nedenle İnan seferinin ardından Yavuz Sultan Selim ikinci en önemli ticaret yolunun son noktası olan Mısır'a karşı bir sefere çıkacaktır. (Akşin, 1987, s. 111-113)

1514'te Mısır'da Memlukler bir yandan Portekiz diğer taraftan da Safevilerin tehdidi altındaydılar. Portekiz'in üstün ateşli silah teknolojisi karşısında Memlukler çaresiz durumdaydılar. Bu nedenle Osmanlı Devleti ile ittifak arayışına girmişlerdi. Ancak Portekiz de boş durmamakta Memlukler'e karşı Safevilerle ittifak aramaktaydı. Bu sırada Osmanlılar Memlukler'e bir dizi yardım ulaştırmışlar ancak bu yeterli değildir ve Portekizliler Mekke ve Medine'yi de içine alacak şekilde bütün Arap Yarımadasını tehdit eder bir noktada bulunuyorlardı. Bu nedenle bütün Müslüman dünya'nın gözü Osmanlı Devleti'ne dönmüştür. Bu sırada Hac yolunun tehlikeye düşmesi ve Portekizlilerin Mekke ve Medine'yi işgal etme ihtimallerinin de birleşmesi Arapların Osmanlıları kurtarıcı olarak görebileceği ve Osmanlı yönetimini memnuniyetle kabul edecekleri bir ortamı yaratmış bulunmaktadır. Çaldıran savaşını kazanmasının ardından Sultan Selim'in Mısır Memluk sultanına bağlı Dulkadiroğlu beyliğini zaptı da aslında kaçınılmaz bir Memluk Osmanlı savaşına yol açacaktır. Yavuz Sultan Selim 1516'da Harput'u Memlukların elinden alır. Buradan da Halep'e doğru hareket eder. Memluk ve Osmanlı orduları Mercidabık'da karşı karşıya gelir ve savaş Osmanlıların kesin zaferiyle sonuçlanır. Çaldıran'da olduğu gibi Osmanlı Ordusunun zaferinde top ve tüfeklerin büyük katkısı olmuştur. Yavuz Sultan Selim savaşın ardından Filistin'i de herhangi bir direnişle karşılaşmadan zapt eder. Nihai hedefi ise Kahire'dir. Bu sırada Memlukler yeni sultan Tomanbay'ı tahta geçirirler. Selim, Tomanbay'a kendisine tabi olması koşuluyla bulunduğu yere vali yapacağını söyler ancak karşı çıkması durumunda Memlukleri tamamen ortadan kaldırmaya kararlı olduğunu iletir. Tomanbay bu teklifi red eder. Yavuz Sultan Selim çölü ordusuyla aşarak Kahire önlerinde Ridaniye'ye gelir. Osmanlıların ateş üstünlüğünü fark eden Memluklar da temin ettikleri toplarla bir savunma oluşturmaya çalışırlar ancak Osmanlı

toplalarının gücü karşısında çaresiz kalırlar. Savaşın sonunda Osmanlı ordusu galip gelir; böylece Memluklar tarihe karışmışlardır. (Holt, 1975, s. 237-249) Osmanlıların ikinci hedefi olan Baharat Yolunun en önemli limanı Kahire’de böylece Osmanlı’nın egemenliğine girmiş bulunmaktadır. Osmanlıların Mısır’ı fethinden sonra en büyük sıkıntıları Portekizliler olmuştur. Portekizlilerle en büyük mücadele de Kızıldeniz üzerinde olacak; Hindistan ile ticaretin kontrolü sağlanmaya çalışılacaktır. (Lybyer, 1915, s. 577-579)

1520’de Yavuz Sultan Selim’in ölümünün ardından tahta Trabzon’da vali olan oğlu I. Süleyman geçer. Süleyman atalarının feth ettiği yerleri korumak ve imparatorluğu batı’da daha geniş sınırlara kavuşturmak gibi bir görevle tahta çıkmıştır. Aslında Yavuz Sultan Selim bu iş için daha 1515’te İstanbul’da büyük hazırlıklara girişmiş ancak ömrü buna yetmemiştir. Batı’da Süleyman için iki büyük hedef Rodos ve Belgrad’dır. Bu sırada Avrupa’da ikiye bölünmüş haldeydi ve savaşlar devam etmektedir. Bu nedenle de Avrupa’da birliği sağlayarak Osmanlı üzerine bir haçlı seferi ihtimali ortadan kalkmış durumdaydı. Bu olumlu şartlar altında Süleyman, 1521’de Belgrad’ı ve 1522’de Rodos’u ele geçirir. Bu sırada İtalya’da dönemin Avrupasının en büyük iki gücü Kutsal Roma-Cermen Habsburglar ve Fransa’da Valois’ler karşı karşıya gelmiştir. Bu sırada Almanya yani Kutsal-Roma Cermen İmparatorluğu bütün Avrupayı tek bir İmparatorluk içerisinde birleştirme siyaseti gütmektedir ancak yavaş yavaş oluşan ulus devletler Fransa ve İngiltere bu duruma karşı bir siyaset izlemektedirler. Osmanlı, tam da bu dönemde fetihleriyle artık bir Avrupa devleti haline gelmiş ve Avrupa siyasetinde de önemli bir yer işgal etmeye başlamış bir büyük güç durumuna gelmiştir. Bu nedenle; bu güç mücadelesinde taraflar onunla ya ittifak yapacak ya da onunla bir şekilde karşı karşıya gelmek zorunda kalacaklardır. Fransa bu güç mücadelesinde Osmanlı Devletini müttefiki yaparak bu güç mücadelesinde dengeyi kurmaya çalışacaktır.(Jensen, 1985, s. 451-453)

Osmanlı Devleti Mohaç savaşıyla Habsburgların müttefiki olan Macaristan'ı topraklarına katmış; bu zaferden sonra da Hristiyan dünyası üzerinde hak iddia etmeye başlamıştır. Avrupa'nın yönetimi üzerindeki bu mücadele bir buçuk asır daha devam edecektir. 1529'da Sultan Süleyman Viyana'yı kuşatarak bu iddiayı perçinlemiş ve Avrupa'da birçok krallığı da himayesi altına almıştır. 1532'de Sultan Süleyman İstanbul'dan büyük bir orduyla hareket etmiş ve Almanya'ya doğru yola çıkmıştır. Amacı Habsburg İmparatoru Şarlken'i savaş meydanına çekebilmektir ancak Şarlken karşısına çıkmaz; bunun üzerine mevsimin de geçmesi nedeniyle İstanbul'a geri dönmüştür. 1533'te ise Şarlken ile bir anlaşma imzalamış ve Tebriz ve Bağdat üzerine sefere çıkmıştır. 1532'de ise Şarlken'in donanması Akdeniz'de Osmanlıları yenilgiye uğratmıştır. (Devries, 1999, s. 539-559) Osmanlılar bu yenilgi üzerine Akdeniz egemenliğini kaybetmemek için Cezayir'i ele geçirmiş bulunan Barbaros Hayreddin'i İstanbul'a davet edilir ve onu Kaptan-ı derya olarak atanır. Böylece Akdeniz'deki müslüman korsanlarla Osmanlı donanması birleşmiş oluyordu. Süleyman'ın İran seferi sırasında Şarlken de boş durmamış ve Tunus'u işgal etmiştir. Nihai hedefinin İstanbul olduğunu ilan ederek yeni bir haçlı ordusu oluşturmak niyetindedir. Bu durum Akdeniz'de ortak çıkarlar bulunan Fransızlarla ittifakı kaçınılmaz kılmaktadır. 1540'dan itibaren ise Macaristan meselesi öne çıkmaya başlamış ve Süleyman dikkatini buraya çevirmiştir. Bu dönemde Fransa ve Osmanlı doğal müttefikler haline gelmişlerdir. Bu ittifak iki tarafında çıkarları doğrultusunda oluşmuştur. Macaristan'ın zaptından sonra Osmanlı bütün gücünü Akdeniz'e yöneltmiş ve burada birçok savaşta Fransızlarla ittifak yapmışlardır. Akdeniz'de birçok savaşın ardından Osmanlılar artık Akdeniz'de kendilerine karşı en büyük tehdidi oluşturan Malta'ya sefer yapacaklar ancak başarılı olamayacaklardır. Malta yenilgisinden sonra artık oldukça yaşlanmış olan Sultan Süleyman Habsburglara karşı Zigetvar seferini başlatır. Ancak 1566'da sefer sırasında hayatını kaybeder. (Labib, 1979, s. 449-451)

Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümünün ardından 1566'da taht'a oğullarından Şehzade Selim geçmiştir. Karşısında ilk bulduğu sorun Akdeniz'deki mücadeledir. Malta başarısızlığından sonra Osmanlı Devleti'gözünü Doğu Akdeniz'de bulunan Kıbrıs'a dikmiştir. Bu sırada Fransa'ya da Kapitülasyonlar verilmiştir. (Pamir, 2002, s. 79-119) 1570 ve 1571'de Avrupa'nın bir donanma toplayamamasından da faydalanarak Kıbrıs'ı tamamen ele geçirdiler. Ancak 1571'de İnebahtı'da Don Juan kumandasındaki büyük Haçlı ordusu Osmanlı donanmasına saldırdı ve ağır bir yenilgiye uğrattı. Bundan cesaret alan Haçlı donanması ertesi yıl da saldırıya geçti ancak tahmin etmedikleri bir şekilde yeni bir Osmanlı donanmasıyla Kıbrıs'ta karşılaştılar ve yeniden saldırmaya cesaret edemediler. Ancak İnebahtı yenilgisi nedeniyle Osmanlı Batı'ya ve kuzeyde yeni bir tehlike oluşturmaya başlayan Rusya'ya karşı daha temkinli hareket etmeye başlamıştır. İnebahtı aynı zamanda İmparatorluğun genişleme siyasetini de etkilemiş Hint okyanus'unda, Orta Asya'da, Doğu Avrupa'da yapılacak bir çok seferden vazgeçilmiş ve imparatorluğun askeri gücünün büyük bölümü Akdeniz'de toplanmıştır. Fransa'nın da arabuluculuğu ile Almanlarla yapılmış olan barış anlaşması uzatılmıştır. Bu dönemde Osmanlılar Akdeniz'de yeni bir yenilgiyle karşılaşmamak için Avrupa'da barış antlaşmaları yapıyor ya da var olanları uzatma yoluna gidiyorlardı. İspanya bu yenilginin baş mimarı olduğu için ona karşı olan her yere destek verilmeye çalışılıyordu. Bu sırada Belçika ve Hollanda İspanya'ya karşı isyan halindeydiler Padişah onları destekleyeceğine dair mektuplar gönderdi. Bu sırada Lutheran mezhebine de Katoliklere karşı destek verilmekteydi. İspanya'da ise kalan Müslümanlara İspanyollara karşı ayaklanmaları emri verilmişti ancak bu durum 1609'da İspanya'da bulunan bütün Müslümanların göçe zorlanmasıyla sonuçlanacaktır. 1574'de Osmanlı donanması Tunus'u geri alır. Bu sayede İnebahtı yenilgisinin havası biraz dağılmıştır. Avrupa'da ise Katolikler zafer kazanmış buşunmaktaydılar bu nedenle Osmanlı Katolikler dışındaki herkesin koruyucusu rolüne girmiştir. Bu dönemde Avrupa'nın milli monarşileri olan Fransa, İngiltere ve Hollanda ile

çok sıkı ilişkiler kurulmuş ve bu ülkelere imparatorluk topraklarında birçok imtiyaz verilmiştir. Osmanlı bu imtiyazları bağışlayarak savaşmadan diplomasi ve ticaret yoluyla İspanya'ya karşı büyük bir zafer elde etmiş oluyordu. Öyle ki, Venedik bile Haçlı İttifakından çıkarak eski ticaretini yapabilmek için Osmanlıyla barış yapıyordu. Nihayet 1585'te İspanya da Osmanlı ile barış yapar. (İnalçık, 2009, s. 169-171)

I.3. 16. Yüzyılda Çin'de Genel Durum

Ming hanedanı¹³ 1368'den 1648'e kadar Çin'i yönetmiş ve Doğu Asya'nın en büyük askeri, siyasi ve kültürel merkezlerinden bir haline gelmiştir. 16 hükümdarı ile Çin tarihinde imparatorlarının uzun zaman yönetimde kaldığı en önemli dönemlerinden biridir. Nasıl ki Han Hanedanlığı¹⁴, Çin kültürü ve devleti açısından bir yerleşme ve kemikleşme dönemi ise; Ming dönemi de Moğol yönetiminde geçen uzun bir süreden sonra Çin'in asli unsuru olan Han kültürünün tekrar kök saldığı ve Çin için bir restorasyon dönemi sayılmalıdır. Ayrıca Ming dönemi geçmişten aldığı Çin devlet geleneğini daha da kökleştirerek günümüz Çin'inin de temellerini atmıştır. Bugün bir araştırmacı ya da gezginin Çin kültürü ve tarihini görmek

¹³ 明朝: Ming Chao, Ming Hanedanı, 1368 – 1644 yılları arasında Çin'i yöneten hanedan.(Twitchett ve Fairbank,1988)

¹⁴ 汉朝: Han Chao, Han Hanedanlığı M.Ö. 202'den M.S. 9 yılına kadar "Batı Han" (西汉)M.S. 25'den M.S. 220'ye kadar ise "Doğu Han" (东汉) adları altında Çin'i yönetmiştir. Han hanedanlığı, Qin hanedanlığının hemen ardından yönetimi ele geçirmiş ve Çin'de köklü bir restorasyona girişmiştir. Bu nedenle Çinliler açısından son derece önemlidir. Türkçe ve daha bir çok dilde Çin ve Çinli isimleri Qin hanedanlığından gelen isimlerdir. Ancak Çinliler kendilerini etnik olarak tanımlamak için kullandıkları isimleri olan "Han"ı bu hanedan'dan almaktadırlar. (Fairbank ve Goldman, 2006, s. 23)

için gideceği ilk yer Pekin¹⁵ olacaktır. Pekin'i başkent yapan ve kent oluşumunun temellerini atan, oluşturan, sarayları, bahçeleri, okulları, sivil mimarisiyle tarihi Pekin'i yaratan Ming hanedanlığı olmuştur. Bu nedenlerle Ming hanedanı Çin tarihi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. (Fairbank ve Goldman, 2006, s. 129-130)

Ming hanedanlığının kuruluşundan önce Çin topraklarını dışarıdan gelmiş olan; Asya'nın ve dünyanın en güçlü ve savaşçı kavimlerinden Moğollar yönetmektedir. Büyük Türk-Moğol İmparatorluğunun kurucusu Cengiz Han¹⁶ ölümünden önce İmparatorluğunu oğulları arasında paylaştırır. Cengiz İmparatorluğunun Çin ve Moğolistanı kapsayan bölümünde Kubilay Han tarafından kurulan Yuan hanedanlığı ortaya çıkmıştır. Bu hanedan 1271'den Ming hanedanlığının kurulacağı 1368'e kadar Çin'i yönetimi altına almış; hanedan Çin'i merkezi bir yönetim etrafında toplamış ve özellikle vergi toplama konusunda oldukça başarılı olmuştur. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 12-13)

Ming Hanedanının kurucusu olan Zhu Yuan Zhang¹⁷, 21 ekim 1328'de günümüzde An Hui¹⁸, de bulunan Huai ırmağının¹⁹ kıyısında çok fakir bir çiftçi ailenin en küçük erkek evladı

¹⁵北京 Bei Jing. Günümüz Çin Halk Cumhuriyeti'nin de başkenti olan kuzey Çin'de bulunan kent. İlk kez Ming döneminde Çin'in başkenti yapılmıştır. Türkçe'de Pekin olarak bilinen kentin adı 1906'da Qing Hanedanının sonunda yapılan "Posta için Yer İsimleri Romanizasyonunda" (邮政式拼音, Chinese Postal Map Romanisation) Peking olarak adlandırılmıştır. Türkçe'nin de aralarında bulunduğu birçok dilde Pekin adı kullanılmaktadır. Ayrıca bakınız: 邮政式拼音 (You Zheng shi pin yin) (1998). 中国大百科全书: 语言文字 (Zhong Guo Da Bai Ke Quan Shu: Yu Yan Wen Zi) Beijing.

¹⁶成吉思汗: Cheng Ji Si Han, Cengiz Han 1206 – 1227 yılları arasında yaşamış dünya'nın gelmiş geçmiş en büyük yüzölçüme sahip imparatorluğunu kuran Moğol kumandan ve İmparator. Ayrıca bakınız: Urgunge Onon (1990). The History and the Life of The Chinghis Khan. Leiden Netherlands: Brill.

¹⁷朱元璋: Zhu Yuan Zhang, 1328 – 1398 yılları arasında yaşamış Ming Hanedanının kurucusu Çin İmparatoru. Ayrıca bakınız: Edward L. Farmer (1995). Zhu Yuan Zhang & Early Ming Legislation, The Reordering of Chinese Society Following The Era of Mongol Rule. Leiden, Netherlands: E.J. Brill.

¹⁸安徽: An Hui, Huai ve Yang Zi nehirlerinin arasında bulunan Doğu Çin'de bir eyalet.

olarak dünyaya geldi. İmparator olacağı zamana değin oldukça kötü bir hayat yaşamıştı ancak bu alt sınıftan gelen fakir çocuk ilerde ülkesinin başına geçecektir. Ming dönemi ve elbette kurucusu olan Zhu Yuan Zhang da Yuan döneminde Çin'in en belirgin özelliklerinden biri olan şiddetten nasibini almıştı. Bu nedenle de ilerde tezimizin önemli bir konusunu oluşturacak olan Jin Yi Wei²⁰ gibi bir gizli istihbarat teşkilatını kurmuştu. Çin; zaten tarih boyunca oldukça kanlı dönemlerden geçmiş bir memleketidir. Şiddet, Çin tarihinde iktidar için kullanılan en önemli enstrümanlardan biridir. Elbette bunun dünyada birçok örneği bulunmaktadır ancak Çin, şiddet konusunda oldukça eski bir tarihe ve tecrübeye sahiptir. Savaşan beylikler ve ilkbahar sonbahar döneminin ardından ülkeyi birleştiren Qin Shi Huang, büyük değişimler ve devrimler yapabilmek için Çin halkına karşı tarihte eşine az rastlanır bir

¹⁹ [淮河](#): Huai He, Huai Nehri Sarı Nehir ve Yang Zi nehirleri'nin ortasında bulunan Çin'in en önemli nehirlerinden biridir. Çin'in diğer nehirleri gibi batı – doğu yönünde akar.

²⁰锦衣卫: Jin Yi Wei, 1382'de Ming Hanedanının ilk imparatoru Zhu Yuan Zhang tarafından başlangıçta 500 kişiyle kurulan Çin tarihinin ilk gizli polis ve istihbarat örgütü. Burada çalışan kişiler kanunlara tabi değillerdir ve sadece imparatora karşı sorumludurlar. Ayrıca istedikleri kişileri istedikleri şekilde cezalandırma yetkisine de sahiptirler. Ayrıca bakınız: 江卫社 (Jiang Wei She) (2006), 明朝的秘密警察极权统治血腥工具 (Ming Dönemi Gizli Polisi: Yönetimin Kanlı Aleti), 北京人民警察学院学报(Pekin Halkın Polisi Fakültesi Dergisi), No. 5, syf. 81 – 84. 韦庆远 (Wei Qing Yuan) (1981). 明代的锦衣卫和东西厂 (Ming Dönemi Jin Yi ve Dong Xi Chang). 中华书局(Zhong Hua Shu Ju). 廖云琨 (Liao Yun Kun) (2008). 锦衣卫与明代皇权政治 (Jin Yi Wei ve Ming Dönemi İmparatorluk Politikası). 北方论丛 (Bei Fang Lun Cong), No. 4, syf 87 – 91. 赵金凤(Zhao Jin Feng)(2000). 明太祖的法外用刑 (Ming Tai Zu'nun Kanun Dışı Ceza Uygulamaları), 辽宁师专学报 (Liao Ning Uzmanlar Dergisi). No. 5, syf. 132 – 134. 李文军 (Li Wen Jun)(2009). 明代中央司法权力的划分 (Ming Dönemi Merkezi Yönetiminin Hukuki Gücünün Taksimi), 河南科技大学学报 (He Nan Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi), No. 6, syf. 86 – 90.

şiddet uygulamıştır. Elbette Yuan hanedanlığı²¹ dönemi şiddet açısından sadece merkez olarak aldığı bugünkü Çin ve Moğolistan'da değil Cengiz İmparatorluğunun diğer bölgelerinde, Türkistan, Anadolu, yakın doğu ve hatta Avrupa'da bile çok derin izler bırakmış olan bir işgal, yağma ve şiddet dalgasını beraberinde getirmiş; ilk kontrolünü sağladığı Çin'in dışında dünyanın birçok bölgesine de şiddet ve korku saçmıştır. Bu nedenlerle Ming hanedanlığının kuruluşu ve gelişmesinde Yuan mirası oldukça önemli bir yer tutmaktadır. (Chan, 1978)

13. yüzyılın sonundan itibaren Yuan askeri yapılanması oldukça zayıf bir hal almaya başlamıştır. Song hanedanlığının²² Ya Men²³ savaşında tamamen ortadan kaldırılmasının ardından önemli ölçüdeki Yuan askeri varlığı başkentleri olan Pekin'in korunması için şehrin etrafına ve Sarı Nehir²⁴ güzergahına konuşlandırılmıştır. Bu genel askeri strateji hanedanının sonuna kadar böyle devam edecektir. Bu nedenle Moğol kökenli olan askeri birlikler başkentlerin korunmasında kullanılmak amacıyla daha çok kuzeyde; bunun yanında askerleri

²¹元朝: Yuan Chao, Yuan Hanedanlığı 1271 – 1368 yılları arasında Çin'i yöneten hanedanlık. Bu hanedan Moğol'dur. Ayrıca bakınız: Herbert Franke ve Denis Twitchett (1994). The Cambridge History Of China Vol. 6, Alien Regimes and Border States, 907-1368. New York: Cambridge University Press, syf. 561 – 627.

²²宋朝: Song Chao, Song hanedanı 960 – 1279 yılları arasında Çin'i yönetmiştir. Bakınız: J.A.G Roberts (2003). The Complete History of China. Gloucestershire, UK: Sutton Publishing, syf. 130 -150.

²³崖门战役: Ya Men Zhan Zheng, Ya Men Savaşı 1279'da Moğollar ve Song hanedanı arasında Guang Dong'da meydana gelmiştir. Song hanedanının Moğol Yuan hanedanına karşı yaptığı son savaştır. Savaş sonunda Song hanedanı yıkılmış Yuan hanedanı Çin'in tamamını kontrolü altına almıştır. Bakınız: 张向冰 (Zhang Xiang Bing) (2010). 宋元崖门海战 (Song Yuan Arasında Gerçekleşen Ya Men Deniz Savaşı), 海洋世界 (Okyanus Dünyası Dergisi). No. 2, syf. 73 – 74.

²⁴黄河: Huang He, Sarı Nehir, Çin'in Yang Ze'dan sonra ikinci büyük nehridir. Qing Hai'dan Çin'in batısında bulunan Qing Hai Tibet Platosundan doğar ve Doğu'da Bo Hai denizine dökülür. Çin medeniyeti açısından en önemli nehirdir. Çin uygarlığının temelleri Sarı Nehir kenarında ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Çin için çok önemli bir yere sahiptir. Ayrıca bakınız: KevinSinclair (1987). The Yellow River: A 5000 Year Journey Through China.Brookvale, Australia: Child & Associates.

Han Çinlilerinden oluşan profesyonel birlikler ise gene Moğol ya da Orta Asyalı komutanların yönetiminde orta ve güneyde konuşlandırılmıştır. Bunun nedeni ise söz konusu bölgelerin zengin olmaları ve en çok vergi veren bu zengin bölgelerin kontrol altında tutulması amacıdır. Ancak bu askeri birliklerin büyük çoğunluğu kötü idare nedeniyle yerel ayaklanmaları ve çeteleri kontrol altına alamamaktadırlar. Elbette askeri gücün giderek zayıflaması da ayaklanmaların gittikçe daha da fazlalaşmasını tetikleyen sebeplerden biri olarak düşünülmelidir. Askeri zayıflık ayrıca çoğunlukta bulunan Hanların da kontrol ve baskı altında tutulmalarını günden güne zorlaştırmaktadır. Merkezi yönetimin askeri zaafı bu dönemde yerel yöneticilerin kendi askeri birimlerini kurmalarını sağlayacak ortamı da yaratmıştır. Bu zaaf ve yarattığı boşluk sadece yerel yöneticilerin değil ayaklanan isyancı unsurların da daha büyük ölçekli askeri güç oluşturmalarına, taraftar kazanmalarına yardımcı olacak ortamı da yaratmıştır. Bu dönemde yerel liderlerden ve çete başlarından bir çoğu bağımsızlıklarını ilan edecek kadar ileri gidebilmişlerdir. Bunlardan bazıları merkezi hükümetle ünvan, toprak gibi çıkarlar karşılığında anlaşma yoluna gitmiş bazıları ise gizli dini örgütlere bağlı olanları gibi merkezi otoriteyle anlaşmak gibi bir yol izlememişlerdir. Bu belirsiz süreç oldukça pasif sayılabilecek çoğunlukta bulunan Han Çinlisi köylülerde normalde bulunamayacak olan silahların artık her evde ya da köyde sıradan bir şey haline gelmesiyle sonuçlanacak; Çin köylüsü baştan ayağa silahlanacaktır. Silah kullanmakta başarılı olan bu çiftçi ve köylülerin arasından zaman içerisinde rütbeli askerler hatta generaller ortaya çıkacaktır ve bir kez silahlanmaya başlayan toplumun yeniden silahsızlandırılması ve merkezi yönetimin tesisi Zhu Yuan Zhang kendini bir imparator ilan edene ve kontrolü ele alana kadar ve sonrasında önündeki en çetin sorunlardan birisi olacaktır. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 13-15)

Kuzeyden gelen yabancı ve düşman bir halk olan Moğolların yönetimi Çin devlet yapısının kimyasını da bozmuştur. Yerleşik birçok Çin devlet geleneği Yuan hanedanlığının

ilk yıllarında ciddiye alınmamış ve devlet yönetimine Moğol anlayışı hakim olmuştur. Kubilay Han Orta Çin'i kontrolü altına aldıktan sonra Çinlilerin yönetiminde Çin devlet gelenekleri ve yöntemlerinin kullanılmasını emretmiş yanına Çinli bürokrat ve düşünürleri toplamış ancak bütün ısrarlara rağmen Çin'de çok köklü bir gelenek olan devlet memuriyet sınavlarının yapılmasına izin vermemiştir. Ancak Kubilay Han'ın torunları tahta geçtiklerinde bu sınavların tekrar Song dönemi kurallarına göre yeniden yapılmasına izin vermişlerdir. Zaman içinde Moğol hükümdarlar Çin Devlet geleneğinin daha çok alışkanlığını ve yöntemini benimsemişlerdir. Ming hanedanının kurulmasına kadar olan dönemde Moğol hükümdarları, yöneticileri ve bürokratları arasında "Çinlileşme"²⁵ gittikçe artacaktır. Bu yerleşik bir kültüre sahip bulunan Çin'in fatihlerini fethetmesi olacaktır. Ancak herşeye rağmen Han Çinlisi düşünür ve bürokratlar Moğol efendileri tarafından etkili noktalara getirilmeyecek ve çoğunluğu rahiplik, öğretmenlik, yazarlık ya da tüccarlık yapmak durumunda kalacaklar, devlet yönetiminden uzak tutulacaklardır. Bu elit sınıf; devlet yönetimi dışına itilmiş de olsa anlaşıldığı kadarıyla pek azı Moğol yönetimine karşı ayaklanmalara katılmış ya da destek olmuştur. Hatta Moğol hanedanlığı alaşağı edildikten sonra bile Moğolların idaresinde daha iyi yaşadıklarını yazacak olan Han düşünürlere bile rastlanacaktır. Han elitlerin o dönemde ne kadar sindirilmiş oldukları bu örnekle de ortaya konulabilir. Bir köylünün isyan sonrası nasıl olup da Çin tarihinde ilk defa İmparator olabildiğinin nedenlerinden birini de burada aramak doğru olacaktır. Yabancı fatihlerine biat etmiş olan Han elitler halk tarafından da ciddiye

²⁵汉化:Han Hua, dil ve kültür açısından Çinlilere benzeme ve Çinlileşme. (İngilizce: Sinicization) Ayrıca bakınız: 马天博 (Ma Tian Bo) (2009). 元代回回人汉化新议(Yuan Dönemi Hui Hui'lerin Çinlileşmesi üzerine yeni yorumlar), 青海民族研究 (Qing Hai Millet Araştırmaları Dergisi), Vol. 20, No. 4, syf. 72 – 75. Jean A. Berlie (2004). Islam in China: Hui and Uyghurs: Between Modernisation and Sinicization, Bangkok, Thailand: White Lotus Publishing.

alınmamaktadırlar. Ayaklanmalara katılmayan elitin yerini de alt sınıftan gelenler doldurmaktadır. (Franke, 1953, s. 28-30)

Yuan merkezi yönetiminin zayıflamasının siyasi, sosyal ve iktisadi nedenleri bulunmaktadır. Yerel yöneticiler merkezi yönetimin zayıflamasına paralel olarak sürekli güç kazanmışlar ve bağımsız sayılabilecek bir noktaya gelmişlerdir. Yerel yönetimler içerisinde kendi savunma birliklerini oluşturan memurlar yerel yöneticilerin de yönetimlerinde zaafpların meydana gelmesine neden olmuşlardır. Haydut çeteleri; merkezi ve yerel otoritelerin zayıflaması nedeniyle sayıca büyümüşler ve organize hale gelmişlerdir. Tarikatlar; özellikle yerel budist motifleri de kullanarak büyük kitleleri arkalarından sürüklemeye başlamışlar, askeri ve siyasi güç odağı haline gelmişlerdir. Zhu Yuan Zhang'ın bahsinde de görebileceğimiz gibi bu tarikatlar artık silahlı güçlere ve güçlü bir teşkilata sahip olmaya muktedirlerdir. Zhu Yuan Zhang bizzat kendisi de bir tapınakta bir dönem rahiplik yapmıştır. 15 yıl boyunca bir tarikat ayaklanması gibi gözükken ve Yuan hanedanının sonunu getirecek olan ayaklanma sonraları Zhu Yuan Zhang'ın pragmatist yaklaşımının da büyük katkıları ile geleneklerin yeniden restore edildiği ve eski devlet geleneklerine dönen bir restorasyon dönemine evrilecektir. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 188) Çin tarihinde bu türden tarikatlar her zaman güçlü olmuşlardır. Her ne kadar batılı manada bir din anlayışı Çinde hiçbir zaman bulunmamış da olsa tarikatlar Çin'de dönem dönem oldukça güçlü olmuşlardır. Ming dönemi öncesinde Zhu Yuan Zhang'ın da üyesi olduğu Kırmızı Türbanlılar²⁶ Ming döneminde de devam eden bazı tarikatlar Ming sonrasında da Qing²⁷ döneminde meydana gelen Beyaz Lotus

²⁶红巾起义: Hong Jin Qi Yi, Kızıl Türban Ayaklanması, 1340'larda Moğol Yuan hanedanı yönetimine karşı Zhe Jiang'da başlayarak bütün ülkeye yayılan büyük ayaklanma. Ayaklanmada baskın unsur Budizm'dir. Bu ayaklanmanın önemli liderlerinden biri de Ming hanedanının kurucusu Zhu Yuan Zhang'dır. (Roberts, 2005, s. 166 - 169)

²⁷清朝: Qing Chao, Qing Hanedanı, 1636 – 1911 yılları arasında Ming hanedanını ortadan kaldırdıktan sonra Çin'i kontrolü altına alan Mançu'ların kurduğu hanedan. Bakınız: John Fairbank K. ve Denis Twitchett. The

Ayaklanması²⁸ ; 1901’de meydana gelen Boksör ayaklanması²⁹ bu tarikatların gerçekleştirdikleri ayaklanmalara örneklerden sayılabilir. (Chao, 1948) 20. Yüzyılın son çeyreğinde ve günümüzde de Çin devletinin kendisi için tehdit olarak gördüğü bazı tarikatlar hala varlıklarını sürdürmektedir. Bunlardan en önemlisi özellikle 90’lı yıllarda birçok hükümet karşıtı gösteriler düzenlemiş olan ve yandaşları milyonları geçen bir tarikat olan Fa Lun Gong³⁰’dur.

Zhu Yuan Zhang köylü bir aileden gelerek Çin’de bir hanedan kurmuş tek kişidir. 21 Ekim 1328’de bugünkü An hui’de çok fakir bir köylü ailenin en küçük erkek evladı olarak dünyaya gelmiştir. Babası ve büyük babaları vergilerini ödeyemeyen fakir köylülerdir ve bu nedenle de sürekli yer değiştirmek zorunda kalan muhacirlerdir. Dönemin tek belası da yüksek vergiler değildir, salgın hastalıklarda büyük kitleleri tehdit etmektedir. Zhu Yuan Zhang, 4 erkek ve 2 kız evlattan ailede hayatta kalmış son çocuktur. Onun dışında ailenin bütün çocukları ya salgın hastalıktan ölmüş ya da başka ailelere evlatlık olarak verilmişlerdir.

Cambridge History Of China Vol. 9, Part One: The Ch’ing Empire to 1800. New York: Cambridge University Press.

²⁸ 川楚白莲教起义: Chuan Chu Bai Lian Jiao Qi Yi, Beyaz Lotus Ayaklanması, 1796 – 1804 yılları arasında Mançu karşıtı bir Han ayaklanmasıdır. Önce Si Chuan bölgesinde başlamış daha sonra çevresindeki bölgelere de sıçramış tarikat temelli bir ayaklanmadır. (Roberts, 2005, s. 263 – 167)

²⁹ 义和团: Yi He Tuan, Boksör Ayaklanması, 1901’de önce Mançu’lara karşı başlayan bu ayaklanma Mançu yönetiminin başarılı yönlendirmesiyle yabancılara dönmüştür. Ayaklanmanın sonunda Batılı güçler kendilerine karşı yapılan saldırıları bahane ederek Çin’i işgal etmişler ve ayaklanmayı kanlı şekilde bastırmışlardır. Ayrıca bakınız: James L. Hevia (2004), English Lessons: The pedagogy of Imperialism in Nineteenth – Century China. Durham: Duke University Press.

³⁰ 法轮功: Fa Lun Gong, 1990’ larda Li Hong Zhi adlı bir kişi tarafından öncülüğü yapılan budist öğretiler ve geleneksel Çin Tao’culuğunun bir karışımı olan tarikat. Çin’de milyonlarca mürid toplanmasının ve olaylar çıkmasının ardından Çin Devleti tarafından yasaklanmıştır. Lideri olan kişi halen ABD’de bulunmaktadır. Ayrıca bakınız: David Ownby (2008). Fa Lun Gong and The Future of China. Oxford: Oxford University Press.

1330'larda Huai bölgesi Kızıl Türban ayaklanmasının merkezi haline gelmiştir. Mesihvari vaatleri sayesinde de zaten vergiler, salgın hastalık ve baskıdan bunalmış halktan büyük destek görmeye başlamıştır. İnanişâ göre; Maitreya Buddha'sı cennetten gelerek dünyada ütöpik bir cennet kuracaktır. Zhu Yuan Zhang'ın anne tarafından dedesi de Çin ordusunun gazilerinden ve kahin bir kişidir. Zhu Yuan Zhang çocukluğu boyunca ondan duyduğu bu mistik hikayeler ve efsanelerle büyümüşür. Zhu Yuan Zhang, 1344'ün yazında annesi ve babası dahil bütün ailesini bir salgın hastalık neticesinde 3 hafta gibi kısa bir sürede kaybeder. Yengesi, küçük yeğeni ve uzakta yaşamakta olan bir tek ağabeyi hariç bütün aile hastalıktan ölmüşür. Maddi durumları o kadar kötüdür ki; ölüleri gömecek paraları dahi yoktur. Son çare olarak yakınlarda bulunan bir Budist tapınağına sığınır. Ancak birkaç ay içerisinde genel durum o kadar kötüye gider ki tapınağın ileri gelen rahipleri yeni gelen rahip adaylarını yiyecek dilenmeleri ve kendi karınlarını doyurabilmeleri için tapınak dışına yollarlar. 1345-1347 arasındaki iki yıllık süreyi Zhu Yuan Zhang dilenci bir rahip olarak geçirmiştir. Ancak Zhu'nun bu dönemi bir ordu içerisinde geçirmiş olma olasılığı da bulunmaktadır. Hayatının bu dönemi karanlıktadır. 1348'de tapınağına geri dönmüş ve 24 yaşına kadar tapınakta okuma yazma ve temel budist eserlerini öğrenmiştir. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 44-45)

1352 yılına gelindiğinde ayaklanma Huai bölgesinin tamamına yayılmış bulunmaktadır. Bölgenin tamamını Red Turban lideri olan Guo Zi Xing³¹ ele geçirmiştir. Guo, çok iyi ve cesur bir savaşçıdır ancak etrafındakilerle iyi geçinebilen bir mizaca sahip

³¹郭子興: Guo Zi Xing, Kızıl Türbanlılar ayaklanmasının liderlerindendir. Ölümü 1355'dir ancak kesin doğum tarihi bilinmemektedir. Ayrıca bakınız: 毕英春 (Bi Ying Chun)(2002).朱元璋的皇帝梦 (Zhu Yuan Zhang'ın İmparatorluk Hayali), 丽水师范专科学校学报 (Li Shui Normal Üniversitesi Dergisi), Vol. 24, No. 6, syf. 44 – 48.

değildir. Maitreya³² doktrinine gönülden inanmaktadır ve büyük buhranların büyük değişimler getiriceğine olan inancı tamdır. Ayaklanmanın başka bölgelerdeki elebaşlarıyla da arası başından itibaren iyi değildir ve işbirliği pamuk ipliğine bağlıdır. Ayaklanmanın ardından Yuan yönetimi isyanı bastırmak için bölgeye disiplinsiz güçleri yollar. Bu güçler ise ayaklanmayı bastıracaklarına masum köylüleri öldürür ve bölgedeki Budist tapınaklarını yakıp yıkar. Bu durum ise ayaklanmacıların halk gözündeki meşruiyetini perçinlemiş ve isyanın tabanını genişletmiştir. Bu günlerde Zhu Yuan Zhang'ın mensubu olduğu tapınak da Yuan güçleri tarafından yerle bir edilir. Zhu ve diğer rahipler önce kaçmak zorunda kalırlar ancak sonra gidecek yerleri de bulunmadığı için tapınağın bulunduğu bölgeye geri dönmek zorunda kalırlar. Daha sonra Zhu Yuan Zhang ayaklanmanın içindeki arkadaşları tarafından ayaklanmaya katılmaya davet edilir ve bu davete icabet eder. Aradan birkaç gün geçtikten sonra da Guo Zi Xing'in kumandasındaki isyancı güçlere katılır. Bu olay onun hayatının olduğu kadar Çin'in kaderinin de dönüm noktası olacaktır. Çok geçmeden isyan hareketine sadık bir takipçi olacak ve Guo'nun kumandanı olarak muhafızları yönetecektir. Ayrıca Guo'nun kız evlatlığıyla evlenecek ve Guo'yla bu sayede akrabalık ilişkisi kuracaktır. Evlendiği kız ise geleceğin imparatoriçesi Ma³³ olacaktır. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 46-47)

³²Maitreya: Bir budist mezhebi. Çincesi 弥勒佛 (Mi Le Fo). Ayrıca bakınız: Sponberg Alan ve Hardacre Helen (1998). Maitreya The Future Buddha. Cambridge: Cambridge University Press.

³³马秀英: Ma Xiu Ying, 1332 – 1382 yılları arasında yaşamıştır. Ming hanedanının ilk imparatoriçesidir. 华表 (Hua Biao)(2007). 大脚皇后”马秀英传奇 (Büyük Ayaklı İmparatoriçe Ma Xiu Ying Efsanesi), 经典杂文 (Jing Dian Za Wen), Vol. 5, syf. 49 – 50.

1352-1353 arasında Hao Zhou Xu Zhou'dan gelen Yuan güçleri tarafından kuşatılmıştır. Ancak Yuan kumandanı Jia Lu'nun³⁴ ani ölümü kuşatmanın kalkmasına neden olur. Zhu bu sayede köyüne tekrar gitme şansına kavuşmuş orada eski arkadaşlarının da içinde bulunduğu 700 kişilik bir kuvvet toplamıştır. Bu kişiler arasında Zhu'nun gelecekteki en önemli komutanı olacak olan Xu Da³⁵ da bulunmaktadır. Bu 700 kişilik grubun içinden bir avuç kişi Zhu'nun imparator olduktan sonra yönetiminin çekirdek kadrosunu oluşturacak kişiler olacaktır. İlerleyen aylarda bu kadroyla Guo Zi Xing'in kendisine verdiği görece bağımsız hareket etme yetkisiyle Zhu birçok saldırı gerçekleştirecek ve askeri becerilerini artıracaktır. 1354'e gelmeden Zhu güneyde birçok bölgeyi ele geçirmiş ve Yang Ze nehrinin kuzey kıyılarında kendine bir üs kurmuştur. Burada 30.000 kişi olduğu söylenen yeni bir ordu kurmuş ve yerel bir hükümet tesis etmiştir. 1355'de saldırıya geçen Yuan birliklerini yenilgiye uğratan Zhu ve ordusu artık daha zengin Yang Ze'nin güney bölgelerine gözünü dikmiştir. Yang Ze üzerinde en önemli hedef Zhu'nun daha sonra ilk başkenti yapacağı Nan Jing olacaktır. Bu sırada 1355 kışında ayaklanmanın lideri Guo Zi Xing ölür ve oğulları yönetime geçer. Aynı yılın temmuz ayında Nan Jing'e büyük bir saldırı yapılır fakat saldırı yerel kuvvetlerce püskürtülür. Çok geçmeden ağustos ayında ikinci bir saldırı daha yapılır. Saldırı başarısız olur ve Guo'nun son iki oğlu da saldırıda hayatını kaybeder. Böylece

³⁴贾鲁: Jia Lu, 1297 – 1253 yılları arasında yaşamış, Yuan dönemi Sarı Nehir ıslahında da çalışmış dönemin önemli komutanı ve mühendisi. Ayrıca bakınız: 王永宽 (Wang Yong Kuan)(2008). 元代贾鲁治河的历史公绩 (Yuan Dönemi Jia Lu'nun Nehir Islahının Tarihteki Yeri ve Faydası), 黄河科技大学学报 (Huang He Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi), Vol. 10, No.5 Sayfa 51 – 53.

³⁵徐達 : Xu Da, 1332 – 1385 yılları arasında yaşamış ve Ming hanedanının kuruluşunda büyük hizmetler vermiş ünlü general. Ayrıca bakınız: 史宗义(Shi Zong Yi)(2010). 明朝开国第一功臣徐达 (Ming Hanedanının Kuruluşunun İlk Kahramanı Xu Da), 文史天地 (Wen Shi Tian Di), Vol. 1, syf. 49 – 52.

yönetim için Zhu'dan başka kimse kalmamıştır. Şartlar öyle oluşmuştur ki yönetim tamamen Zhu'nun eline geçmiştir. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 46-47)

1356'nın nisanında başarısızlıkla sonuçlanan ilk iki saldırının ardından Zhu, Nan Jing'i ele geçirir ve başkenti yapar. 1356'dan sonra Zhu artık bir tarikat ayaklanmasının elebaşısı olmaktan sıyrılıp geleceğin imparatoru haline gelmeye başlayacaktır. Bu süreçte en önemli kişilerden biri de danışmanlarından Li Shan Chang³⁶'dır. Li, Zhu'nun etrafındaki diğer yöneticilerden farklı bir geçmişe sahiptir. Zhu onunla her konuda konuşabilmekte ve ondan faydalanabilmektedir. Li, tam manasıyla düşünür elit bir danışmandır. Bu nedenle Zhu'nun kurmak istediği yönetim için hayati önem arz eden kilit bir devlet adamı olacaktır. 1368'de de kurulan yeni devletin ilk sadrazamı görevine getirilecektir. Li imparatorluğun daha sonra atayacağı birçok sivil memurların ilklerindedir. İmparatorluk kontrolünü ele geçirdiği her yerde, yerel entellektüelleri ve düşmana çalışmış olsalar da eski memur ve okumuş sınıfı hemen kendi saflarına katmış ve onları devlet yönetiminde görevlendirmiştir. (Serruys, 1959, s. 209-260) Köylü bir aileden gelmesine rağmen Zhu etrafına topladığı entellektüeller sayesinde yeni bir hanedanlık kurabilmiştir. İçinden çıktığı tarikatı da imparator olduktan sonra geride bırakacak ve yönetiminin temellerini kadim Çin devlet geleneği üzerine kuracaktır. 15.yüzyılın hemen başından önce güneyde başlayan hakimiyeti kısa sürede kuzeyi de kontrol altına alacaktır. Yuan hanedanının başkenti olan Pekin Çin devletinin yeni merkezi olarak seçilecek ve günümüze kadar bu özelliğini koruyacaktır. (Dardess, 1970, s. 539-558)

³⁶李善长: Li Shan Chang, 1313 – 1390 yılları arasında yaşamış Ming hanedanının kuruluşunda önemli görevler almış üst düzey memur. Bakınız: [陈梧桐](#) (Chen Yu Tong)(2007).李善长的功与过 (Li Shan Chang'ın Gücü ve Gücünü Kaybetmesi). [文史知识](#) (Wen Shi Zhi Shi),. Vol. 9, syf. 87–91. [祥歌](#) (Xiang Ge)(2007). 不得善终的明朝开国丞相李善长 (Ming Hanedanının kurucularından Chen Xiang Li Shan Chang). [文史天地](#) (Wen Shi Tian Di). V ol. 11, syf. 28 – 32.

Zhu Yuan Zhang; Saltanat ismiyle imparator Hong Wu³⁷ halihazırda başkenti olan Nan Jing³⁸’den memnun değildir. Nan Jing, Ming imparatorluğunun en büyük sorunlarından biri olan kuzeyden gelen Moğol tehditine oldukça uzak bir noktada bulunmaktadır. Yuan hanedanının da başkenti olan Pekin³⁹, ayrıca kazanılmış zaferin de bir nişanesi olarak Ming yeni hanedanının başkenti yapılmalıdır. Zhu Yuan Zhang saltanatının son yıllarında başkentikuzeye, Pekin’e taşımayı düşünmüştür. İmparator Yong Le⁴⁰ babasının bu düşüncesini gerçeğe dönüştürecek ve başkenti Pekine taşıyacaktır. Bu, bir taraftan da Çin İmparatorunun kendi gücünün merkezi olarak kuzey’i seçtiğinin bir işareti ve Moğollara karşı mücadele verilerek kurulmuş olan yeni Han soylu hanedanın da zaferinin bir göstergesi sayılmalıdır. Sonuç olarak siyasi ve askeri nedenlerle Pekin başkent yapılmıştır. Pekin aynı zamanda Ming imparatoru için kuzey yayılmacı bir siyaseti hayata geçirebileceği, kuzeyden gelecek saldırıları ilk elden karşılayabileceği, askeri birimlerini konuşlandırabileceği, bunların yanında askeri gücü desteklemek açısından da büyük bir sivil nüfusu barındırabilecek kuzeyde bulunan yegane kenttir. Pekin seçimi, imparatorluğun karakterini de ortaya koyan bir seçimdir. Yeni imparatorluk daha önce Han soylu olmayan iki hanedanın da başkent olarak seçtiği Pekin’i seçerek hem pratik hem de mantıklı bir seçim yapmıştır. Ayrıca bu İmparatorluğun öncülleri olan atlı-göçebe, yabancı hanedanlar gibi yayılmacı bir siyaset uygulayacağına da mesajını vermektedir. Birkaç yüzyıl boyunca hayvancılıkla uğraşan

³⁷洪武: Hong Wu, Zhu Yuan Zhang’ın saltanat ismi. Çin imparatorları kendi isimleri dışında saltanat isimleri ve tahta çıktktan sonra kendilerine verilen ve özelliklerine göre seçilen isimler kullanırlar. Bakınız: 赵现海(Zhao Xian Hai)(2010). 洪武初年明、北元、高丽的地缘政治格局 (Hong Wu’nun İlk Yıllarında, Kuzey Yuan, Gao Li Coğrafyalarında Yönetim Yapısı), 古代文明(Gu Dai Wen Ming), Vol. 1 No. 4, syf. 90–97.

³⁸南京: Nan Jing, Çin’in doğusunda bulunan önemli ticaret merkezlerinden biridir. Günümüz Jiang Su eyaletinin başkentidir.

³⁹北京: Bei Jing, Pekin.

⁴⁰永乐: Yong Le, 1402 – 1424 yılları arasında Çin’i yöneten imparator. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 205-276)

bozkır halklarının kontrolünde bulunan büyük nüfuslu köylü çiftçi Han'lar artık bozkırı kontrol etmek için bozkıra en yakın göçebe başkentini kendilerine başkent yapmışlardır. (Farmer, 1976)

Yeni imparatorluğun en uzun soluklu ve karmaşık icraatı başkentin Pekin'e taşınması olmuştur. Yeni başkentte Yuan döneminden kalan pek az yapı; şehir surları ve bazı saraylar korunmuş ve başkentin yeni baştan inşasına başlanmıştır. Bu büyük bayındırlık hareketi halkın üzerindeki mali yükü bir kat daha arttırmıştır. Ayrıca imparatorluğun idari teşkilatı yeniden yapılandırılmıştır. Aslında bu büyük bayındırlık ve yeni başkent süreci çağdaşları olan Osmanlıların İstanbul'u fethinden sonra yaptıklarıyla birçok benzerlik arz etmektedir. 1403 yılında imparator resmen kenti kuzey başkenti yani Bei Jing⁴¹, bizde ve batıda bilinen ismiyle Pekin ilan etmiştir. En büyük oğlu olan Zhu Gao Zhi⁴² yeni başkenti yönetmesi için göndermiştir. Zhu Gao Zhi, Pekin'de imparatorluğun altı bakanlığının ofislerini, bir üniversiteyi ve askeri bir garnizonu kurmuştur. 1404'de imparator nüfusu artırmak için ShaanXi⁴³'den 10.000 aileyi Pekin'e yerleştirmiştir. İmparator Yong Le, 1405'de küçük oğlu Zhu Gao Sui⁴⁴'yi başkentin askeri yönetimini kontrol etmek için yollamış ayrıca daha önce abisinin kurduğu şehrin dışında kurulan ve yeni nüfus iskan edildiği bölgelerde 2 yıl vergi

⁴¹北京: Bei, kuzey, Jing ise başkent anlamına gelir. Bugünkü Pekin ya da Bei Jing. Nan Jing ise "Güney Başkenti" anlamına gelmektedir.

⁴²朱高熾:Zhu Gao Zhi, Yong le'nın hemen ardından Hong Xi (洪熙) adıyla 1424-1425 arasında çok kısa süre tahtta kalmış olan İmparator.(Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 276-284)

⁴³陝西: Shaan Xi, Orta Çin'de bulunan bir eyalet.

⁴⁴朱高燾: Zhu Gao Sui, 1386 – 1431 yılları arasında yaşamıştır. İmparator Zhu Yuan Zhang'ın torunudur.

Bakınız: 赵中男 (Zhao Zhong Nan)(2005).朱棣与朱高熾的关系及其社会政治影响(Zhu Kang ve Zhu Gao Sui

Arasındaki İlişki ve Toplumsal Siyasi Hayata Etkileri), 湖南科技学院学报 (Hu Nan Teknik Fakültesi Sosyal

Bilimler Dergisi). Vol. 26, No. 3, syf. 120 – 125.

muafiyeti getirmiştir. Bu sırada, kentte yeni bir sarayın inşasına başlanmış, imparatorluğun yabancı ülkelerden gelecek misafirlerinin konaklaması için yeni bir konaklama merkezinin inşasına başlanmıştır. İmparator 1410 yılında Moğollara karşı yapılan başarılı saldırının sonrasında şehirde ikamet etmeye başlamıştır. Bu zaman boyunca sadece 1409 nisanında başkenti bir kez ziyaret etmiş, ancak Nan Jing’de ikamet etmeye devam etmiştir. (Farmer, 1976)

Pekin’in imarı için imparator birçok bakanını ve üst düzey görevliyi memur etmiştir. Bütün bu bayındırlık işlemleri için imparatorluğun dört bir tarafından hammadde Pekin’e getirilmiş dönemim en iyi ustaları, zanaatkarları binlerce işçi ve asker bu işlere memur edilmiştir. İmparator, bu imar hareketleri neticesinde Yuan’lerin kontrolündeki Pekin’den çok daha büyük bir başkent inşa etmiştir. 1441 yılına gelindiğinde ise Nanjing ve Pekin aynı zamanda başkent olarak kullanıldıkları “çift başkent” sistemi sona ermiş Pekin tek başkent olarak ortaya çıkmıştır. Başkentini Pekin’e taşınmasıyla birlikte imparatorlukta birçok askeri, siyasi, ekonomik ve sosyal değişim meydana gelmiştir. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 241-242)

İmparator Yong Le’nin tahtta olduğu sürede askeri yapılanmada büyük değişiklikler yapmış bazı kurumları ya tamamen ortadan kaldırmış ya da köklü değişiklikler yapmıştır. Bu değişiklikler Pekin’de bulunan askeri yapının imparatorluğun en güçlü ve merkezi yapısı haline gelmesini sağlamıştır. Bu sırada başkentte birçok askeri eğitim merkezi tesisi etmiş ve imparatorluğun başka bölgelerinden gelen askerler buralarda eğitilmiştir. Sınırların korunması için de ciddi bir askeri güç harcanmaktadır. Bu nedenle kuzeyde Çin seddine askeri güç konuşlandırılmıştır. Bu da imparatorun kuzeyden gelebilecek göçebe saldırılarına karşı almış olduğu bir önlemdir. (Hucker, 1958, s. 57-59)

Ming Hanedanının 11. İmparatoru Zhu Huo Cong⁴⁵ 16 Eylül 1507'de günümüz Hu Bei⁴⁶'inde dünyaya gelir. Şiir ve edebiyata büyük yeteneği olan imparator kendini daha çok sanata vermiştir. İmparatorun doğumunun gerçekleştiği yıl; dönemin tarihçilerinin verdiği bilgilere göre bir dizi ilgi çekici ve hayret verici olay meydana gelmiştir. Sarı nehir 5 gün boyunca berrak ve temiz akmış, pembe renkli büyük bulutlar günlerce gökyüzünü doldurmuştur. Küçük prens babasının himayesinde Tang dönemi şiirlerini öğrenmiş yaşı biraz daha ilerleyince de seçkin öğreticiler eşliğinde Çin klasiklerini öğrenmeye koyulmuştur. Babasının bizzat eğitimi ve öğretiminde aldığı rol; baba ve oğlu birbirlerine daha da yaklaştırmıştır. Babası, küçük prensi Pekin'e götürmüş ve himayesinde devlet törenlerine katılmasına izin vermiştir. 1520 sonbaharında Nan Jing'den Pekin'e dönen imparator bir tekne kazası geçirmiş ve ölümden dönmüştür. Bu olaydan sonra da imparatorun sağlığı sürekli kötüye gitmiştir. 1521'de imparator artık rutin devlet törenlerine katılamayacak kadar kötü durumdadır. 19 Nisan 1521'de İmparator ölür; 5 gün sonra imparatorun genç yaştaki kuzenine yas tutmayı bırakması ve tahta geçmek için hazırlıklara başlaması söylenir. 7 Mayıs 1521'de Pekin'den gelen ve kırk kişiden oluşan bir imparatorluk heyeti Hu Bei'e ulaşır ve yeni imparatorla birlikte Pekin'e doğru yola çıkar. Ancak Pekin'de bir güç mücadelesi halen devam etmektedir. Bunun yanında yeni imparatorun bir odalık'ın soyundan gelmesi de işleri yeni imparator için zorlaştırmaktadır. Bu nedenle Baş Katip'te⁴⁷ yeni imparatorun gerçek bir

⁴⁵朱厚熹: Zhu Hou Cong, 1507 – 1566 yılları arasında yaşamış Ming hanedanının 11. İmparatorudur. Taht adı 嘉靖(Jia Jing)'dir. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 440-511)

⁴⁶湖北: Hu Bei, Gölün kuzeyi anlamına gelir. Orta Çin'de bulunan bu eyalet ismini Dong Ting gölünün kuzeyinde bulunmasından alır.

⁴⁷内阁 (Nei Ge): Ming hanedanlığı döneminde imparator Hong Wu'dan sonra tesis edilmiş olan imparatorun sonra ülkenin en yüksek memuru. Günümüzün başbakanlığına eşit bir mevkidir. Ayrıca bakınız: 孙永都(Sun Yong Du) ve 孟昭星 (Meng Zhao Xing) (2005). 中国历代职官知识手册 (Çin Devlet Görevlileri (Memurları) Sözlüğü), 百花文艺出版社(Bai Hua Wen Yi Yayınevi). syf.104.

imparator protokolüyle değil, veliht protokolüyle karşılanmasını istemektedir. Ancak imparator bu protokolü ciddiye almaz ve gerçek bir imparatorun yapacağı şekilde 26 Mayıs'ta Pekin'in ana seremoni kapısında taç giyer. 27 Mayıs günü de saraya ulaşır ve orada kutlama törenlerine katılır. Ancak ilerleyen yıllarda devlet içindeki bu çekişme artarak devam edecektir. Özellikle Baş Katip Yang Ting He⁴⁸ her fırsatta imparatorun babaannesi ve soylu olmamasını fırsat bilerek ve Çin tarihinde Han ve Song dönemlerinde meydana gelmiş bazı benzer olayları öne sürerek imparatora zorluklar çıkarmıştır. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 434-435)

Henüz devlet yönetimini tam manasıyla ele geçirememiş olan imparator bu sıkıntıları bir süre daha görmezden gelmek zorunda kalacaktır. Bu sırada imparatorun annesi Hu Bei'den Pekin'e gelmiştir ancak Pekin'e sıradan bir prenses protokolüyle girebilmiştir. Oysa ki imparatorun annesi olarak, imparatoriçe protokolüyle ağırlanması ve taç giymesi gerekmektedir. Bu ünvan imparator tarafından sonradan annesine verilmiştir. 1522'de bu olayın ardından göksel kurban törenleri sırasında tapınakta büyük bir yangın meydana gelmiştir. Yang Ting He, bu yangının nedeninin öfkeli emperyal atalar olduğunu ileri sürmüş ve imparatorun verdiği ünvanı geri almasını istemiştir. Emperyal seremoniler ve protokoller devlet içinde imparator ve baş katip ve yandaşları arasında ciddi bir çekişme yaratmıştır. Aralık 1522'de imparatorun babaannesi ölmüş ve ölümünün ardından imparatoriçeler için yapılan uzun yas seremonileri yerine sadece bir günlük yas tutulması kararı Yang Ting He tarafından alınmıştır. Bu, imparator açısından bardağı taşıran son damla olmuştur. Haziran

⁴⁸杨廷和 Yang Ting He, 1459 – 1529 yılları arasında yaşamış ünlü Çin devlet adamı. Ayrıca bakınız: 刘祥学(Liu Xian Xue)(2000).杨廷和与嘉靖初年的政治革新 (Yang Ting He ve Jia Jing'in İlk Yıllarında Yapılan Politik Reformlar).西南师范大学学报 (Xi Nan Normal Üniversitesi Dergisi). Vol. 26, No. 2, sayfa 122 – 128. 王建中 (Wang Jian Zhong)(2005).杨廷和与明代正德嘉靖之际帕政局 (Yang Ting He ve Ming Dönemi İmparatorları Zheng De ve Jia Jing Dönemleri Arasındaki Politik Değişimler).黑龙江社会科学 (Hei Long Jiang She Hui Ke Xue Dergisi). No. 1, syf. 82 – 85.

1523'te imparator Yang Ting He ve diğerk üst düzey memurlarla özel bir toplantı yapmış ve konuyu gündeme getirmiştir ancak “şahsi duyguları nedeniyle doğruyu saptırmak” ile itham edilmiştir. Yang Ting He ve yandaşları artık saltanata politika dikte etmektedirler. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 447-448)

Çok geçmeden 1524 yılında imparator kendi haklılığını kanıtlayabilmek için birkaç argüman bulmuştur. Bu arada bazı yüksek rütbeli memurları da yanına almayı başararak Yang Ting He'yi 1524 martında baş katiplik görevinden çekilmeye zorlamış ve başarılı olmuştur. Ancak sonraki beş ay boyunca bu çekişme yatışacağına daha da alevlenmiş; imparator babaannesinin ünvanlarının iadesin sağlamış memurlukların tamamına da kendine yakın isimleri getirmiştir. Babaannesinin ünvanlarının iadesi ile ilgili emir üst düzey memurların protestosuyla karşılaşmıştır. İmparator, Jin Yi Wei'in protestocuların elebaşlarını hapse atması için bir emir vermiştir. Ancak imparatorun emirlerine rağmen 200'den fazla memur protestoya başlamış imparatorun bulunduğu Wen Hua sarayının kapılarını yumruklamış ve bağırmaaya devam etmişlerdir. Bunun karşısında imparatorun tepkisi çok sert olmuş, bütün düşük dereceli memurların hapse atılmasını emretmiş, 5 gün sonra 180 kişiden oluşan yüksek rütbeli memurların tamamını huzurunda toplatmış ve dayak attırmıştır. Aralarından 17 kişi dayak neticesinde aldıkları ağır yaralardan ölmüşlerdir. Ertesi gün imparator babası adına bir emperyal tablet düzenlettirir ve ona emperyal bir ünvan verir.(Fisher, 1977)

Bu güç mücadelesi; memurların kariyerlerini ve yükselmelerini etkilemiş ve çekişmelerle geçen bu üç yıl bürokrasinin tamamının ve hükümetin iki düşman kampa bölündüğü bir dönem olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle devlet yönetimi zaafa uğramıştır. Ancak bu mücadelenin olumlu bir sonucu olarak tarih kayıtları ve edebiyat, mücadelenin ana argümanı haline gelmiş ve üzerlerinde birçok çalışma yapılmıştır. Ancak mücadelenin sonunda Ming imparatorlarının o zamana kadar uydukları bir devlet geleneği; verdikleri her karar baş katip ve yüksek rütbeli memurların onayından sonra yapmaları ortadan kalkmıştır.

Bu da Ming imparatorlarının daha despot hale gelmelerine neden olacaktır. Merkezde meydana gelen bu güç mücadelesi devletin zayıf düşmesine neden olmuştur. Zaten disiplin konusunda sıkıntılar yaşayan ordunun sınır bölgelerinde bulunan birliklerinde ayaklanmalar baş göstermeye başlamıştır. 1524 ağustosunda Da Tong'da⁴⁹ buldukları birliklere bağlı askerler bir isyan başlatır ve bölge valisi ve komutanlarını öldürerek firar ederler. Bütün bunlar birliklerde bulunan 2500 kadar askerin şehrin 30 kilometre kuzeyinde bulunan bölgeye nakletmek istemesinden kaynaklanmıştır. Birlikler bu emri reddetmişler ve vali emrinin yerine getirilmesi için kendine bağlı birlikleri üzerlerine sevk etmiştir. Bunun ardından birlikler şehirde bulunan valinin konutuna saldırmışlar ve onu öldürmüşler olayları durdurmaya ve kontrol altına almaya çalışan komutanları da aynı akıbete uğramıştır. Vakıa hemen merkeze bildirilmiş; merkez boşalan yerlere yeni memurlar ve komutanlar atamış ancak durum kontrol altına alınamamıştır. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 450-451)

Bu sırada sarayda sınır bölgeleriyle ilgili net bir politika üzerinde henüz karar kılınamamıştır. Bu iki ayrı görüşün birincisi sınırlarda daha pasif bir savunma politikası izlenmesini savunmaktadır zira sınırda yapılacak askeri hareketler hem çok masraflıdır hem de sonuçsuz kalmaktadır. Karşıt görüşte olanlar ise ordunun ve savunmanın disiplin altına alınabilmesinin yolunun önce sınırlardan başlayabileceğini düşünmektedirler. Saraydan yollanan iki üst düzey memurun incelemesinden sonra imparator olayların daha da büyümemesi için isyancıların elebaşlarının cezalandırılmasını ancak olaylara karışan askerlerin affedilmesi emrini verir. Pekin'den Gan Zhou⁵⁰'ya gitmekte olan bir ordu Da Tong güzergahından hedefine gidecektir. Ancak bunu haber alan isyancı askerler şehri tekrar kontrolleri altına alırlar ve şehrin kapılarını kapatırlar. Bu tarz bir isyan doğrudan hanedanı ve imparatorun otoritesini tehdit etmektedir ve mazur görülmesi mümkün değildir. Söz konusu

⁴⁹大同: Da Tong, Shan Xi'nin kuzeyinde bulunan bir kent.

⁵⁰贛州: Gan Zhou, Jiang Xi' de bulunan bir kent.

ordu Da Tong'a varmadan 3000 kişilik bir süvari grubu önceden şehre saldırı ve isyancıların elebaşlarını öldürerek isyanı bastırırlar. Ancak Da Tong bölgesindeki bu istikrarsızlık sınırın hemen diğer tarafında bulunan Moğolların da etkisiyle tekrar edecektir. 1533'te tekrar bir askeri ayaklanma ve 1545'te aynı bölgede başarısız bir darbe girişimi Moğolların da etkisiyle meydana gelecektir. Moğolların bazı kabile liderleri ve sınır birliklerinde bulunan Çinli komutanlar arasındaki menfaat ilişkileri durumu Ming sarayı açısından kontrolü güç bir hale getirmiştir. Bu menfaat ilişkileri, sadece karşılıklı malların gidiş gelişini değil aynı zamanda Moğollara Ming savunması ve ordusu ile ilgili hayati bilgilerinde ulaşmasını sağlamıştır. (Serruys, 1959)

Da Tong'un önemi Ming Çin'i himayesinde olan Hami'nin (Kumul) Turfan sultanı tarafından işgali sonrasında daha da artmıştır. 1513'te Turfan⁵¹ Sultanı Mansur, İpek Yolu üzerinde Çin'in batısında bulunan en önemli şehir devleti olan Hami⁵²'yi işgal eder. 14. Yüzyıldan itibaren şehir Çin açısından son derece önemli bir yer olmaya başlamıştır. Bu nedenle Çin; 15 yüzyılda şehrin korunması için ordu yollamıştır. Hami'nin işgalinden sonra Sultan Mansur Çin'in batı bölgelerini de tehdit eden bir tavır takınmaya başlamıştır. Bu sırada Seyyid Hüseyin; Mansur'un Ming sarayındaki casusu Hami'nin kontrolünün Sultan Mansur'a bırakılmasını sağlamıştır. Ancak 1521'de Seyyid Hüseyin ihanetten suçlu bulunarak idam edilmiştir. Bu sırada baş katip Yang Ting He imparatoru Turfan'a karşı düşmanca bir tavır takınması konusunda ikna eder. Bu sayede Da Tong'daki isyanı da yol üzerinde bastıran bir ordu Gan Zhou'ya gönderilir. Bu saldırı Sultan Mansur'u savunma yapmaya zorlar ve Hami üzerindeki kontrolünü pekiştirir ve Ming sarayı da bu kontrolü kabul eder. Bu sırada Ming

⁵¹吐鲁番: Tu Lu Fan, Turfan Sincan Uygur Özerk Bölgesinin en önemli şehirlerinden biri. Tarihte'de Uygurlar ve İpek yolu ticareti açısından son derece önemli bir şehir olmuştur.

⁵²哈密: Hami ya da Kumul, Sincan Uygur Özerk Bölgesinde bulunan bir kent.

sarayında da, imparator ile arasındaki güç mücadelesi ardından görevinden ayrılmak zorunda kalan Baş Katip Yang Ting He'nın da uyguladığı politikalar sorgulanmaya başlanmıştır⁵³.

1533'te Da Tong'da tekrar ayaklanma çıkmıştır. 1531'de de 60.000 kadar Moğol süvarisi buraya bir saldırı gerçekleştirmişlerdir. Bu nedenle şehrin kuzeyindeki savunma güçlendirilmiştir. Bu da elbette hiçbir şey yapmamaya alışmış asker ve subaylar için ciddi bir sıkıntı yaratmıştır. Bu sırada çalışmalarını yürüten subaylar şehir içinde dinlenmeleri için bir gün kendilerine müsaade edilmesini istemişlerdir ancak bu vali tarafından reddedilmiştir. İsyanın fitilini de bu olay ateşlemiştir. İsyanlar takip eden yıllarda da sürmüştür. Kuzey Doğuda devam eden bu isyan bastırma çalışmaları devam ederken 1537'de çok masraflı bir cephe daha açılacaktır. Vietnam⁵⁴'da yönetime karşı bir darbe gerçekleşmiştir. Ming imparatoru, Vietnam'daki bu olayları bastırmak için bir ordu yollar. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 453)

1545'ten 1548'e kadar sarayda kuzeyde büyük bir tehdit oluşturmaya başlayan Moğollara karşı Ordos⁵⁵'a yapılacak bir saldırı için tartışmalar sürer ancak bu konuda

⁵³马守平(Ma Shou Ping)(2004).吐鲁番与明朝的关系 (Turfan ve Ming Arasındaki İlişkiler Hakkında Bir İnceleme). 青海民族研究 (Qing Hai Millet Araştırmaları Dergisi), Vol. 15, syf. 94- 96. 侯王勋 (Hou Wang Xun)(2005). 哈密国三立三绝与明朝对吐鲁番的政策 (Ha Mi Ülkesinin San Li San Jue Politikası ve Ming Hanedanının Turfan Politikası). 中国边疆史地研究 (Çin Sınır Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları Dergisi), Vol. 15, sayfa 10 - 15.

⁵⁴ Vietnam Ming tarih kayıtlarında Ming hanedanlığına haraç veren ülkeler arasında sayılır ve Ming tarih kayıtlarındaki ismi (安南) "Annam"dır. Bakınız: 陈文源 (Chen Wen Yuan)(2008).明朝士大夫的安南观 (Ming Dönemi Shi Dai Fu'nun An Nan'a Bakışı). 史林(Shi Lin), Vol. 4, sayfa 113 – 119. 柳岳武(Liu Yue Wu)(2008). 乾隆时期的安南政策研究 (Qian Long Dönemi An Nan Politikalarının İncelemesi), 青海师范大学学报 (Qing Hai Normal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi).No. 5, syf. 63 – 67.

⁵⁵鄂尔多斯: (Ordos) Günüz Çin Halk Cumhuriyetinin İç Moğolistan Özerk Bölgesinde bulunan önemli Moğol yerleşimlerinden biri.

imparator tam bir karara 1551'e kadar varamaz. 1548'de Moğollar kuzeyden saldırıya geçer ve Ming ordusunu yenilgiye uğratarak Pekin'in hemen kuzeyinde at'la bir günlük mesafe olan Huai Lai⁵⁶'a kadar gelirler. 1549'da Moğol saldırıları devam eder ancak Ming ordusu bu saldırıları durdurmayı başarır. Mart 1550'de Moğolların saldırması için oldukça uygun bir ortam oluşmuştur. 150 gün boyunca Pekin'in kuzeyine ne yağmur ne de kar yağmıştır ve saldırı için uygun koşullar ortaya çıkmıştır. Aynı yıl 26 Eylül'de Moğollar Pekin'in 40 mil kadar kuzeyine kadar gelirler ve ardından Pekin'in 15 mil doğusunda bulunan Tong Zhou⁵⁷'ya ulaşırlar ve burada kamp kurarlar. 30 Eylül'de ise bir grup iyi eğitilmiş asker Pekin'in kapılarına kadar ulaşmıştır Ekim ayının başında Moğol güçleri kenti kuşatmış ve kenar mahalleleri yağmalamaya başlamıştır. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 475-476)

Ming ordusu 150.000 kişilik bir güç toplamış ve silah altına almıştır ancak bunların sadece 50.000 kadarı askerdir geri kalanlar ise şehrin savunmasını güçlendirmek için yapılan inşaatlarda çalışmaktadır. Şehre dışarıdan nakledilen takviye güçler ise aç ve disiplinsizdir. Bu nedenle Ming Çin'inin yapabileceği tek şey beklemek, saldırıyı püskürtmek ve Moğolların kendiliklerinden geri çekilmelerini ümit etmekten başka bir şey değildir. Pekin'in savunmasındaki başarısızlık nedeniyle imparator savaş bakanını idam ettirir. Aynı günlerde 1539'daki toplantıdan sonra ilk kez bütün sivil ve askeri memurlarını sarayda toplar ve başarısızlığın nedenlerini sıraladığı bir fermanı sarayın için de bulunan Wu⁵⁸ kapısında okutturur. Pekin'in savunmasını da Da Tong'da Moğollarla bir anlaşmaya varmayı başaran ve

⁵⁶怀来: Huai Lai, He Bei eyaletinde bulunan bir şehir.

⁵⁷通州: Tong Zhou, Pekin'in kuzeyinde bulunan bir bölge.

⁵⁸午门: Wu Men, Yasak Şehirde bulunan ve sarayın birinci avlusu geçildikten sonra ulaşılan büyük kapı. Orta kapı anlamına gelmektedir. Ayrıca bakınız: 郎红阳 (Lang Hong Yang), 时旭东 (Shi Xu Dong), 李晓锋 (Li Xiao Feng)(2005).北京故宫午门展厅 (Pekin Yasak Şehir Wu Men Galerisi), 建筑学报 (Mimarlık Dergisi).No. 7, syf.

saldırıları durduran Qiu Luan⁵⁹, a bırakır. Qiu, Pekin'in hemen dışında bulunan kuvvetleriyle Moğollara saldırı ancak birçok adamını kaybeder ve canını zor kurtararak Pekin'e döner. Bu yenilgi, herşeye rağmen bir zafer gibi gösterilir ve Pekin'de bulunan bütün garnizonların komutası ona verilir. 1551'de Qiu sınır bölgelerinde birçok birliği başkente toplar. Ancak bu karar sınırları tamamen korumasız bir halde bırakmıştır. Ancak Qiu'nun Pekinin şehir surları dışında savaşılabilecek bir orduya ihtiyacı vardır. 1551 nisanında Moğol hükümdarı bir elçi göndererek ticari imtiyazlar ister, Qiu ve yeni savunma bakanı savunma için birliklerin ihtiyacı olan zamanın kazanılabilmesi için istediklerinin verilmesini sağlarlar. Moğollar 6 ay için saldırıları durdururlar. Sonraları koyun ve öküz karşılığında tahıl isterler ancak bu istek reddedilir ve bunun üzerine 1551 ve 1552'nin kışında tekrar saldırıya geçerler. Qiu 1552'de Pekin'in kuzeyinde Moğollara tekrar saldırır ve yenilir ancak saraya bir zafer müjdeli. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 477)

İmparator bu zaferden pek de emin değildir. Çok geçmeden gerçek ortaya çıkar Qiu da yakalandığı bir hastalık sonucu 31 ağustosta ölür. Pekin'de bulunan Ming kuvvetleri Moğolları durdurmak konusunda çaresiz kalmıştır bu nedenle imparator bir yandan 1553'te şehrin surlarını tahkim ettirmiş diğer taraftan da Yasak Şehir'i yani imparatorluk sarayını koruyabilecek yeni bir orduyu Nei Wu Fu⁶⁰'yu oluşturmaya koyulmuştur. İmparator, bu sayede ordu dışında güçlü bir savunma bürokrasisi tesis etmeyi planlamıştır. Ming Çin'inin her türlü çabasına rağmen Moğol saldırıları 1550'den 1566'ya kadar her yıl devam etmiştir. Pekin üzerindeki bu baskı devam ederken sınırlardaki savunmada çökmek üzeredir ve aynı

⁵⁹仇鸾: Qiu Luan, doğum tarihi bilinmeyen ölümü 1552 olan önemli Çin generallerindendir. Bakınız: 澹泊 (Dan Bo)(2001).中国名人志第九卷 / 明朝 (Çin Ünlü Kişiler Kroniği Cilt 9 / Ming Hanedanlığı), 中国档案出版社 (Çin Arşivleri Yayınevi).

⁶⁰内务府: Nei Wu Fu. Bakınız: 孙永都(Sun Yong Du) ve 孟昭星 (Meng Zhao Xing)(2005).中国历代职官知识手册 (Çin Devlet Görevlileri (Memurları) Sözlüğü), 白花文艺出版社(Bai Hua Wen Yi Yayınevi).syf. 105.

yıllarda orta Çin’de meydana gelen bir büyük deprem neticesinde yüzbinlerce insan hayatını kaybetmiş; söz konusu bölgelerden toplanan vergiler birkaç yıl toplanamamış, bu da Ming hazinesinin boşalmasına neden olmuştur. Moğol saldırıları sırasında Ming ordusunun sadece bir başarılı hareketi Moğolistandaki Hohhot⁶¹ üzerine olmuştur ve şehir yakılmıştır. (Twitchett ve Firbank, 1988, s. 476-478)

16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Ming Çin’ini zorlayan bir diğer güvenlik problemi de doğu’dan gelmiştir. Japon korsanları, her ne kadar Çin donanması döneminin dünyanın en büyük donanmalarından biri de olsa deniz ticaretinin devamını tehdit etmekte ve Çin’in doğu sahillerindeki şehirleri zaman zaman yağma etmektedirler. Bu sırada Ming sarayı da korsanlara karşı mücadele eden bazı tüccar-askerlerin bütün çabalarına rağmen deniz ticaretini yasaklama yoluna gitmiştir. Öyle ki; 1551’de balıkçı teknelerinin bile açık denizlere çıkması yasaklanmıştır. Bu kararın ardından da korsanların saldırıları artmış birçok sahil kenti ve kasabası korsanlar tarafında yağmalanmıştır. Bu sırada özellikle Zhe Jiang⁶² ve Fu Jian⁶³ korsanların hedefleri arasındadır. 1543 ve 1544’te meydana gelen büyük kuraklık da hem korsanların hem de yerel çetelerin hareket alanını genişletmiştir. 1555 ve 1556’ya gelindiğinde sadece sahil bölgeleri değil Ming Hanedanının ilk başkenti Nan Jing, Hang Zhou⁶⁴, Su Zhou⁶⁵ gibi önemli kentlerde de devlet kontrolü tamamen kaybetmiş durumdadır. Korsanlar bu bölgelerde binlerce kişiden oluşan güçler oluşturmuş hatta bazı kentlerde kendilerine ait kaleler bile tesis etmişlerdir. İmparatorluk bir yandan kuzeyden gelen Moğol

⁶¹呼和浩特: Hu He Huo Te, İç Moğolistan Özerk Bölgesinin başkenti.

⁶²浙江: Zhe Jiang, Doğu Çin’de bulunan önemli ticaret merkezi eyaletlerden biri.

⁶³福建: Fu Jian, Doğu Çin’de bulunan “formoza” ya da “tai wan”ın hemen karşısında bulunan önemli bir ticaret merkezi eyalet.

⁶⁴杭州: Hang Zhou, Zhe Jiang eyaletinin başkenti.

⁶⁵苏州: Su Zhou, Jiang Su’da bulunan önemli bir kent.

saldırıları bir yandan doğudan gelen korsan saldırıları ile sarsılmaktadır. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 503-504)

İmparatorun sağlığı da 1560'tan sonra kötüleşmeye başlamıştır. İmparator en çok uykusuzluktan muzdariptir. Bu nedenle raporları ve fermanları gece geç saatlere kadar incelemektedir. Bu arada etrafındakilerde imparatorun sağlığının kötüye gittiğini farketmekte, imparatoru neşelendirmek ve ümitlendirmek için geceleri yatağına şeftali⁶⁶. koymakta ve şeftalilerin gökten düştüğünü söyleyerek imparatoru mutlu etmeye çalışmaktadırlar. Ancak 1566'dan sonra imparatorun durumu iyice kötüleşmiştir. Bu tarihten sonra imparatorun akıl sağlığı da artık kötüleşmeye başlamıştır ve 1566'dan sonra kendi el yazısıyla yazılmış herhangi bir ferman bulunmamaktadır. 1567'de durumu ağırlaşınca sarayın hemen arkasında bulunan ikametgahına götürülür ancak çok geçmeden hayata gözlerini yumar. İmparator Jia Jing'in dönemi Ming hanedanı açısından oldukça zor bir dönem olmuştur. İmparatorun yaptığı bazı hatalar devletin iyice zayıflamasına neden olmuş, devlet kurumları ve memurlar arasındaki ihtilaf Moğol ve Japon Korsanlarının saldırılarında ordunun başarılı olamamasına neden olmuştur. Jia Jing öldüğü zaman imparatorluk mali ve askeri açıdan çöküşün eşiğindedir. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 508-509)

Ming hanedanının kuruluşundan itibaren ilk imparatorlar tıpkı Osmanlı imparatorluğunda duraklama dönemine kadar olduğu gibi savaşlarda ordunun başında bulunmuşlar; devletin bürokrasisini düzenlemişler ve bizzat kanunlar yapmışlardır. Ancak Jia Jing dönemi gibi devletin sistemi oturduktan sonra, seremoniler ve iktidar mücadelesi dışında devlet işleri ve askeri işlerde çok fazla başarı gösterememişlerdir. Bunda belki de yetişme

⁶⁶ Şeftali, Çin kültüründe göğün meyvesi olarak bilinir ve göksel anlamlar içerir. Ayrıca bakınız: 罗漫 (Luo Man) (2002). 桃、桃花与中国文化 (Şeftali, Şeftali Çiçeği ve Çin Kültürü), 档案与社会 (Arşivler ve Toplum Dergisi). No. 3, syf. 46 – 49.

tarzlarının etkisi vardır. Ancak imparator Wan Li⁶⁷ bu imparatorlar arasında zekası ve becerisiyle bir istisna sayılabilir. Hayatının son günlerine kadar okumaya devam etmiş; sarayda izole bir hayat sürmesine rağmen gelişmeleri yakından takip etmiştir. Ayrıca Wan Li ekonomik gelişmeye önem vermiş, sınır savunmasını güçlendirmiş annesinin de etkisiyle iyi bir budist olarak birkaç istisna dışında çok fazla idam cezası uygulamamıştır. Wan Li dönemi Ming hanedanlığı süresi içerisinde son derece önemli bir dönemdir ve bir restorasyon dönemi sayılabilir. Wan Li döneminin en önemli figürlerinden birisi de kuşkusuz Baş katip Zhang Ju Zheng⁶⁸ olmuştur. Özellikle 1572 ve 1582 yılları arasında Zhang'ın uyguladığı politikalar sayesinde Ming Çin'i mutlak bir çöküşün eşiğinden dönmüştür. Ming hanedanlığının çöküşünü 17. Yüzyıl ortasına kadar ertelemeyi başarmıştır. Zhang'ın bu büyük devlet adamlığı sayesinde ölümünden kısa bir süre önce sadece ambarlarda 9 yıl boyunca yetecek kadar tahıl biriktirilmiş bunun yanında devlet hazinesi de dolmuştur. Bütün bu başarıları Zhang herhangi bir ıslahat hareketi sonucunda değil var olan kurumların doğru çalışmasını sağlayarak elde edebilmiştir. Ayrıca imparator Wan Li de her konuda Zhang'ın arkasında durarak bu iki büyük devlet adamı sayesinde Ming İmparatorluğu birkaç on yıl daha varlığını sürdürebilmiştir. Moğollarla yapılan barış sayesinde sınır bölgelerindeki askeri harcamaları kısılabilmiş bazı bölgelerde vergi toplanmasını bizzat kendisi kontrol etmiştir. İmparatorun da tam desteğiyle bürokrasideki çekişmeleri ve güç mücadelesini bastırabilmiş ve memurların kendi uygulamakta olduğu programı harfiyen yerine getirmelerini sağlayabilmiştir.(Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 522-524)

⁶⁷万历: İmparator Wan Li. (Twitchett ve Firbank, 1988, s. 511-574)

⁶⁸张居正: Zhang Ju Zheng, 1525 – 1582 yılları arasında yaşamış güçlü baş katip ve devlet adamı. Ayrıca bakınız:

熊召政 (Xiong Zhao Zheng)(2009).改革家张居正 (Islahatçı Zhang Ju Zheng).长江大学学报: 社会科学版 (C hang Jiang Üniversitesi Sosyal Bilimler dergisi). Vol. 32, No. 6, syf. 5 – 8.肖少秋 (Xiao Shao Qiu)(1987).张居正改革 (Zhang Ju Zheng Islahatları).求实出版社 (Qiu Shi Yayınevi).

Ancak bütün bu başarılarla rağmen; Zhang'ın elinde tam bir güç bulunmamaktadır. Zira yapılması gereken ıslahatların hiçbirisi gerçekleştirilememiştir. Bazı bakanlıkların ve kurumların ya tamamen ortadan kaldırılması ya da derin bir ıslahata gidilmesi gerekmektedir. Hatta memurlara verilen maaşların, kurumlara ayrılan paranın da yeniden gözden geçirileceği devlet sisteminin baştan sonra büyük bir ıslahata ihtiyacı olduğu çok açıktır. Ne yazık ki Zhang bunların hiçbirini gerçekleştirecek kudrete sahip değildir bu nedenle uyguladığı program sonunda iflas etmeye mahkum olmuştur. Çin gibi köklü devlet geleneklerine sahip memleketlerde kurumları ortadan kaldırmak ya da büyük çaplı ıslahatlar ortaya koymak başta devlet memurları ve aydınlar olmak üzere çok büyük bir direnişle karşılaşmıştır. Bu nedenle bu tür ıslahatlar ve atılımlar nadiren başarıya ulaşmıştır. Zaten Zhang'ın da elinden bu konuda herhangi birşey gelmemektedir. 1577'de Zhang'ın babası ölür ve geleneksel olarak ölümden itibaren 27 ay bir süre yas tutması gerekir ancak Zhang'ın baş katiplik görevinin başında bulunması hayati bir önem taşımaktadır. İmparatorun emri ve izniyle yerine başka bir baş katip atanmamış ve yas süresini kısa tutması istenmiştir. Ancak bu duruma bütün bürokrasiden tepkiler gelmiştir. Zhang bu tepkileri de hafifletebilmek için o senenin yükseltmelerini 4. Sınıf memurlara kadar genişletmiş ve erkene almıştır ancak katı geleneklerin bozulmuş olması bürokrasi tarafından affedilemez bir hata olarak anlaşılmaktadır. Zhang bunların dışında çağdaş bir ordu kurmak için de harekete geçmiş bazı yenilikler yapmaya çalışmış ancak bu yenileşme hareketi de tamamlanamadan hayatını kaybetmiştir. Bu ıslahat hareketleri de başta vergi sistemi ve ordu ile ilgili olanları çok sert tepkilere neden olmuştur. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 526-527)

Ölümünün üzerinden çok geçmeden baş katip hakkında birçok suçlama yapılmıştır. Bunların arasında çocuklarını iltimasla devlet sınavlarında başarılı saydığı ve sınavları geçmelerini sağladığından kendi hanedanını kurmak istediği'ne kadar birçok suçlama ile karşılaşmıştır. Aslında bütün bu suçlamalar Zhang'ın hayata geçirmeye çalıştığı ıslahatların

devam etmemesi ve eski düzene dönebilmek için bürokrasinin çabasından başka bir şey değildir. Ancak sarayın da ölmüş bir baş katibi savunmaktan bir çıkarı yoktur ve zaten halihazırda uygulanan ıslahatlar bürokrasinin de kontrolden çıkması anlamına gelmektedir ki bu hanedanı tehlikeye sokabilecek büyük bir tehdittir. Bu nedenle saray da bu suçlamalara destek verir ve ölümünden sonra Zhang'ın bütün mal varlığına el konur ve ünvanları geri alınır. Ölümünden sonra gelen baş katiplerin hiçbirisi bir başarı sağlayamamıştır. Bu da sonunda Ming hanedanının yok olmasıyla neticelenecektir. Bu dönemde birkaç halk ayaklanması meydana gelmiştir. Bunlardan en önemlisi kurucu imparator Zhu Yuan Zhang'ın da içinden geldiği budist tarikatın Shan Dong'daki ayaklanmasıdır. Moğollarda kendi iç birliklerini sağlayamadıkları için 1571'den sonra özellikle Pekin için bir tehdit olmaktan çıkmışlar ancak gene de Gan su⁶⁹ ve Qing Hai⁷⁰ bölgeleri sürekli Moğolların saldırılarına maruz kalmıştır. Bu saldırılarda Ming ordusu yeni müttefikler Tibetliler ve Uygurlar sayesinde başarılı olabilmıştır. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 557-558)

Mançuların Nurhaci komutasında birleşerek Ming hanedanına son verecekleri tarihe kadar da Moğollar kuzeyden zayıf ve dağınık da olsa bir tehdit olmaya devam etmişlerdir. Bu sırada Burma'da da Ming ordusu ve Burma ordusu arasında sınır savaşları yaşanmaktadır. Her ne kadar Ming ordusu Burmanın içlerine kadar girmiş ve zaferler kazanmış da olsa Burma Yunnandaki sınıra saldırılar gerçekleştirmiş ve Ming Çin'inin güney sınırları olan Yun Nan⁷¹, Guang Xi⁷² ve Vietnam tarafından saldırıya uğramıştır. Her şeye rağmen Ming devletine ve devlet düzenine bu ayaklanma ve savaşlar büyük bir tehdit oluşturamamış ve lokal düzeyde

⁶⁹甘肃: Gan Su, Kuzey Batı Çin'de bulunan bir eyalet.

⁷⁰青海: Qing Hai, Koko Nor olarak da bilinen Çin'in en büyük gölünü de sınırları içinde bulundurur, Tibet Platosunun içinde bulunan Çin'in batısında bulunan bir eyalettir.

⁷¹云南: Yun Nan, Çin'in güneyinde bulunan eyalet, Vietnam, Burma ve Myanmar'a komşudur.

⁷²广西: Guang Xi, Çin'in güneyinde Vietnam ile sınır olan eyalet.

kalmıştır. Ming yönetimi kuruluşundan itibaren sürekli olarak gerilemiştir. Oluşturulan bazı kurumlar ve gelenekler sayesinde bazen yabancı işgallerini ya da savaşları önleme yetisi de hanedanın son günlerine doğru oldukça zayıflamıştır.

Ming yönetiminin yabancı ülke ve topluluklarla geliştirdiği en önemli ilişki biçimi “Haraç Sistemi”⁷³ olmuştur. Ming yönetimi bu sistem sayesinde etrafındaki ülke ve topluluklara bir politika dayatabilmektedir ancak hanedanın son yıllarında artık bu kurum Ming Yönetiminin çok da fazla işine yaramamaktadır. Bu nedenle hanedanın son yıllarında gelen elçilere hediyeler verilmesi konusu saraydaki memurlar tarafından çok da fazla taraftar olunan bir durum değildir. Nitekim; Osmanlı’dan elçi olarak gelen heyetle ilgili olarak Ming Tarih Kayıtlarında memurların gelen heyete hediye verilmemesi isteğini dile getirmeleri ancak imparatorun bu isteği geri çevirerek elçilere hediye verilmesini istediği görülmektedir⁷⁴. İmparator bu ilişkinin devamını istemiş de olsa geçmişte başkente kabul edilen heyetler artık

⁷³朝贡制度: Chao Gong Zhi Du, Haraç sistemi. Ayrıca bakınız: [张文德](#) (Zhang Wen De)(2007).明与西域的玉石贸易 (Ming ve Xi Yu Arasındaki Yeşim Taşı Ticareti).西域研究 (Xi Yu Araştırmaları Dergisi), No. 3, syf. 21 – 29. [栾凡](#) (Luan Fan)(2008).明代中朝朝贡礼仪的制度化 (Ming Dönemi Haraç Sistemi Protokolü’nün Sistemleşmesi).社会科学战线 (She Hui Ke Xue Zhan Xian Dergisi). No:12, syf. 109 – 112.[马彦丽](#) (Ma Yan Li)(2008).朝贡制度的崩溃与近代外交制度的建立 (Haraç Sisteminin Çöküşü ve Modern Diplomatik İlişkilerin Kuruluşu).濮阳职业技术学院学报 (Pu Yang Zhi Ye Ji Shu Xue Yuan Dergisi), No. 12, syf. 109 – 112.[马彦丽](#) (Ma Yan Li)(2007).明清朝贡制度之比较 (Ming Qing Dönemi Haraç Sistemi Karşılaştırması).湖北教育学院学报 (Hu Bei Jiao Xue Yuan Dergisi). Vol. 24, No. 4, syf. 42 – 44. [彭陟焱](#) (Peng Zhi Yan), [周毓华](#) (Zhou Yu Hua)(1998).明代朝贡对藏区经济发展的影响 (Ming Dönemi Haraç Sistemi’nin Tibet Ekonomisi’nin Gelişmesine Etkileri).中国藏学(China Tibetology), No. 4, sayfa 34 – 39.

⁷⁴明史/列傳/卷二百六列傳第九十四/解一貴/張錄 (Ming Shi, Lie Zhuan, Juan Er Bai Liu Lie Zhuan Di Jiu Shi Si, Jie Yi Gui, Zhang Yuan)

sınırlarda karşılanmakta ve şehirlere sokulmamaktaydılar. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 574)

Bu arada Ming Çin'ine haraç sistemi ile bağlı olan birçok topluluk ve devlette Ming'lerle mücadeleye ve savaşa devam etmektedirler. Bunlardan en ilginç şüphesiz sonradan Çin'i ele geçirerek son hanedanlık olan Qing'leri meydana getirecek olan Mançuların Ming sarayına saldırılarından önce bir elçi heyeti göndermiş olmalarıdır. Elbette bu durum Ming yönetiminin askeri açıdan zayıflaması ile yakından ilgilidir. Askeri gücü yüksek olduğu dönemlerde çevredeki ülke ve topluluklar üzerinde bu haraç sistemi oldukça iyi çalışan bir mekanizma olmuştur. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 279 - 281)

İmparatorluğun son dönemi artık yavaş yavaş batılıların da Çin tarihinde sahneye çıkmaya başladıkları bir döneme denk gelmektedir. Macao⁷⁵ bu dönemde Portekizliler tarafından sömürge bölgesi haline getirilmiş ve Doğu Asya'daki önemli ticaret limanlarından biri haline gelmiştir. Bu sırada İspanyollar da tıpkı Portekizliler gibi Doğu Asya ve Pasifik bölgesinde koloniler tesis etmek niyetindedirler. Bu nedenle Filipinler'de bulunan Manila bölgesinde 1570 yılında bir koloni oluştururlar. Bu sırada Filipinler'de birçok Çinli tüccar da meskun bulunmaktadır ve korsanların da iştahını kabartan bir bölge durumundadır Filipinler. Bu sırada bazı korsan liderleri de İspanyolların bulunduğu bölgelerde kendilerine bağlı koloniler oluşturmak niyetindedirler. Ming yönetimi kendisiyle korsanlara karşı ittifak yapabilecek yeni bir müttefik bulmuştur. Çinliler İspanyollardan Pekin'e gitmek üzere bir elçiyi de yanlarına alarak Pekin'e yola çıkarlar. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 614-615)

İspanyollar da Çinliler ile ittifak yapmayı arzu etmektedirler zira misyonerlik ve ticaret için Çinlilerin müttefiki olmaları işlerini çok kolaylaştıracaktır. Ancak korsanlar bir şekilde İspanyol donanmasından kurtulmayı başarır ve böylece Fu Jian bölgesinde saldırılar gerçekleştirirler. Bu saldırı üzerine Ming yönetimi İspanyolların çok da güçlü bir müttefik

⁷⁵澳门: Ao Men, Makao Portekizlilerin 16. Yüzyılda sömürgeleştirdiği Çin'in güney doğusunda bulunan kent.

olmayabileceğini düşünerek elçi heyetini eli boş şekilde geri gönderir. 1571'den sonra ise İspanyollar oluşturdukları koloni bölgesinde Çinli yerleşimcilere karşı bir katliama girişirler. Bu sırada imparator Wan Li, bazı bürokratların da tepkisini çekerek İspanyollara Fu Jian'de maden çıkarmalarına olanak veren bir imtiyazı verir. Hemen ardından bir heyet de bölgeye yollar ancak İspanyollar bunun bir oyun olduğunu düşünerek ve Çinli yerleşimcilerin bir Çin saldırısında Çin tarafını tutabileceğini de düşünerek Çinli yerleşimcilerin evlerinde silah aramaları yapar hatta demir ev eşyalarına bile el koyarlar. 1603'te meskun Çinliler kendilerini korumak için İspanyol saldırılarına karşılık verir ve meskun Çinliler ile İspanyollar arasında savaş başlar. Çinliler Manila'dan kaçmak zorunda kalırlar. Bu olay bir yıl sonra ancak Ming İmparatoruna bildirilir. Ancak güçsüz düşmüş Ming yönetiminin İspanyollara karşı yapabileceği birşey yoktur⁷⁶. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 561-562)

Wan Li döneminin en önemli savaşı ise Kore'de meydana gelecektir. Bu savaş Japonların Kore'yi işgalinin ardından tıpkı verir. 1592'de Japon kuvvetleri Kore'ye saldırır ve iki ay içinde Seul ve Pyong Yang'ı ele geçirirler. Saldırının ardından iki birlik Yalu ve Tumen nehirlerine kadar gelir ancak Çin topraklarına saldırmazlar. Çinliler de bu saldırının hem himayelerindeki bir ülkeye karşı yapılması hem de kendi topraklarını tehdit etmesi yüzünden aynı yıl öncü bir kuvveti Kore'ye yollarlar. Kuzeyden gelen askerlerin ve aralarında 3000 ateşli silah kullanan piyadenin bulunduğu bu öncü birlik Kore'ye ulaşır. Bu sırada doğu'da bulunan bütün limanlar kapatılır ve Japon korsanlarının saldırısına karşı hazırlıklar yapılır. Bütün imparatorluk alarmdadır. Wan Li, Ryu Kyu ve Siyam'dan gelecekler dışında 100.000 askeri daha Kore'ye yollar. Bunun amacı Kore'yi Japon işgalinden kurtarmak ve sonrasında da Japonya'yı işgal etmektir. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 567-569)

1593'te bu güç Yalu ırmağını geçer ve Pyong Yang'ı işgalden kurtarmak için saldırıya geçer ve Çinlilerin zaferiyle sonuçlanır. Ancak 20 gün sonra bin kişilik bir güçle Seul üzerine

⁷⁶明实录,神宗实录 (Ming Shi Lu, Shen Zong Shi Lu). syf. 7536.

yapılan saldırı bir yenilgiyle sonuçlanır. Bu olayın ardından da barış görüşmeleri başlar. Japonlar Mayıs'a kadar Seul'den çıkmayı kabul ederler. Japonlarla meşgul Ming ordusu kuzeyden beklemediği bir saldırıyla karşılaşmak üzeredir. Mançuların lideri Nurhaci Japonlardan daha büyük ve güçlü bir orduyu bir araya getirmiştir. Ancak Ming sarayını ürkütmemek ve gerçek amacını saklamak için gene de her yıl Çin'e elçiler göndermiştir. 1620'ye gelindiğinde imparator Wan Li'nin sağlığı artık son derece kötüdür. Ölümünden hemen sonra Ming hanedanı Nurhaci komutasındaki Mançular tarafından ortadan kaldırılır ve Çin tarihinin son hanedan olanı Qing'ler tarih sahnesine çıkarlar. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 574-580)

II.BÖLÜM

16. Yüzyıl Osmanlı – Çin İlişkileri

II.1. Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Tarihte Türk – Çin İlişkileri

Türkler, Çinliler ile tarihin ilk devirlerinden itibaren yakın bazen de aynı coğrafyayı paylaşmış, birçok kez savaşmış ya da ortaklıklar geliştirmiş ticari, askeri ve kültürel ilişkiler kurmuşlardır. Türklerin yazıyı kullanmalarından önce Türk tarihi ile ilgili birçok bilgi ise Çin tarih kayıtlarında bulunmaktadır. Bu nedenle Çin ve Çince Türk tarihi açısından oldukça önemli rollere sahiptir. Türkler 8 ve 9. Yüzyıllardan itibaren Müslümanlığı seçmişler ve batıya Anadolu ve Avrupa'ya doğru göç etmeye başlamışlardır. Bu göç nedeniyle Çin ile olan ilişkileri azalmış da olsa tamamen kopmamıştır. Türklerin batıya göçlerinin önemli nedenlerinden birisi de İpek Yolu'dur. Kuraklık, nüfus artışı gibi nedenler dışında İpek Yolu ticareti'nin ürettiği zenginliği kontrol etmek Türklerin kurduğu bütün devletlerin önemli dayanaklarından birini oluşturmuştur. Zaten Türklerin göç ettikleri yerler ve göç güzergahları göz önünde bulundurulduğunda bu göç'ün İpek Yolu ile doğrudan ilişkili olduğu anlaşılabilir. Ayrıca Türk devletleri'nin söz konusu ticareti kolaylaştırmak ve yaygınlaştırmak için birçok önlem aldıkları da görülmektedir. Türkler ayrıca Doğu Asya ile Avrupa arasında kilit bir rol oynamışlardır. Bilindiği gibi İnsanlığın ortak gelişimine sayısız katkılarda bulunmuş olan büyük Çin uygarlığı insanlık tarihinde çok önemli bir yere sahiptir. Çin'de ortaya çıkan bazı buluşlar insanlık tarihi açısından son derece önemlidir. Özellikle 4 büyük Çin buluşu olarak da bilinen; Barut, Pusula, Kağıt ve Matbaa'nın Avrupa'ya ulaşması ve yaygın kullanılması hem Coğrafi keşiflerin hem de Rönesans, Reform ve Sanayi Devrimi hareketleri'ni derinden etkilemiştir. Türkler ise Doğu ve Batı arasındaki büyük Avrasya coğrafyasında Doğu – Batı ve Batı – Doğu yönünde ticaret ve kültür'ün köprüsü durumundadır. Türkler tıpkı arıların çiçeklerden aldıkları polenleri dağıtması ve yaşamın devamını sağlaması gibi Doğu'nun birçok değerini Batı'ya taşımış ve uygarlığın gelişmesi için hayati önemde olan Doğu – Batı etkileşimini sağlamıştır. (Hamdani, 1981)

Türklerin Çin ile ilişkileri en eski devirlerden başlamıştır. Bilinen Çin tarihinin en eski hanedanı olan Shang Hanedanı⁷⁷ döneminde Türklerin Çinliler ile ilişkide oldukları bilinmektedir. Bu dönemde Çin kültürü içerisine Türk ya da Moğolların tesiri ile Gök – Tanrı düşüncesi egemen olmaya başlamıştır. Ayrıca Çinliler daha fazla at beslemiş ve at arabaları kullanımı özellikle yüksek sınıflar arasında yaygınlaşmıştır.(Eberhard, 1995, s. 30-31)Shang hanedanının hemen ardından yönetimi ele geçiren Zhou'lar ise gerçek manada bir Çin hanedanı sayılmaktadır. Zira Zhou'larda bulunan ve Çin'in karakteristik özellikleri sayılabilecek bazı unsurlar Shang hanedanının da bulunmamktaydı. Bu özelliklerin birçoğu Atlı-Göçebe milletlerin de tesiri ile Çin kültürünün içerisine yerleşmiştir. Çin Shang döneminde henüz tam manasıyla ataerkil bir yapıda değildi ve din de zirai bir din olarak ortaya çıkmıştı. Zhou hanedanı'nın kuran kabile'nin ise Türk ve Tibetlilerden oluştuğu düşünülmektedir. Bu nedenle Zhou hanedanını oluşturan bu çekirdekte Türk etkisi oldukça derindir. Önceleri Shang hanedanına tabi olan Zhou'lar güçlendikten sonra Shang hanedanına son vermişler ve Zhou hanedanını kurmuşlardır. Elbette yerleşik Çin kültürüne sahip olan Shang'lar ile göçebe özellikleri ön planda olan Zhou'ların arasında kültürel bir etkileşim meydana gelmiştir. Bu dönem Çin kültürünün gerçek manada oluştuğu bir zaman olmuştur. Bu sırada Zhou'ların getirdiği birçok özellik de Çin kültürünün ayrılmaz bir parçası haline gelmiş ve Çin karakterinin içerisine girmiştir. Zhou'lar Çin'i M.Ö. 1045'den M.Ö. 256 yılına kadar yönetmişlerdir. Zhou devrinde ayrıca Çin tarihini ve felsefesini derinden etkileyecek birçok şahsiyet ortaya çıkmıştır. Bu dönem M.Ö. 550 ve M.Ö. 280 yılları arasında Çin felsefesi ve sosyal hayatının temelleri atılmaktadır. Bu dönemde ortaya çıkan Konfüçyüs ve Lao Zi gibi düşünürler Çin'in yüzlerce yıl dünya bakışının ve toplumsal yapısının prensiplerini ortaya koymuşlardır. Bu sırada Zhou'lar da yavaş yavaş yıkılmaya yüz tutmuş ve

⁷⁷Shang Hanedanı, 商朝, Shang Chao , M.Ö. 1600 – M.Ö. 1046 yılları arasında Çin'i yöneten ve Çin'in bilinen ilk hanedanı.

birçok beylik buldukları yerlerde etkin hale gelmiş ve Çin uzun zaman sürecek olan bir fetret devrine girmiş bulunuyordu. Sayıları 1000'e yakın beylik zaman içerisinde 14'e kadar azalmıştır. Bu dönem Çin tarihinin en çalkantılı ve sıkıntılı dönemi olarak bilinir ve "Savaşan Beylikler" dönemi olarak adlandırılır. Bu çalkantı birçok soruna yol açmış olsa da bazı yönlerden de fayda sağlamıştır. Birçok düşünür ortaya çıkmış ve birbirlerine düşman beyliklerin sundukları imkanlarla düşüncelerini ortaya koyma ve yayma şansına sahip olmuşlardır. Bu dönemde birçok beylik düşman oldukları beylikleri alt edebilmek için Atlı – Göçebelerle de ittifaklar kurmuşlardır. Bu sırada Çin'in en büyük dış tehdidini de Hun'lar oluşturmaktadır. Çin tarih kayıtları uzun uzadıya Hunlarla yapılan savaşlardan, ittifaklardan bahsetmektedir.(Eberhard, 1995, s. 32-35)

M.Ö. 221 yılında "Savaşan Beylikler" dönemini Qin Shi Huang'ın başında bulunduğu Qin hanedanı sona erdirir. Çin açısından bu tarih oldukça önemlidir; ardından gelecek 15 yıl gibi kısa bir sürede Qin Shi Huang Çin'i tarihinde ilk kez tam anlamıyla merkezi bir otorite etrafında birleştirecek ve Çin'e damgasını vuracak birçok devrime imza atacaktır. Bu kısa zaman içerisinde ağırlık ve ölçü birimleri, Çince Karakterler, kanunlar, ülkeyi baştan başa kateden yeni yollar ve Çin Seddi inşaatı gibi birçok önemli proje gerçekleştirilmiştir. Bu sırada Çin'in kuzeyinde de Hunlar yeni bir hükümdarın yönetiminde birleşmiş ve Çin'i tehdit eder bir hale gelmişlerdir.(Eberhard, 1995, s. 76-79)

Kısa süren Qin hanedanının ardından Han hanedanı Çin'in hakimi haline gelir. Qin ve Han hanedanı Çin'de hüküm sürerken; Hunların başına Tou Man'ın (Teoman) ardından da Mao Dun'un (Mete) geçtiği ve Hunların birliklerini sağlayarak Çin'e büyük bir tehdit haline geldikleri dönemdir. Henüz tamamen birliğini sağlayamamış olan Çin içerisinde de Hunlarla işbirliği yapan ve onların tarafında yer alan birçok Çinli bulunmaktaydı. Göçebe yaşam tarzına sahip Hunlar'ın amacı kendilerinden sonra gelecek diğer Kuzey Çin göçebe halkları gibi Çin'i ele geçirmektir. Göçebelerin ellerinde bulunmayan ve üretmedikleri tahıl, porselen,

ay ve ipek gibi birçok değerli eŐya göçebe halklar için büyük bir zenginlik kaynağıdır. Bu nedenle bu halkların en büyük amaçları Çin'i ele geçirmek olmuştur. Bu sayede Çin'i kontrol ve nüfuz etmek kaygısıyla Çin'in yerleşik düzeni ile Hunların göçebe yaşam tarzı büyük bir sentez oluşturacaktır. Hunlar kendilerine ait bir yazıları da bulunmadığı için bu dönemde Çince yeni kurulan devlet içinde Çinli memurlarında bulunması neticesinde yazılı dil olarak kullanılmaya başlanmıştır. Elbette Çin'in kurum ve taktikleriyle kendi yaşam biçimini harmanlamıŐ olan bu devlet Çin için büyük bir tehdit haline gelmiştir. Bu nedenle Han imparatorlarının en büyük amacı Hunlar ile Çin içerisinden ittifak yapabilecek olanları bertaraf etmektir. Bu tehditin farkına varan Çin ise Hunlarla bir Şekilde anlaşma yapma yoluna gitmiş ve böylece varlığını garanti altına almıştır. Geçici barış tesis edilmiş olsa da Hunlar ve Çin arasındaki savaşlar devam etmiştir. (Eberhard, 1995, s. 88-90)

Han hanedanı ardından Çin tekrar bir fetret dönemine girmiştir. Bu dönem 220 – 589 yılları arasında devam eder ve üç Devlet Dönemi (San Guo⁷⁸) olarak adlandırılır. Çin'in bu karıŐıklıęından da faydalanan Hunlar bu dönemde gelecekte kurulacak Türk devletlerinin de temelleri sayılabilecek yeni bir birliği Çin'in kuzeyinde kurmayı başarmışlardır. Çin'in zayıflığı da Hunlara Çin'i kontrol etmek imkanını sağlamıştır. Bu devirde tarih sahnesine Çin'in batı bölgelerinde Türk ve Moğol kökenli iki yeni devlet de çıkmıştır. Bunlar Xian Bei⁷⁹ ve Tuo Ba⁸⁰'lardır. Hunlar da bu devirde Çin topraklarının bir kısmını ele geçirmiŐlerdir. (Eberhard, 1995, s. 123-125)

⁷⁸三国, San Guo. Üç devlet dönemi. Bu devletler; [Wei](#) (魏), [Shu](#) (蜀) ve [Wu](#) (吴)'dur. Ayrıca bakınız: [范文瀾](#) (Fan Wen Lan)(2004). 中国通史(Çin Genel Tarihi). 人民出版社 (Ren Min Yayınevi). Cilt 2, syf. 176 – 348.

⁷⁹鲜卑, Xian Bei. Günümüz Shan Xi, Shaan Xi, Gan Su, Qing Hai, He Bei ve İ Moğolistan bölgelerinde hüküm sürmüş atlı göçebe bir halk. Bakınız: [米文平](#) (Mi Wen Ping)(1994).鲜卑史研究 (Xian Bei Tarihi Araştırmaları). 中州古籍出版社 (Zhong Zhou Gu Ji Yayınevi).

⁸⁰拓拔, Tuo Ba. Batı ve Kuzey Çin'de 310 – 536 tarihleri arasında hüküm sürmüş atlı göçebe bir halk.

Türklerin, “Tu Jue⁸¹” yani Göktürk adıyla tarih sahnesine çıktıkları Sui ve Tang hanedanı dönemleri hem Çin hem de Türk tarihi açısından oldukça önemlidir. Bu dönemde birçok Türk kökenli kişi Çin devletine ve Çin kültürüne büyük katkılarda bulunmuştur. Bu dönemde Türk kökenli kişiler müzik, dans, resim, mimari, edebiyat, hukuk, askerlik, tıp ve sosyal hayat üzerinde etkili olmuşlardır. (Okay, 1988)

Tang hanedanının yıkılmasının ardından Çin 906 – 1280 yılları arasında devam edecek yeni bir parçalanma devrine girmiştir. Bu döneme “Beş Hanedanlık⁸²” adı verilmektedir. Türkler özellikle bu dönemde Çin’in kuzey ve batısında bazı devletler kurmuşlardır. 1280 yılından itibaren ise kuzeyden gelen Moğollar Çin’in tamamını ele geçirmişler ve Yuan hanedanını kurmuşlardır. Bu hanedan Zhu Yuan Zhang’ın Ming hanedanını kuracağı 1368 yılına kadar hüküm sürmüştür.

II.2. Ming Tarih Kayıtları Işığında Osmanlı - Çin İlişkileri

Çin’in dünya nizamı anlayışının bir parçası olan “Haraç Sistemi” Çin’in kültürel merkez olma iddiası ve üstünlük anlayışının bir ürünüdür. Bu hiyerarşik sistemde, bağımlı devletler üstün Çin kültürü tarafından çekilir ve kendi istekleriyle Çin’e haraç gönderirlerdi. Bunlar genellikle söz konusu ülkenin kendi ürettiği şeylerden olurdu. Çin imparatorunun yüceliğini göstermek için de gelen heyetler Çin’den, getirdiklerinden kat kat daha değerli Çin mallarıyla ülkelerine geri dönerlerdi. Yabancıların haraç getirmesi sayesinde, Çin onların uygarlaşmalarını ve Çin’e saldırmamalarını sağlamaya çalışmaktaydı. ‘Haraç Sistemi’, böyle bakıldığında Çin’i yabancı saldırılarından koruyan bir savunma mekanizması gibi işlemekteydi Bağımlı ülkeler Çini’n takvimini kullanırlar ve hükümdarları Çin imparatoru

⁸¹突厥, Tu Jue. Göktürkler.

⁸²五代十国, Wu Dai Shi Guo. Bei hanedanlık dönemi.

tarafından onaylanırdı. Bu devletler saldırıya uğradıklarında Çin'den yardım da isteyebilirdi. (Fairbank, 1942, s. 129-131)

Bu sistem Çin'in gücünü muhafaza etmek için çalışmaktaydı. Ancak Çin güçsüz düştüğünde işlemiyordu. 'Haraç Sistemi' Çin'e dış ilişkilerini yönetmekte, Doğu Asya'da baskın pozisyonunu sürdürmekte ve sınırlarının korunmasında yardımcı olacak bir araçtı. Ancak zaten güçlü olmayan devletler Çin'in koruyuculuğunu kabul etmekteydiler ve bu da Çin'e güçsüz devletleri de korumak gibi bir yük getirmekteydi. Bunun yanında, bağımlı devletin "Haraç Sistemi" anlayışı Çinin anlayışından farklıdır. "Haraç" veren devletler karşılığında Çinden çok daha değerli malzemeler aldıkları için, bunun işbirliklerinin karşılığı olduğunu düşünmekteydiler. Örneğin Moğollar, Ming yönetiminin, gönderdikleri "Haraç" elçilerini değerli mallarla geri göndermesini, kuzeydeki sınırlarda güvenliği sağlamalarının bir karşılığı olarak görmekteydiler. (Serruys, 1967) Japon Prensi 1369'da Ming imparatorunun yolladığı elçileri hapsedirip bir kısmını da idam ettirmiş ve 1382'de bir mektupta şunları söylemiştir: "Nasıl diz çöker ve Çin'in üstünlüğünü kabul ederiz!"(Wang, 2001, s. 222) Ming hanedanlığının gücü arttıkça, sonraları Japonya da "Haraç" sisteminin bir parçası haline gelmiştir.

Ming yönetimi altında Çin, yurtdışındaki çıkarlarını, güçlü olduğunda genişletti ve güçsüz olduğunda ise bu etki gücüyle orantılı olarak azaldı. Ming hanedanlığı imparator Hong Wu'nun 1387'de Moğolları yenilgiye uğratmasından itibaren bölgesel bir hegemon güç olmaya başladı. Bundan sonra, Çin'in Doğu Asya'daki gücünü sarsabilecek hiçbir tehdit ortaya çıkmadı. İmparator Yong Le ülkenin kaynakları elverdiğince ve Ming Çininin büyüyen gücünden faydalanarak, ülkesinin stratejik çıkarlarını genişletti. 1407'de Vietnamı ele geçirdi, Çin'in denizlerdeki çıkarlarını 7 büyük keşif yolculuğuyla doruk noktasına

ulaştırdı⁸³ (1405–1433), ve Moğollara karşı büyük çaplı saldırılar düzenledi (1409–1424). Çin'in baskın pozisyonu, 1449'da Tumu'da Moğollara yenilmesiyle sona erecektir. Bundan sonra “Haraç” sisteminde çatlaklar oluşmaya başlamıştır. Ming Çin'i kendi bağımlı devleti olan Hami'yi defalarca istila eden Turfan'dan bile koruyamayacak duruma gelmiş ve 1528'de Turfan'ın isteklerini kabul etmeye mecbur kalmıştır. (Twitchett ve Fairbank, 1988)

Osmanlı Devleti Ming tarih kayıtlarında Lu Mi⁸⁴ ve Lu Mi Guo⁸⁵ ismiyle geçmektedir. ‘Lu Mi’ Rumi'nin Çince seslerle yazılmış halinden başka bir şey değildir. ‘Lu Mi Guo’ ise Rumi Ülkesi yani Osmanlı ülkesidir. Rumi isminin kaynağı tıpkı Batı'da olduğu gibi Doğu'da da Osmanlı İmparatorluğudur. (Kafesçioğlu, 1999, s. 70)

Çince'den başka Çin coğrafyasında konuşulan başka dillerde de Osmanlıya ‘Rumi’ ya da ‘Rum’ adı verilmiştir. Örneğin Tibet tarih kayıtlarında Türk ya da Osmanlı anlamında

⁸³郑和, Zheng He, 1405 ve 1433 yılları arasında Ming döneminde yaşamış bir hui hadım ağa. Diplomat ve amiral olarak imparatorun emriyle Güney Doğu Asya, Güney Asya ve Doğu Afrika'ya seferler düzenlemiştir. Ayrıca bakınız: Gavin Menzies (2008). 1421: The Year a Magnificent Chinese Fleet Sailed to Italy and Ignited The Renaissance. London: HarperCollins Publishers.

⁸⁴鲁迷, Lu Mi, Osmanlı Devleti için Çin kaynaklarında kullanılan isim. Bu isim Rum nitelemesinde geliyor olmalıdır. Çince ses varlığı bakımından zengin bir dil değildir. Bu nedenle yabancı dillerden gelen sözcükler ancak Çince karakterlerin taşıdıkları ses değerleri ile ifade edilebilmektedir. Bu da zaman zaman yabancı dilden geçen sözcüğün aslının anlaşılmasını neredeyse imkânsız hale getirmektedir. Söz gelimi Çince isim olan “Ji Lai” “吉来” günümüzden uzun bir süre sonra bir yerde bulunmuş olsa bu ismin Türkçe “Giray” olduğunu anlamak neredeyse imkânsız olacaktı. Bu nedenle seslerin çok yakın olduğu durumlar dışında Çince yazılmış yabancı kökenli isimlerin ortaya çıkarılması zorlu bir iştir. Ayrıca bakınız: 马明达(Ma Ming Da) ve 马一(Ma Yi) (2010). 明与奥斯曼土耳其帝国(Ming ve Osmanlı Türk İmparatorluğu). 五邑大学学报(社会科学版(Wu Yi Da Xue Xue Bao), Vol. 12, No. 1, syf. 70.

⁸⁵鲁迷国, Lu Mi Guo, Osmanlı ülkesi. 马明达(Ma Ming Da) ve 马一(Ma Yi) (2010). 明与奥斯曼土耳其帝国(Ming ve Osmanlı Türk İmparatorluğu). 五邑大学学报(社会科学版(Wu Yi Da Xue Xue Bao), Vol. 12, No. 1, syf. 71.

‘Rum’ sözcüğü kullanılmıştır.⁸⁶ ‘Lu Mi’ Ming tarih kayıtlarında “Haraç Sistemi”ne⁸⁷ dâhil ülkelerden biri olarak sayılmaktadır. ‘Lu Mi’ kayıtları Ming Tarihi’nin son bölümünde bulunan “Xi Yu Lie Zhuan”da⁸⁸ geçmektedir.

Burada öncelikle “Xi yu⁸⁹”nün tanımını yapmakta fayda var. Bilindiği gibi Çin Asya’nın doğusunda yer almaktadır ve batısı Orta Asya’ya komşudur. “Xi Yu” en genel anlamıyla “Batı Bölgeleri” demektir ve buradan gelenler hangi milletten ve ülkeden olursa olsun “Xi Yu” genel tanımının içinde yer almaktadır. Bu nedenle Çin tarih kayıtlarında doğudan yani okyanustan gelen yabancılar ve batıdan gelen yabancılar aynı şekilde isimlendirilmemiştir. Doğudan, yani okyanustan gelen yabancılar bilindiği gibi Avrupalılar olmuştur ve Çin tarihindeki isimleri “Yang ren⁹⁰” ya da “Yang Gui”dir. Batıdan gelen yabancılar ise genelde komşu ülkelerdir ve genel isimleri “Fan” ya da “Fan Jia”dır. Batıdan gelen yabancıların Çin tarihinde özel bir yeri de bulunmaktadır zira Çin dünya anlayışına göre batıdan gelenler aslında Çin’in de parçası sayılan azınlıklar olarak görülmektedir. Bugünkü Tibet⁹¹, Xin Jiang⁹², İç Moğolistan⁹³,¹ da bu çerçevede algılamak gerekir. Batıdan gelen yabancılar aslında Çin’in etrafında bulunan ve Çin’e tabi olan yerlerdir⁹⁴.

⁸⁶ རུམ་ | Tibetçe harfler ile: (RA + XABVJUF = RU + MA = RUM); རུམ་ | ལ་ | (RA + XABVJUF

= RU + MA = RUM + BA = RUMBA)Türk, Türkiye’den gelen kişi anlamına gelmektedir. Ayrıca bakınız: H. A. Jaschke (1881). A Tibetan - English Dictionary. Londra: Late Moravian Missionary at Kyelang, British Lahoul, syf. 532.

⁸⁷ 朝贡制度, Chao Gong Zhi Du, Haraç Sistemi.

⁸⁸ 西域列传, Xi Yü Lie Zhuan, Batı Bölgesi Kayıtları.

⁸⁹ 西域, Xi Yü, Batı Bölgesi.

⁹⁰ 洋人, Yang Ren, Okyanus adamı ya da yabancı.

⁹¹ Günümüzde Çin Halk Cumhuriyetinin güney batısında bulunan Tibet Özerk Bölgesi.

⁹² 新疆, Xin Jiang, Xin Jiang Uygur Özerk Bölgesi.

“Xi Yu Lie Zhuan”da ‘Lu Mi’den gelen elçilerin ne zaman geldikleri, ne gibi hediyeler getirdikleri ayrıntılarıyla anlatılmaktadır. Bu kayıtlara göre; elçilerin gerçekten Osmanlı Devleti tarafından Çin sarayına gönderilmiş oldukları anlaşılmaktadır. Ancak; konunun Osmanlı arşivlerinden de teyid edilebilmesi önemlidir. Bu araştırma ise Osmanlı Tarihçilerinin çalışma alanına girmektedir. Seyfi Çelebi seyahatnamesinde “*Ve her vilayetden Hitaya (Çin’e) bezergan (tüccar) gider, ol vilayetin padişahunun elçisiyim deyü bir name peyda edüb vezirlere buluşub dahi hakana buluşdurub elçi dür deyü buni elin öpdürüler. Ol sebep ile kendü meta’in şatar muradinca ve hem hakan vafir ri’ayet ve bahşış eder ve çikub vilayetine gelir*”(Matuz, 1968, s. 69) şeklinde yazmaktadır. Bazı tüccarların Çin’e giderek Çin imparatorundan çok değerli Çin mallarını hediye olarak aldıkları buradan da anlaşılmaktadır.

Ancak yukarıda belirttiğimiz elçilerin Osmanlı Devleti tarafından gönderilmiş olma ihtimalini kuvvetlendiren kitabın sonunda da bulabileceğiniz “Shen Qi Pu” adlı eserdir. Zira Ming kayıtlarında bahsi geçmemiş olsa da, Zhao Shi Zhen, Osmanlı’dan gelen bir Türk’ten Osmanlı tüfeğini elde etmiş ve ondan Osmanlı tüfeğinin inceliklerini öğrenmiştir. O dönem için çok değerli olan tüfek gibi yeni bir savaş aletini ve onun tekniğini bilen bir kişinin sıradan bir tüccar grubuyla Osmanlı’nın elçisiymiş gibi davranarak Çin sarayından bir şeyler kopartmaya çalışmış olması düşük bir ihtimaldir. Kaldı ki; bu kişi daha sonra kardeşiyle birlikte Pekin’e yerleşmiş ve çocukları Çin ordusunda asker olmuşlardır. Böyle özelliklere sahip bir kişinin Osmanlı Devleti tarafından özellikle Çin’e gönderildiği akla daha yakındır. Zira; Osmanlı Devleti ateşli silahların yeni gelişmekte olduğu bu dönemde silahlar ve barut üretimini çok sıkı bir denetim altında tutmaktadır. Tüfekleri kullanabilecek ya da üretebilecek bilgiye sahip kişiler de sadece devletin ilgili memurları ya da askerleridir. (Chase, 2003, s. 88-89)

⁹³内蒙古, Nei Meng Gu, İç Moğolistan.

⁹⁴ Pax Sinica ya da Çin Barışı. Çin’e tabi olan ya da olduğu varsayılan yerler.

Dönemin dünya siyasetinde en önemli rakipler olan Portekiz, İspanya ve Osmanlı arasındaki rekabet göz önünde tutulduğunda bunun aslında bu iki büyük gücün çatışmasından mı kaynaklandığını düşünmemek de elde değildir. (Hess, 1970, 1892-1919) Japonların Portekizlilerden tüfek aldığı ve bu tüfekleri Çin'e karşı kullandığı da düşünülürse⁹⁵, Osmanlı Devletinin uzak Asya'da güç dengesini kurabilmek ve Portekizlileri zayıflatmak için özel olarak bu elçiyi bir Osmanlı tüfeğiyle Çin sarayına göndermiş olabileceği gibi bir ihtimal ortaya çıkmaktadır.

是年, 琉球入貢, 魯迷國貢獅子, 犀牛.⁹⁶

Bu yıl, Ryuku⁹⁷ hediye (haraç) getirdi, Rumi Ülkesi aslan ve gergedan hediye getirdi. (1524 yılı⁹⁸)

是年, 魯迷入貢.⁹⁹

⁹⁵汤开建(Tang Kai Jian) ve 张照(Zhang Zhao) (2005). 明中后期澳门葡人帮助明朝剿除海盗史实再考 (Ming Dönemi Portekiz İlişkileri ve Korsanlar konusunda bir inceleme).湖北大学学报(哲学社会科学版)(Hu Bei Da Xue Xue Bao). Vol. 32, No. 2, syf. 192-197.

⁹⁶明史/本紀/卷十七本紀第十七世宗一/嘉靖三年(Ming Shi / Ben Ji/ Juan Shi Qi Ben Ji Di Shi Qi Shi Zong Yi / Jia Jing San Nian)

⁹⁷ Ryuku; Çince (琉球) Liu Qiu: Bugün Japonya sınırlarında bulunan Okinawadır. Tayvan ve Japonya arasında bulunmaktadır. Tarihte bağımsız bir ülke olan Ryukyu şimdi Japonya'nın bir parçasıdır. Ayrıca bakınız: 李金明 (Li Jin Ming)(2008). 明朝中琉封贡关系论析(Ming Hnadeanı ve Liu Qiu Arasındaki İlişkilerin ile İlgili bir Analiz). 福建论坛(Fu Jian Lun Tan). No. 1, syf. 46-51.

⁹⁸嘉靖三年(Jia Jing San Nian) Fang, Shi Ming, Zhong Guo Li Shi Ji Nian Biao (中国历史纪念表), Shang Hai Ren Min Chu Ban She, 2007, sayfa 137.

⁹⁹明史/本紀/卷十七本紀第十七世宗一/嘉靖六年(Ming Shi / Ben Ji / Juan Shi Qi Ben Ji Di Shi Qi Shi Zong Yi / Jia Jing Liu Nian)

Bu yıl, Rumi hediye (haraç) getirdi. (1527 yılı¹⁰⁰)

是年,土魯番,天方,撒馬兒罕,魯迷,哈密,暹羅入貢.¹⁰¹

Bu yıl, Turfan, Arabistan¹⁰², Semerkand, Rumi, Hami, Siyam¹⁰³ hediye getirdi. (1559 yılı¹⁰⁴)

是年,西番,哈密,安南入貢,魯迷國貢獅子.¹⁰⁵

Bu yıl, Xi Fan, Hami, Vietnam hediye (haraç) getirdi, Rumi ülkesi aslan hediye getirdi. (1564 yılı¹⁰⁶, 嘉靖四十三年)

是年,安南,琉球,烏斯藏¹,土魯番,天方,撒馬兒罕,魯迷,哈密入貢.¹⁰⁷

¹⁰⁰嘉靖六年(Jia Jing Liu Nian) bakınız: 方诗铭(Fang Shi Ming)(2007).中国历史纪念表(Zhong Guo Li Shi Ji Nian Biao). Shang Hai: Ren Min Chu Ban She, syf. 137.

¹⁰¹明史/本紀/卷十八本紀第十八世宗二/嘉靖三十八年(Ming Shi / Ben Ji / Juan Shi Ba Ben Ji Di Shi Ba Shi Zong San / Jia Jing San Shi Ba Nian)

¹⁰²天方, Tian Fang, Çin kaynaklarında Arabistan için kullanılan genel bir isimdir. Ayrıca bakınız: 张连杰(Zhang Lian Jie)(2004). 明朝与中亚, 西亚陆上交通路线考(Ming Hanedanı ve Orta Asya, Batı Asya Etkileşiminin Rotası Üzerine). 唐山师范学院(Tang Shan Xue Yuan). Vol. 26, No. 3, syf. 80.

¹⁰³暹羅, Xian Luo Tayland'ın Çin kaynaklarında geçen eski ismi. Bu nedenle; çeviride Tayland'ın Türkçede eskiden kullanılan ismi olan "Siyam"ı kullanmayı uygun buldum. 古代汉语词典(Gu dai Han Yu Ci Dian)(2002). 北京商务印书馆(Bei Jing: Shang Wu Yin Shu Guan). Syf. 1696.

¹⁰⁴嘉靖三十八年(Jia Jing San Shi Ba Nian) bakınız: 方诗铭(Fang Shi Ming)(2007).中国历史纪念表(Zhong Guo Li Shi Ji Nian Biao). Shang Hai: Ren Min Chu Ban She, syf. 138.

¹⁰⁵明史/本紀/卷十八本紀第十八世宗二/嘉靖四十三年(Ming Shi/Ben Ji/Juan Shi Ba Ben Ji Di Shi Ba Shi Zong Er / Jia Jing Si Shi San Nian)

¹⁰⁶方诗铭(Fang Shi Ming) (2007).中国历史纪念表(Zhong Guo Li Shi Ji Nian Biao). Shang Hai: Ren Min Chu Ban She, syf. 138.

Bu yıl, Vietnam, Ryuku, Tibet, Turfan, Arabistan, Semerkand, Rumi, Hami hediye getirdi.
(1576 yılı¹⁰⁸, 萬曆四年)

是年, 裁各省冗官, 覈徭賦, 汰諸司冒濫冗費. 琉球, 安南, 土魯番, 天方, 撒馬兒罕, 魯迷,
哈密, 烏斯藏入貢.¹⁰⁹

Bu yıl, fazlalık olan memurlara görevlerinden el çektirildi. Ryuku, Vietnam¹¹⁰, Turfan,
Arabistan, Rumi, Hami, Tibet hediye getirdi. (1581 yılı¹¹¹, 萬曆九年)

是年, 土魯番, 天方, 撒馬兒罕, 魯迷, 哈密, 烏斯藏入貢.¹¹²

Bu yıl, Turfan, Arabistan, Semerkand, Rumi, Hami, Tibet hediye getirdi. (1618 yılı, 萬曆四
十六年)

¹⁰⁷明史/本紀/卷二十本紀第二十神宗一/萬曆四年 (Ming Shi / Ben Ji / Juan Er Shi Ben Ji Di Er Shi Shen
Zong Yi / Wan Li Si Nian)

¹⁰⁸方诗铭(Fang Shi Ming) (2007).中国历史纪念表(Zhong Guo Li Shi Ji Nian Biao). Shang Hai: Ren Min Chu
Ban She, syf. 138.

¹⁰⁹明史/本紀/卷二十本紀第二十神宗一/萬曆九年(Ming Shi / Ben Ji / Juan Er Shi Ben Ji Di Er Shi Shen
Zong Yi / Wan Li Jiu Nian)

¹¹⁰安南, An Nan, Bugünkü Vietnamın Çin tarih kayıtlarında 1803 yılına kadar kullanılan ismi. 1803'ten sonraki
kaynaklarda bu isim modern Çince de Vietnam için kullanılan 越南 (Yue Nan)ismiyle değiştirilmiştir. Ayrıca
bakınız: 陈文源(Chen Wen Yuan)(2008). 明朝士大夫的安南观(Ming Hanedanı Shi Dai Fu'nun An Nan'a
Bakışı). 史林 (Shi Lin). No. 4, syf. 113-119.

¹¹¹方诗铭(Fang Shi Ming) (2007).中国历史纪念表(Zhong Guo Li Shi Ji Nian Biao). Shang Hai: Ren Min Chu
Ban She, syf. 138.

¹¹²明史/本紀/卷二十一本紀第二十一神宗二光宗/神宗/萬曆四十六年(Ming Shi / Ben Ji / Juan Er Shi Yi
Ben Ji Di Er Shi Yi Shen Zong Er Guang Zong / Shen Zong / Wan Li Si Shi Liu Nian)

二十二年, 以右僉都御史巡撫甘肅. 魯迷貢使留甘州者九十餘人, 總兵官楊信驅以禦寇, 死者十之一. 榮言: 「彼以好來, 而用之鋒鏑, 失遠人心, 且示中國弱。」詔奪信官, 槽死者送之歸. 番人感悅.¹¹³

Batı bölgesi denetçi yardımcısı¹¹⁴ Gansu¹¹⁵,ya gönderildi. Rumi'den hediye getiren elçilerden 90 kişiden fazlası Gan Zhou¹¹⁶da kalmıştı. Bölgesel Komutan¹¹⁷ Yang Xin¹¹⁸ onları düşmanlarımızla savaşmaya zorladı. Onda biri öldü. Rong¹¹⁹ dedi ki: “O kişiler; iyi niyetle gelmişlerdi. Onları savaşmaya gönderdin. İnsanların güvenini kaybettin. Çin'i zayıf gösterdin. ” Bunun üzerine İmparatora haber verildi ve Xinadındaki bu komutan görevinden

¹¹³明史/列傳/卷二百列傳第八十八/詹榮(Ming Shi / Lie Zhuan/ Juan Er Bai Lie Zhuan Di Ba Shi Ba / Zhan Rong)

¹¹⁴右僉都御史, You Jian Du Yu Shi. You (右) sağ anlamına gelmektedir ve Batı yönünü simgeler. Çin tarihinde eğer bir göreve iki eşit kişi atanmışsa bunların Batı'da olanına verilen isim(Hucker, 1985, s. 584). Jian (僉) resmi görev ünvanlarının önüne gelerek yardımcı, muavin anlamı verir ((Hucker, 1985, s. 152). Du Yu Shi (都御史) ise Ming ve Qing hanedanları döneminde Doğu ve Batı'da iki adet makam olmak üzere tesis edilmiştir. Baş Denetçi anlamına gelmektedir. (Hucker, 1985, s. 546).

¹¹⁵甘肅: (Gan Su) Orta Batı Çin'de bulunan bir eyalet.

¹¹⁶甘州: (Gan Zhou) Çin Halk Cumhuriyetinin batısında bulunan Gan Su (甘肅) eyaletinin Zhang Ye (張掖) şehri.

¹¹⁷總兵官, Zong Bing Guan, Belli bir bölgeden sorumlu savunma komutanı. Ming döneminde kuzey batıda bulunan bu makamdan 9 komutan sorumludur. (Hucker, 1985, s. 533).

¹¹⁸楊信, Yang Xin, Kişi ismi.

¹¹⁹榮, Rong ; tam ismi 詹榮, Zhan Rong. 1500 – 1551 yılları arasında yaşamış Çinli devlet adamı.

alındı. Ölenlerin cenazeleri savaş alanından alınıp tahta tabutlar¹²⁰ içinde memleketlerine geri gönderildi. Yabancılar; memnun oldular.

Yukarıda Ming Tarihinde geçen olaya benzer bir olay Seyfi Çelebi Seyahatnamesinde de bulunmaktadır. Olayların aynı tarihte olup olmadığı bilinmemektedir. Seyfi Çelebi bu olayı şöyle nakleder: “Birkaç bezerganlar (tüccarlar) Buhara’dan Hitay’a (Çin’e) giderken yolda Kalmuk (Moğol) haramisi bunları urub malların alur. Bunlar Hitay’a varub Hakan’a (Çin imparatoru) şikayet ederler ki “Kalmuk haramisi yolda malımız aldı” deyü. Hakan dahi vezirine buyurur ki: “Var, bunlara kendü Kur’anlarınca and ver, ne kadar ki malları gitmiş ise, hazineden ver” deyü emr etti. Vezir dahi varub bezerganlara Kelam – i Kadim’e (Kur’an-ı Kerim) and verüp ne kadar malları gitmiş ise ol kadar mal verdi.”(Matuz, 1968, s. 63)

宮中用度日侈，數倍天順時。一鵬言：「今歲災用詘，往往借支太倉，而清寧，仁壽，未央諸宮，每有贏積，率饋遺戚里。曷若留供光祿，彰母后德。」帝命乾清，坤寧二宮暫減十之一。魯迷貢獅子，西牛，西狗，西馬及珠玉諸物。一鵬引漢閉玉門關謝西域故事，請敕邊臣量行賞賚，遣還國，勿使入京，彰朝廷不寶遠物之盛德，不聽。¹²¹

Sarayın günlük masrafları çok fazladır. Ülkenin durumunun iyi olduğu zamanlardan da fazladır. Yi Peng¹²² dedi ki: “Felaket yıllarındayız. Kadınların sarayları da İmparatorluk hazinesinden para alırlar. Artan parayı da akrabalarına verir, geri iade etmezler. Zor zamanlarda tasarruf etmeliyiz.” İmparator, iki sarayın masraflarının yüzde on kesilmesi

¹²⁰槽: Hui, Tahtadan yapılmış, boyutları küçük bir tür tabut.

¹²¹明史/列傳/卷二百六列傳第九十四/鄭一鵬(Ming Shi / Lie Zhuan / Juan Er Bai Liu Lie Zhuan Di Jiu Shi Si / Zheng Yi Peng)

¹²²一鵬, Yi Peng, 1460 – 1542 yılları arasında yaşamış, Ming dönemi devlet memurlarından.

emrini verir. Rumi ülkesi, aslan, batı ineği, batı köpeği, at, inci, yeşim gibi hediyeler getirdi. Yi Peng bunun üzerine Han hanedanlığı dönemindeki “Yu Men guan¹²³”ın kapatılması hikayesini örnek gösterdi. Memurların¹²⁴; gelen elçilerin kat ettikleri yola göre hediyelerle geri gönderilmesini buyurdu. Pekin’ gitmelerine izin vermeyin ki; böylece orada onlar için yapılacak masraf da kısılmış olur. Getirilen bu hediyeler bizim işimize yaramaz. İmparator söylenenleri ciddiye almaz.

西域魯迷貢獅子、西牛方物，言所貢玉石計費二萬三千餘金，往來且七年，邀中國重賞。錄言：「明王不貴異物。今二獅日各飼一羊，是歲用七百餘羊也。牛食芻菽，今乃食果餌，則食人之食矣。願返其獻，歸其人，薄其賞，以阻希望心。」帝不能用。¹²⁵

Rumi aslan, batı ineği ve yerel ürünlerini hediye getirdi. Elçilerin söylediklerine göre getirdikleri malların değeri 23.000 altındır. Gidiş dönüş yolu 7 yıl sürmektedir. Çin’in onları ödüllendireceğini ummaktadırlar. Lu dedi ki: “Ming İmparatoru bu getirdiklerinizle ilgilenmemektedir. İki aslan günde bir koyun yer. (Bu da) Bir yılda 700’den fazla koyun eder. İnekler ot yerler, şimdi ise sebze ve meyve yemektirler. Bunların yedikleri de insanın

¹²³玉門關, Yu Men Guan, İpek yolunun üzerinde bulunan Dun Huang’ın batısında bulunan bir kapı. Yeşim Kapısı olarak Türkçe’ye çevrilebilir. Bu kapı Han hanedanlığı döneminde yapılmıştır. Burada verilen örnek o dönemde ipek yolu’nun yabancılara bir süre için kapatılması’dır.

¹²⁴臣, Chen, Genel anlamda hizmetkar ve memur anlamlarında kullanılır. Genellikle eski metinlerde yazan kişi kendisinin üstünde bulunan efendisine “hizmetkarınız” manasında bu kelimeyi kullanır. (Hucker, 1985, s. 122)

¹²⁵明史/列傳/卷二百六列傳第九十四/解一貴/張錄(Ming Shi / Lie Zhuan / Juan Er Bai Liu Lie Zhuan Di Jiu Shi Si / Jie Yi Gui / Zhang Lu)

yediğiyle aynıdır. Getirdiklerinizi size geri vermek isteriz. Onları az bir şeylerle geri göndermeliyiz yoksa sürekli gelirler.” İmparator bu sözleri ciddiye almadı.

十七年復貢，其使臣請游覽中土。禮官疑有狡心，以非故事格之。二十二年偕撒馬兒罕、土魯番、哈密、魯迷諸國貢馬及方物。後五六年一貢，迄萬曆中不絕。¹²⁶

Wan Li'nin 17. Yılında Elçiler Çin'in iç bölgelerine gelip gezmek istediler. Li Guan Bu kişilerden şüphelendi. Bu görülmemiş bir şeydir diyerek onlara izin vermedi. 22. Yılda Turfan, Hami, Rumi ülkelerinden at ve ülkelerine ait şeyler getirdiler. Sonra her 5-6 yılda bir gelmeye devam ettiler Wan Li'nin döneminde de bu geliş gidişler devam etti. .

魯迷，去中國絕遠。嘉靖三年遣使貢獅子、西牛。[四]給事中鄭一鵬言：「魯迷非嘗貢之邦，獅子非可育之獸，請劓之，以光聖德。」禮官席書等言：「魯迷不列王會，其真偽不可知。近土魯番數侵甘肅，而邊吏於魯迷冊內，察有土魯番之人。其狡詐明甚，請遣之出關，治所獲間諜罪。」帝竟納之，而令邊臣察治。¹²⁷

Rumi Çin'den çok uzaktır. Jia Jing 3. Yılında Rumi aslan, batı ineği getirdi. Zheng Yi Peng der ki: Rumi daha önce haraç getirmemişti (ilk kez getiriyor). Aslanlar burada beslenebilecek hayvanlar değildirler. Bunları istemiyoruz. Ancak İmparatorumuzun

¹²⁶明史/列傳/卷三百三十二列傳第二百二十西域四/天方(Ming Shi / Lie Zhuan / Juan San Bai San Shi Er Lie Zhuan Di Er Bai Er Shi Xi Yu Si / Tian Fang)

¹²⁷明史/列傳/卷三百三十二列傳第二百二十西域四/魯迷(Ming Shi / Lie /Juan San Bai San Shi Er Xi Yu Si / Lu Mi)

alicenaplığını göstermek için alabiliriz. Rumi'nin bizimle çok ilişkisi yoktur. Nasıl kişiler olduklarını bilmiyoruz. Turfan Gansu'yu birçok kez işgal etti. Rumi'den gelenlerin arasında (isim listesinden) anladığımız kadarıyla Turfanlılar da var. Bize zarar vermek istedikleri çok açıktır. Ülkemizden çıkmalarını isteriz. Casusluk suçuyla yargılanmalarını istiyoruz. İmparator sınırdaki memurlara konuyla ilgilenmelerini emreder.

III.BÖLÜM

16. Yüzyılda Osmanlı'da ve Çin'de Ateşli Silahlar

III.1. Osmanlı'da Ateşli Silahlar

İslam dünyasında barutun adının geçtiği ilk kaynak ise 1294'te ölen al-Hasan al-Rammah'ın Kitab al-furusiya bi rasm al-jihad adlı eseridir ki bu da barutun icat edildiği yer olan Çin'deki barut ile ilgili ilk kayıttan yüz yıl sonraya denk gelmektedir. Kitapta barutun nasıl elde edildiğine dair ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. (Hill, 1994, s. 216-219) Ateşli silahların ilk örneklerinin ise İslam dünyasına Çin'den mi yoksa Avrupa'dan mı geldiği henüz netlik kazanmış değildir. (Needham, 1986, s. 259) Ancak ateşli silahların ilk kez Mısır'da kullanıldığı bilinmektedir ki oraya deniz yoluyla batıdan ya da doğudan gelmiş olabilir. Avrupa yoluyla, Mağrip'e İspanyadan ve Türkiye'ye de Balkanlar üzerinden ilk ateşli silahlar girmiştir. (Partington, 1998, s. 202-203)

Balkanlara ilk ateşli silahların girmesi ise 1351'te Venedik senatosunun Zara kentine kendilerini Macarlara karşı korumaları için gönderdikleri 8 silahla oldu. (Petrovic, 1975, s. 164-194) 1378'de, topların Dubrovnik'te imal edildiği ve 1389'daki Kosova savaşında Sırp tarafında Osmanlılara karşı kullanıldığı da bilinmektedir. Kesin olmamakla birlikte;

Osmanlıların da Kosova savaşında, 1396 ve 1397'deki başarısız İstanbul kuşatmalarında ve 1402 Ankara savaşında ateşli silahlar kullandığı düşünülmektedir. (Chase, 2003, s. 85)

1402'deki Ankara savaşı Osmanlılar açısından bir felaketle sonuçlanmış olsa da, Osmanlılar çabuk toparlanmışlardır. 1422'deki İstanbul kuşatması sırasında da Osmanlılar toplar kullanmışlardır. Şehir ele geçirilememiştir ancak bu kuşatmadan sonra İstanbul'un Osmanlıların eline geçmesi sadece bir zaman meselesi haline gelmiştir. En sonunda 1453 yılında Osmanlılar toplarında yardımıyla şehir surlarını yıkarak İstanbul'u fethetmişlerdir. Osmanlı Devleti, 15. yüzyılın ikinci yarısından sonra doğuda Fırat nehrine ve kuzeyde Danube nehrine kadar sınırlarını genişletmiştir. Bu da Osmanlıyı, kuzeyde Macaristan ve Avusturya ile batıda Venedik ve İspanya ile güneyde Memlûklularla ve doğuda Safavilerle karşı karşıya getirmiştir. Elbette Osmanlı bu güçlerle aynı anda savaşmayı kaldıramazdı ancak Osmanlılar her zaman bir yerlerde savaşmak durumunda kalmışlardır. (Chase, 2003, s. 85-87)

Osmanlılar ve rakipleri, dinleri ne olursa olsun birbirlerinin düşmanlarına yardım etmişti. Osmanlılar Fransızlara ortak düşmanları olan Habsburglara karşı yardım etmiş. Bu arada Osmanlı ajanları Protestanlıkla ilgili bütün bilgileri Habsburglara karşı kullanabilmek için toplamaktaydı. (İsom-Vaaren, 1996, s. 299-318) Aynı dönemde Cem sultan ise önce Memlûklar ve Saint John şövalyeleri tarafından korunmuş en sonunda da Papa'nın himayesine sığınmıştır. Bu dönemde, Ruslar, Venedikliler ve Portekizliler, İran'a Osmanlıya karşı kullanmaları için ateşli silahlar vermekteydiler. Osmanlılar da; İran'a karşı Özbeklere, Portekizlilere karşı da Etiyopya'ya, Hindistan'a ve Sumatra'ya ateşli silahlar kullanan askerler ve ateşli silahlar göndermekteydi. (İnalçık, 1975)

Osmanlı ordusu birçok kısımdan meydana gelmekteydi. Padişahın sürekli İstanbul'da yanında bulundurduğu Yeniçeri piyadeleri, altı süvari alayı ve topçu kolordusu. Ayrıca

padişah savaş zamanlarında süvari olarak görev yapan tımarlı sipahileri, Tatarları ve Türkmenleri de ordusunda bulundurmaktaydı.

Yeniçeri piyadeleri; süvarilerden korunmak için mızrak yerine ateşli silahlar taşırlardı. Bu nedenle de 15. yüzyılda yeniçeri ocağı içerisinde bu silahların taşınması önemli bir iş halini almış ve bu işin yapılması için “silah arabacıları sınıfı” ortaya çıkmıştır. (Halaçoğlu, 1991, s. 54) Piyadeler merkezde tüfekler ve toplar ile bulunurken, yanlardan süvariler öncü kuvvet olarak saldırır, silahları taşıyan arabaların bulunduğu yer ise bir çeşit toplanma yeri olarak da kullanılıyordu. Bu şekilde Osmanlı ordusu hareketliliğinden fedakârlık etmiş oluyor ancak adam başına düşen ateşli silah sayısı açısından bütün Avrupa güçlerinden daha fazlaydı. (Chase, 2003, s. 86)

Düzensiz piyadeler ise işsiz ve topraksız köylülerden oluşuyordu. Bunlar genellikle silahları taşıyan arabaların bulunduğu yerlerde bu bölgeyi korumak için kullanılırlardı. Ayrıca kalelerde ya da gemilerde görev alırlardı. Birçoğunun kendilerine ait tüfekleri olurdu ve barış zamanında da toplum içinde güvenilmez bir grup haline gelebilirlerdi; kolaylıkla haydutlara dönüşebilir ya da tahta oturmak isteyerek başkaldırıanların ordularına katılabilirlerdi. (Fodor ve Geza, 2000, s. 229-241) Tımarlı sipahiler belli bir bölgenin köylülerinden alınan vergileri toplayarak geçinirlerdi. Her bir Tımarlı Sipahi kendi silahlarından ve atından sorumlu idi; ayrıca kendisine verilen gelire göre savaşa yanında bir ya da birden fazla atlı getirmek zorundaydı. Tımarlı sipahiler ordunun kanatlarında süvari olarak savaşmaktaydılar. (Imber, 2002, s. 260-262)

Padişahın sürekli ordusu 1527’de yaklaşık 11,000 piyade, 5,000 süvari ve 2,000 topçudan oluşmaktaydı. Bu rakama 90,000 Tımarlı Sipahiyi de eklemek gerekir. 1609’da, sürekli ordu 4 katına çıkarak, 47,000 piyade, 21,000 süvari ve 8,000 topçuya ulaştı; bu dönemde Tımarlı Sipahiler de yaklaşık %50 artmış olmalıdırlar. Bu rakamlara düzensiz piyadeler ve destek kuvvetleri dâhil değildir. Elbette tek bir savaş için bütün bu askerler

kullanılmıyordu. 17. yy.da tek savaş için kullanılan asker sayısı toplamda 70,000'i geçmemiş olmalıdır. (Murphey, 1999, s. 35-49) Osmanlılar savaş alanındaki ordularına asker götürmek ve askerlerin ihtiyacını karşılamak için çok iyi bir organizasyon kurmuşlardı. Tedarik depoları özellikle Danube ve kuzeyde, ana ulaşım yolları üzerinde kurulmuştu. Ordunun kullandığı at vs gibi hayvanlar ya devletin özel ahırlarından ya da yerel halktan satın alınarak tedarik edilirdi. Bütün bu çabalar büyük çapta ordu hareketlerinin İmparatorluğun sakinlerine zarar vermeden yapılmasını sağlamak içindi. Osmanlı askerleri de bu nedenle dönemin bütün Avrupa ordularından çok daha iyi malzemeye ve tedarik sistemine sahipti.(Murphey, 1999, s. 65-67)

Askeri malzemenin üretimi de son derece sıkı kontrol edilmektedir. Osmanlılar imparatorluğun birçok kentinde barut imalathaneleri kurmuşlardı. Güherçile¹²⁸ ve odun kömürü bol miktarda bulunmakta, sülfür de yeteri miktarlarda elde edilebilmekteydi. İmparatorlukta demir, kurşun ya da bakır sıkıntısı çekilmiyordu. Ancak bakırla karıştırılarak bronz top üretiminde kullanılan kalay her zaman az bulunurdu. Kalay, Osmanlının düşmanları birçok kez engellemeye çalışmış olmasına rağmen, İngiltere'nin güneybatısındaki Cornwall'dan ithal edilmekteydi. İngiltere'de Reformasyon zamanında kiliselerden yağmalanmış çanlar ve heykeller eritilmek ve silah yapımında kullanılmak üzere Osmanlı alıcıların eline geçmişti. (Williams, 1997)

Normal vatandaşların ister şehirli ister köylü, ister Müslüman ya da Müslüman olmayan ateşli silahlar da dâhil hiçbir silaha sahip olmalarına izin verilmezdi. Bütün silahlar cephaneliklerde saklanırdı ve ancak padişahın emriyle kullanılabilirdi. Halkın elinde silah olup olmadığı periyodik olarak kontrol edilirdi. Sadece düzensiz piyadeler kendi silahlarını kendileri satın alır ve savaş zamanları dışında da yanlarında bulundururlardı. (İnalçık, 1980, s. 283-285)(Jennings, 1980, s. 339-340)

¹²⁸Potasyum Nitrat, eskiden barut üretiminde kullanılan en önemli ham madde.

Osmanlılar hem bir kara hem de deniz gücüydü. Bu dönemdeki hiçbir başka Müslüman hanedanın Osmanlılar kadar güçlü bir donanması yoktu. 1352'den sonra Osmanlılar İstanbul'un iki yakasını da kontrol etmekteydiler ve Anadolu ile Balkanlar arasında insan ve malların iki yaka arasında taşınabilmesi için bir donanmaya ihtiyaç duymuşlardı. 1453'de Osmanlılar İstanbul'u fethettikten sonra Osmanlılar Ege denizi ve Karadeniz arasındaki ticaret yollarını kontrol altına almışlardı. 1517'de Mısır'ın fethi ve Kuzey Afrika'daki diğer fetihler de savunulması gereken uzun sahiller ve bu bölgeler ile başkentin iletişimi gibi bir sorunu da beraberinde getirmişti. (Brummet, 1994, s. 89-91)

15. yüzyıl sonu Osmanlı donanma kayıtlarına göre bütün gemilerde ateşli silahlar bulunmaktaydı. Her bir gemide bir top, geminin pruvasına monte edilmiş dört adet darbzen¹²⁹ ve sekiz tane de prangı¹³⁰ bulunmaktaydı. Osmanlı gemilerinde bulunan silahlar aynı dönemin Venedik ve İspanyol gemilerindekiyle benzerdir. Küçük bir kadırgada da bir top ve pruvaya monte edilmiş darbzen ve iki adet prangı bulunmaktadır. Osmanlı denizcileri ise tüfekler ve yay kullanmaktadırlar. (Uzunçarşılı, 1988, s. 512)(Bostan, 1992, s 84-85)

Ateşli silahların imalatı ve kullanımında Osmanlılar oldukça başarılı olmuşlardır. Orta Asya'dan getirilen geleneklerle birlikte Türkler karada kuşatma savaşlarına ve deniz savaşlarına çok başarılı şekilde adapte olmayı başarmışlardır. Osmanlılar tüfek ve top gibi ateşli silahları gemilerde, kalelerde kullanmışlar ve piyadeleri de bu silahlarla donatmışlardır. Bunların dışında Osmanlılar 17. yüzyılın başından itibaren süvarileri de yakın çarpışmalar için tabancalarla donatmaya başlamışlardır. (Chase, 2003, s. 96)

Olağanüstü Silahlar Kılavuzunda anlatıldığı şekliyle Osmanlıların ateşli silahların imalatı ve teknolojisi konusunda da 16. yüzyılın Avrupa'sından çok daha ileri olduğu anlaşılmaktadır. Zira, Zhao Shi Zhen, Olağanüstü Silahlar Kılavuzunda; Osmanlı tüfeklerinin,

¹²⁹ Ya da zarbzan

¹³⁰ Olağanüstü Silahlar kılavuzunda, Çince "Fo Lang Ji" olarak adlandırılan silahlar.

Avrupa tüfeklerinden menzil ve ateş gücü olarak çok daha iyi olduğunu söylemektedir.¹³¹ Osmanlıların 17. ve 18. yüzyıllarda ateşli silahlar konusunda Avrupa’dan bir adım nde olduğu anlaşılmaktadır.

III.2. 16. Yüzyılda Çin’de Ateşli Silahlar

Barut, herkesin de kabul ettiği gibi ilk kez Çin’de bulunmuştur ve Çin uygarlığının insanlığa en büyük katkılarında sayılabilecek buluşlarından biridir¹³². Barutun ateşli silahlarda kullanılması ile ilgili en eski tarihi kayıt gene Çin’de, Si Chuan¹³³ ve Dun Huang¹³⁴,daki Budist figürlerde görülmektedir. (Needham, 1979, s. 39)

Bilinen en eski ateşli silah ise bronz bir tabancadır ve Çin’de 1970 yılında ortaya çıkarılmıştır. Bu ise Avrupa’daki en eski örneğinden yaklaşık 40 yıl öncedir.(Needham, 1986,

¹³¹ Shen Qi Pu içerisinde, Zhao Shi Zhen Osmanlı tüfekleri için Şu ifadeyi kullanmaktadır: “Bence; savaşta San Jiang Jun¹³¹, Fo Lang Ji¹³¹ ve Qian Li Lei¹³¹ topları dışında küçük tüfekler arasında Rumi tüfekleri en iyisidir. Rumi tüfeğinden sonra en iyi tüfek de Avrupa Tfekleridir”

¹³²四大发明, Si Da Fa Ming, Dört büyük buluş, kâğıt, pusula, barutve matbaa.

¹³³四川,Si Chuan Orta Çin’de bir eyalet.

¹³⁴敦煌: Dun Huang, Günümüzde “Gan Su” eyaletinde bulunan tarihi İpek Yolu zerindeki en önemli duraklardan birisidir. Bu bölgede bulunan ve birçok dil ve kültürün İpek Yolu zerindeki etkileşimlerini gösteren birçok eser ortaya çıkarılmıştır. Buradaki eserler ayrıca Türk tarihi açısından da son derece önemlidir. Burada bulunan eserler Çince, Kök Türkçe, Tibetçe, Soğuta gibi dillerde yazılmıştır. Ayrıca bakınız: 周李文 (Zhou Li Wen) ve 谢后芳 (Xie Hou Fang)(2006). 敦煌吐蕃汉藏对音字汇 (Dun Huang Tu Bo Çince Tibetçe Karşılaştırmaları). 北京: 中央民族大学出版社(Bei Jing: Zhong Yang Min Zu Da Xue Yayinevi).

s. 290-294) Bulunan bu tabanca, Jürchen¹³⁵ lerin kurduğu Jin¹³⁶ hanedanlığı dönemi karakterini yansıtan bronz eşyalarında bulunduğu bir mezardan çıkarılmıştır. Mezarın bulunduğu bölge Çin’de ilk kez ateşli silahların kullanıldığının bilindiği 1287–1288 savaşlarının yaşandığı bölgedir. (Chase, 2003, s. 32)

Çin’de ateşli silahların savaşlarda önemli bir yer alması Ming hanedanlığının kurulmasına denk gelmektedir. 1344’de Çin için hayati önem taşıyan Sarı Nehir’in yönünü güneye çeviren büyük sel ve ardından gelen kıtlık Moğol hâkimiyetindeki Çin’i sarsar. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 59) Moğolların hâkimiyeti ortadan kalktıktan sonra güney Çin’de Yang Ze¹³⁷ kıyılarında 3 isyancı yönetim ortaya çıkar. Güneyde daha küçük olmak üzere 5 yönetim daha ortaya çıkmıştır. Kuzey ise Moğolların kontrolünde kalır. Çin’in Moğollar ile mücadelesinde ateşli silahlar kullanarak üstünlük sağlamasından Seyfi Çelebi Seyahatnamesi’nde şöyle bahsedilmektedir: “*Ve Hitay Padişahı Hakan(Çin İmparatoru) ile Kalmuk (Moğol) Padişahı Altun Han’un gahi (zaman zaman) cenkleri olur, Hakan’a (Çin İmparatoru) karşı turamaz, amma varub, vilayetiniün (ülkesinin) hisar (Çin Seddi) kenarında bulduğu adamini kirar ve tavarin (davarını) sürer. Ve hisara giremez, zira ki bunlarda tob ve tüfenk yoktur, ve Hitayda tob ve tüfenk çokdur.*” “*Kalmuk (Moğol) tayfası bölük bölük Hitayun hisardan taşrasını urub kaçarlar. Hitay tayfası dahi tezcek haberdar olsalar, yetüb*

¹³⁵ Mançuların ataları. Altaik bir halk oldukları bilinmektedir. Moğolcada “Jürchen” ya da “Jürched”, Çince ise “女真” “Nü Zhen” olarak adlandırılırlar. Ayrıca bakınız: 哈斯巴特尔 (Ha Si Ba Te Er)(2008). 女真语与满语的关系(Nü Zhen Dili ve Mançu Dilinin İlişkisi). 满语研究(Man Yu Yan Jiu), Vol. 47, No.2, syf. 23-29.

¹³⁶金朝, Jin Chao, 1115 – 1234 yılları arasında, Mançuların atası olan “Jürchen”lerin Wan Yan (完顏) kabilesi tarafından günümüz Çin’inin kuzeyinde kurulmuştur. Ayrıca bakınız: 沈一民 (Shen Yi Min)(2003). 金朝史实对清初政治的影响 (Jin Hanedanının Qing Hanedanının Kuruluş Yıllarındaki Politik Etkileri). 北方文物(Bei Fang Wen Wu), No. 2, syf. 99-101.

¹³⁷扬子江, Yang Zi Jiang ya da 长江, Chang Jiang isimleriyle bilinir. Çin’in ve Asya’nın en uzun dünyanın ise üçüncü en uzun nehridir.

birbiriyle cenk ederler, amma Hitaylı gelüb Kalmuk vilayetini çokluk urmazlar zira ki Hitay askeri ağır askerdür, toplu tüfenklidir.”(Matuz, 1968, s. 73)

Çin’in tarihi, iki nehrin üzerine kurulmuştur. Bunlar Sarı nehir ve Yang Zi’dır. Çin uygarlığı bu iki nehir etrafında oluşmuş ve gelişmiştir. Bu iki nehir ayrıca Çin’i coğrafi, sosyal ve kültürel olarak da ikiye ayırmaktadır. Tarihi boyunca Çin’i kuzeyde bulunan hanedanlar yönetmiştir ancak zaman içerisinde ekonomi ve nüfusun büyük bölümü Güney Çin’e kaymıştır. 1250’den sonra Güney Çin’in nüfusu Kuzeyi geçecektir. Bu dönemde güneyde bulunan Hang Zhou kentinin nüfusu bir milyondan fazladır ki aynı dönem Paris 80.000, Kahire 500.000, Venedik 160.000 nüfusa sahiptir. (Gernet, 1962, s. 28-29)

Kuzeydeki savaş koşulları ve güneydekiler birbirinden oldukça farklıdır. Yang Zi nehri boyunca yer alan büyük şehirlere giden gemileri kontrol etmek hayati önem taşımaktadır. Söz konusu şehirler surlar ile çevrilidir ve etraflarındaki kırsal bölgeyi de bu şehirler yönetmektedir. Nehir sayesinde, orduları bir yerden diğerine taşımakta oldukça kolay olmaktadır. Şehirlere yapılan saldırılarda ise; gemiler şehirlere saldırmak için kullanılmaktaydı. Gemilerin güverteleri de saldırıları olanaklı hale getirmek için yüksek olurdu. Gemiler böylece nehir kenarındaki şehirleri kuşatmak ve saldırmak için kullanılabilir. (Needham, 1986, s. 295-296)

Ateşli silahlar bu tarz savaşa son derece uygundu. Dönemin ateşli silahları oldukça ilkeldir ancak buna rağmen oldukça fazla sayıda üretilmişlerdir. Wu yönetiminin bulunduğu topraklardan 1300’lerin ortasına ait birçok ateşli silah kalıntısı bulunmuştur. Dönemin deniz ve kuşatma savaşlarında ateşli silahların ne kadar önemli bir yere sahip olduğu “Huo long Shen Qi Zhen fa”¹³⁸ adlı kitapta Ming hanedanlığının kurucusu “Zhu Yuan Zhang”ın Çin’i ateşli silahlar sayesinde birleştirdiğini ileri sürmektedir. Ming hanedanlığının kuruluşunda

¹³⁸火龙神器阵法 1412 yılında kitap haline getirilmiştir. Ayrıca bakınız: 李斌(Li Bian)(2002). 《火龙经》考辨

(Huo Long Jing Kao Bian). 中国历史文物 (Zhong Guo Li Shi Wen Wu), No. 1, syf. 33-38.

kaderi belirleyen savaş ise 1363'te Bo Yang gölünde¹³⁹ meydana gelecektir. Göl, kuzeyden güneye 100 km. genişliğe sahiptir, Yang Zi nehri gölün kuzeyinden geçmektedir ve dönemin en önemli kentlerinden Nan Chang¹⁴⁰ gölün güney kıyılarında bulunmaktadır. Han donanması şehre giden güzergahı kapatmıştır ve Zhu Yuan Zhang Ming donanmasına saldırmasını emreder. 4 gün süren savaştan sonra Ming kuvvetleri kesin bir zafer kazanır. Han topraklarını ele geçiren Ming'in toprakları artık Wu 'nun iki katına çıkmıştır. 1366 ve 1367 yapılan savaşlarla Ming, Wu başkenti Su Zhou 'yu ele geçirir. Ateşli oklar, roketler ve toplar şehrin alınmasında kullanılan silahlardandır. Daha sonra güneyde bulunan daha küçük isyancı yönetimlere saldırılar düzenlenir ve kolaylıkla ortadan kaldırılırlar. Savaşların neticesinde kuzeyde bulunan Moğol yönetimi de İç Moğolistan'a çekilerek Pekin'i bu yeni güce terk etmiştir. (Dreyer, 1982, s. 52-53)

Çin'in Ming hanedanlığıyla birlikte bir kez daha birleşmiş olması Çin tarihinde önemli dönüm noktalarından biri sayılabilir. Güney Çin bundan sonra kuzeyden steplerden gelecek saldırılara karşı Kuzey Çin'in koruması altında olacaktır ve Güney Çin'de steplerden gelen saldırılardan bağımsız bir savaş mekanizması ortaya çıkabilecektir. Ancak elbette Kuzey Çin saldırıya uğradığında Güney Çin'in ekonomik ve teknolojik varlığı kuzeyin korunması için seferber edilecektir. 1368'den sonra savaş oyunu artık güneydeki nehirlerden ve surlarla çevrili şehirlerden kuzeye kayacaktır ve Ming ordusu kuzeyde başka türde bir savaş yapısıyla hareket etmek durumunda kalacaktır. Ateşli silahların gelişimi de bu savaş koşullarına göre şekillenecektir. Ming hanedanı güney Çin'i kontrolü altına aldıktan sonra önündeki en büyük sorun Kuzey Çin'de Moğollardan gelen tehdit olmuştur. Bu nedenle Moğolların Yuan döneminden kalan ordu yapısını aynen devam ettirmişlerdir. Moğolların ordu sisteminde her aile'nin yönetime karşı bir görevi vardır. Buna göre, birçok aile sadece vergi vermekle

¹³⁹鄱阳湖, Bo Yang ya da Po Yang Gölü. Jiang Xi eyaletinde bulunan önemli bir tatlı su gölü.

¹⁴⁰南昌, Nan Chang kenti Jiang Xi eyaletinde bulunur.

yükümlüdür ancak bazı aileler orduya dâhildir ve asker olarak ordu'da görev yapmaktadırlar. Bu aileler daha az vergi öderler ve geçimlerini devletin vermiş olduğu araziden sağlarlar. Ordu sisteminin temel taşı bir "tugay" oluşturur ve yaklaşık 5,600 kişiden oluşur ve bunların görevi de askerleri garnizonlarda yönetmektir. Her tugay beş taburdan oluşur ve her taburda on bölükten oluşur. Her bölükte kırk asker mızraklı, otuz asker yaylı, yirmi asker kılıçlı ve on asker de tüfekli olurdu. Sadece rütbeler değil askerlik de babadan oğula geçirdi. (Dreyer, 1982, s. 76-78)

Tugaylar eyalet düzeyinde yerel askeri komisyona bağlıdır ve bütün ordu başkentte beş askeri komisyona bağlıdır. Bu mevkiler babadan oğla geçmezdi ve bu mevkideki kişiler tugaylardan gelen memurlar olurlardı. Özel eğitim ise eğitim teşkilatı tarafından yapılırdı. 15. yüzyılda Pekin yakınlarında bunlardan üç tane bulunmaktaydı. Tamamlayıcı olarak Nan Jing'de de bu eğitim teşkilatlarından kurulmuştu. Tugaylardan gelen birlikler buralarda standart eğitimden geçirilirdi. Eğitim bölümlerinden biri de ateşli silahlarla ilgiliydi ki bu bölümde askerlere ateşli silahların nasıl kullanılacağı eğitimi verilirdi. Diğer iki eğitim teşkilatı ise taktik ve keşifti. Tugaylar garnizon görevleri için kullanılmaktaydı. Savaş alanında orduya ihtiyaç olduğunda birlikler tugaylardan ayrılarak farklı komutanların emrine verilirlerdi. Savaş alanının en önemli komutanı ise güvenilen bir sivil memur olurdu. Bu düzenleme ise generallerin yönetimi ele geçirmek için yeteri kadar birliği kontrolleri altına almalarını engellemek için yapılırdı. Ancak, Moğollardan kaynaklanan sürekli tehdit, Ming yönetimini kuzey ve kuzey batı sınırlarında sürekli bulunan savunma komutanlıkları kurmaya zorlamıştır. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 54-57)

Ming yönetimi süvarilerdeki zayıflığını dengelemek için süvari olarak Ming ordusunda savaşacak Moğolları orduya katmıştır. 14. yüzyılın sonu ve 15. yüzyıl boyunca, birçok Moğol stepleri terk ederek Ming ordusuna katılmıştır Ming yönetimi, yerleşmeleri için Moğollara hayvanlar, arazi, ev, mobilyalar, elbiseler ve yiyecek vermiştir. Çin hizmetine

giren Moğollara askeri rütbeler ve maaş verilmiş ve askeri birliklere alınmışlardır. Genellikle Moğol komutanlar emrinde bulunmuşlar ve Pekin’de ya da kuzey sınırlarında konuşlandırılmışlardır. (Serruys, 1959, 1987)

Ordu teşkilatı 1392’de; 16,489 subay ve 1.198.442 askerden oluşmaktaydı. Aynı dönemin Çin nüfusunun 65 ila 85 milyon olduğu düşünülürse bu oldukça büyük bir rakamdır. Elbette bu büyüklükte bir insani gücünü beslemek, teçhizat sağlamak ve yönetmekte başlangıçtan beri ciddi problemler olmuştur. Ordunun kendi kendini geçindiren bir halde olması planlanmıştır, ancak tarıma çok elverişli olmayan kuzeyde bulunan askerlerin harcamaları Ming bütçesine büyük bir yük getirmiştir. (Mote, 1999, s. 743-746) Bu rakamlara bakılınca elbette, Çin’in bütün komşularından daha güçlü olduğu hepsini yenebileceği sanılmaktadır. Çinliler kendileri de bu büyük güçlerine rağmen çok az sayıda göçebelerin nasıl olup da bazen kendilerini yendiklerini anlayamamaktadırlar. 15. ve 16. yüzyılın Moğolistan’ının nüfusunun tamamı Çin ordusunun mevcudundan daha az olmalıdır. Ancak Moğol erkeklerin tamamı bir şekilde askerlik ile ilgili olmuşlardır. Eğer dönemin Moğolistan nüfusunu yaklaşık iki milyon kabul edersek ve dört Moğol erkeğinden birini de yetişkin olduğunu düşünürsek, atlı ve savaşabilecek ve nüfusun yaklaşık 500.000 kişi olduğu düşünülebilir. Bu da, Çin’in kuzeyinde bulunan Moğolların aslında hiç de hafife alınmayacak bir tehdit haline geldiklerini göstermektedir. (Chase, 2003, s. 38)

Tugaylar eyalet düzeyinde yerel askeri komisyonlara bağlıdır ve bütün ordu başkentte beş askeri komisyona bağlıdır. Bu mevkiler babadan oğla geçmezdi ve bu mevkideki kişiler tugaylardan gelen memurlar olurlardı. Özel eğitim ise eğitim eğitim teşkilatı tarafından yapılırdı. 15. yüzyılda Pekin yakınlarında bunlardan üç tane bulunmaktaydı. Tamamlayıcı olarak Nan Jing’de de bu eğitim teşkilatlarından kurulmuştu. Tugaylardan gelen birlikler buralarda standart eğitimden geçirilirdi. Eğitim bölümlerinden biri de ateşli silahlarla ilgiliydi

ki bu bölümde askerlere ateşli silahların nasıl kullanılacağı eğitimi verilirdi. Diğer iki eğitim teşkilatı ise taktik ve keşiftir. Tugaylar garnizon görevleri için kullanılmaktaydı. Savaş alanında orduya ihtiyaç olduğunda birlikler tugaylardan ayrılarak farklı komutanların emrine verilirlerdi. Savaş alanının en önemli komutanı ise güvenilen bir sivil memur olurdu. Bu düzenleme ise generallerin yönetimi ele geçirmek için yeteri kadar birliği kontrolleri altına almalarını engellemek için yapıldı. Ancak, Moğollardan kaynaklanan sürekli tehdit, Ming yönetimini kuzey ve kuzey batı sınırlarında sürekli bulunan savunma komutanlıkları kurmaya zorlamıştır. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 54-56)

Ming yönetimi süvarilerdeki zayıflığını dengelemek için süvari olarak Ming ordusunda savaşacak Moğolları orduya katmıştır. 14. yüzyılın sonu ve 15. yüzyıl boyunca, birçok Moğol stepleri terk ederek Ming ordusuna katılmıştır. Ming yönetimi, yerleşmeleri için Moğollara hayvanlar, arazi, ev, mobilyalar, elbiseler ve yiyecek vermiştir. Çin hizmetine giren Moğollara askeri rütbeler ve maaş verilmiş ve askeri birliklere alınmışlardır. Genellikle Moğol komutanlar emrinde bulunmuşlar ve Pekin’de ya da kuzey sınırlarında konuşlandırılmışlardır. (Serruys, 1987) Ordu teşkilatı 1392’de; 16,489 subay ve 1,198,442 askerden oluşmaktaydı. Aynı dönemin Çin nüfusunun 65 ila 85 milyon olduğu düşünülürse bu oldukça büyük bir rakamdır. Elbette bu büyüklükte bir insane gücünü beslemek, teçhizat sağlamak ve yönetmekte başlangıçtan beri ciddi problemler olmuştur. Ordunun kendi kendini geçindiren bir halde olması planlanmıştır, ancak tarıma çok elverişli olmayan kuzeyde bulunan askerlerin harcamaları Ming bütçesine büyük bir yük getirmiştir. (Mote, 1999, s. 743-745)

Bu rakamlara bakılınca elbette, Çin’in bütün komşularından daha güçlü olduğu hepsini yenebileceği sanılmaktadır. Çinliler kendileri de bu büyük güçlerine rağmen çok az sayıda göçebelerin nasıl olup da bazen kendilerini yendiklerini anlayamamaktaydılar. 15. ve 16. yüzyılın Moğolistanının nüfusunun tamamı Çin ordusunun mevcudundan daha az

olmalıdır. Ancak Moğol erkeklerin tamamı bir şekilde askerlik ile ilgili olmuşlardır. Eğer dönemin Moğolistan nüfusunu yaklaşık iki milyon kabul edersek ve dört Moğol erkeğinden birini de yetişkin olduğunu düşünürsek, atlı ve savaşabilecek ve nüfusun yaklaşık 500.000 kişi olduğu düşünülebilir. Bu da, Çin'in kuzeyinde bulunan Moğolların aslında hiç de hafife alınmayacak bir tehdit haline geldiklerini göstermektedir. (Chase, 2003, s. 38) Sayısal olarak kesin üstünlüğünün dışında Ming orduları kullandıkları ekipman açısından da çok iyi durumdaydı. Askeri ekipmanın büyük bir kısmı Başkentte üretilmekteydi. Ateşli silahların üretimini kontrol etmek üzere iki birim kurulmuştu; Barut üretimi yapan ve saraysilah fabrikasına bağlı bulunan ve barut, ateşli silah üretimi yapan Wangong silah deposu. Diğer taraftan, İmalat bakanlığının sivil memurları silah bürosunu kontrol etmekteydi. Silah bürosu her türlü askeri ekipmanı üretmekteydi. Bu büro aynı zamanda ateşli silahların üretimini de yapmaktaydı. Başkent dışındaki silah üretimi ise oldukça dağınıktır. Nüfusu binden fazla olan her bölge verecekleri verginin bir parçası olarak bazı silahlar imal etmekle ve bunları belirli yerlere göndermekle yükümlüydüler. Her bir askeri unite birçok farklı yerden gelecek askeri malzemeyle çalışmaktadır. Bunun dışında askerler de bazı silahlarını kendileri imal etmekteydiler. 1451'de her tugay yıllık 160 takım¹⁴¹ ekipman üretmekle yükümlü kılınmıştır ve savaşmak için elverişli olmayan askerler silah yapımına memur edilmiştir. (Huang, 1981, s. 160-162)

Atlar, sadece başkentte üretilmeyecek önemde olan bir başka askeri mesele olmuştur. Ateşli silahlar gizli tutulduğu için atlar ile ilgili bilgiler çok daha fazla bulunmaktadır. Ming yönetimi savaşlarda kullanacakları atların teminini ise dört yoldan yapmaktaydı. At – Çay ticareti, Devletin yetiştirdiği atlar, özel teşebbüslerce yetiştirilen atlar ve sınırlarda kurulan at pazarları. (Chase, 2003, s. 40)

¹⁴¹ Bir takım ekipman: Miğfer, zırh, kılıç, yay, yay kirişi, 35 ok ve çanta, ilaveten uzun mızraklar ve her iki takım için birer yuvarlak kalkan.

At – ay ticareti , at ticareti ofisinin kontrolü altındaydı. At ticareti ofisi Tibet'e yapılacak çay karşılığı at ticaretinin tekeline elinde bulunduruydu. Bu ticaret 15.yzyıl ortalarında oldukça gelişmişti ancak Moğolların Tibetlilerle Qing Hai'daki otlaklar için yaptıkları savaşlar sırasında zaman zaman durma durma noktasına geldiği de olmuştur.Devletin yetiştirdiği atlar ise kuzey sınırlarında, başkent Pekine yakınılarında ve Shaan Xi'de bulunmaktaydı.(Morris, 1970)

Ming Çin'i kuzeyde büyük bir tehdit oluşturan Moğollara ve doğu sahillerini sürekli tehdit eden Japonlara karşı sürekli hazırlıklı olmak zorundadır. Bu nedenle; özellikle yeni silah teknolojilerine şiddetle ihtiyaç duymaktadır. Başlangıçta, Çin'de ortaya çıkan ateşli silahlar Osmanlıların ve Avrupalıların ellerinde daha da ilerlemiş ve tekrar Çin'e dönmüştür.

IV. Bölüm

Duo Si Ma'nın Çin'e Seyahati

IV.1.Duo Si Ma'nın Çin'e Seyahati ve 16. Yüzyılda Pekin'de Osmanlılar

Osmanlıdan Ming Çin'inine tarih kayıtlarına bakılırsa birçok elçi grubu gelmiş olmalıdır. Bunların ilki 1423 yılında Ming İmparatoru Yong Le¹⁴² döneminde Çin'e gelmiştir. 1425'te İmparator Hong Xi¹⁴³ döneminde de bir elçi heyeti gelmiştir. İmparator Xuan De¹⁴⁴ döneminde 1427 ve 1433'te iki elçi heyeti. İmparator Zheng Tong¹⁴⁵ döneminde ise 1445 yılında ve Hong Zhi¹⁴⁶ döneminde 1488'de bir Osmanlı elçi heyeti gelmiştir. İmparator Jia Jing¹⁴⁷ döneminde ise 1524'te, 1526'da ve 1527'de 3 elçi heyeti gelmiştir. Ming resmi tarih kayıtları dışında bulunan bazı tarih kayıtlarında da, 1543, 1548, 1554, 1559, 1564, 1576, 1581, 1618 ve son olarak da 1627 yıllarında Osmanlı elçi heyetlerinin Çin'e geldikleri yazılmıştır¹⁴⁸. Ming dönemi tarih kayıtlarına göre Osmanlı elçileri Ming dönemi boyunca 19 kez Çin'e gelmişlerdir. Kayıtlara göre; Hong Wu¹⁴⁹ döneminde 1 kez, Yong Le döneminde 1 kez, Hong Xi döneminde 1 kez, Xuan De döneminde 2 kez, Zheng Tong döneminde 1 kez, Hong Zhi döneminde 1 kez, Jia Jing döneminde 8 kez, Wan Li¹⁵⁰ döneminde 3 kez ve Tian Qi¹⁵¹ döneminde 1 kez Osmanlı elçi heyetleri Çin'e gelmiştir.

¹⁴²永乐, Yong Le. 1402 – 1424 yılları arasında tahtta kalmış Ming imparatoru.

¹⁴³洪熙, Hong Xi. 1424 - 1425 yılları arasında tahtta kalmış Ming imparatoru.

¹⁴⁴宣德, Xuan De. 1425 – 1435 yılları arasında tahtta kalmış Ming imparatoru.

¹⁴⁵正統, Zheng Tong. 1436 – 1449 yılları arasında tahtta kalmış Ming imparatoru. 1457 – 1464 yılları arasında yeniden tahta çıkmı ve bu dönemde Tian Shun (天顺) adıyla anılmıştır.

¹⁴⁶弘治, Hong Zhi. 1487 – 1505 yılları arasında tahtta kalmış Ming imparatoru.

¹⁴⁷嘉靖, Jia Jing. 1521 – 1566 yılları arasında tahtta kalmış Ming imparatoru.

¹⁴⁸Burada Ming Shi Lu (明实录) dışında Ming Shi (明史), Zui Wei Lu (罪惟录), Huang Ming Shi Fa Lu(皇明世法录)ve Shu Yu Zhou Zi Lu(殊域周咨录)'da geçen kayıtlar da eklenerek verilmiştir. Ayrıca bakınız: 马建春 (Ma Jian Chun)(2007). 明嘉靖,万历朝鲁密铳的传入, 制造及使用 (Ming Jia Jing, Wan Li Dönemi Rumi Tüfeklerinin Çin'e Girişi, Üretimi ve Kullanımı). 回族研究(Hui Zu Yan Jiu). Vol. 68, No. 4, syf. 72.

¹⁴⁹洪武, Hong Wu. 1368 – 1398 yılları arasında tahtta kalmış Ming imparatoru. Ming hanedanının kurucusudur.

¹⁵⁰万历, Wan Li. 1572 – 1620 yılları arasında tahtta kalmış Ming imparatoru.

Pekin'e gönderilen bu elçilerin ne maksatla geldikleri ile ilgili Ming kayıtlarında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Elçilerin yanlarında Ming sarayına getirdikleri hediyelerin ayrıntılı bir listesi kayıtlara girmiştir. Fakat getirilen hediyeler arasında kayıtlarda tüfek bulunmamaktadır. "Shen Qi Pu" "Olağanüstü Silahlar Kılavuzu" adlı kaynağa dayanarak elçi heyetinde bulunan "Duo Si Ma" adlı Osmanlı elçisinin yanında bir Osmanlı tüfeği getirdiği ayrıntılı şekilde anlatılmıştır.

*"Si Ma¹⁵², Ganj Nehrini¹⁵³, Karlı dağları¹⁵⁴ ve Kun Lun dağlarını¹⁵⁵ aşarak İmparatora (tekrar¹⁵⁶) aslan hediye getirmişti yanında olağanüstü silah¹⁵⁷ da vardı. Pekin'e ulaşması sekiz yılını almıştı."*¹⁵⁸

"Olağanüstü Silahlar Kılavuzu"nda anlatıldığı şekliyle Duo Si Ma, Ganj nehrini, karlı dağları yani Hindistan'ın kuzeyinde bulunan Himalayaları ve Himalayaların büyük bir kısmını oluşturan Tibet'i aştıktan sonra Kun Lun dağlarını da geçerek 8 yılda Pekin'e ulaşmıştır. Hindistan'a gelene kadar izlediği rotadan eserde bahsedilmemiştir. Yolculuğa o

¹⁵¹天启, Tian Qi. 1620 – 1627 yılları arasında tahtta kalmış Ming imparatoru.

¹⁵²朵思麻, Duo Si Ma, burada Soyadı olan "Duo" yazılmamış, adıyla "Si Ma" şeklinde yazılmıştır.

¹⁵³恒河, Heng He. Hindistan'da bulunan Ganj Nehri.

¹⁵⁴雪岭, Xue Ling, Karlı dağlar. Ganj nehrinden Kun Lun dağlarına gitmenin tek yolu Himalayalar ve Tibet'ten geçmektedir. Bu yüzden metinde geçen "Karlı Dağlar" Himalayalar olmalıdır.

¹⁵⁵昆仑, Kun Lun dağları, Bugünkü Çin Halk Cumhuriyetinin Xin Jiang ve Tibet bölgelerinin arasında bulunan Pamir dağlarına bağlı Kun Lun Dağları. Bu da ortaya attığımız iddia olan Osmanlı elçilerinin Tibet üzerinden Çin'e girdikleri düşüncesini güçlendirmektedir. Zira; yaptığımız araştırmalarda Tibetçe de günümüzde de kullanılmakta bulunan birçok Türkçe sözcüğe rastladık.

¹⁵⁶ Metinde Duo Si Ma'nın tekrar geldiği ifade edilmektedir. Bu kişi daha önce gelen Osmanlı elçileriyle gelmiş olmalıdır.

¹⁵⁷ Olağanüstü silah, Osmanlı tüfeğidir.

¹⁵⁸神器谱, 十八—一八八, 国立中央图书馆出版, 正中书局印行. (Shen Qi Pu, Shi Ba – Yi Ba Ba, Guo Li Zhong Yang Tu Shu Guan Chu Ban, Zheng Zhong Shu Ju Yin Xing.)

dönem Osmanlı yönetiminde bulunan Yemen'den gemiyle Hindistan'a gelerek başlamış olması ihtimali çok yüksektir. Yolculuğun süresi ile ilgili olarak aynı bilgilerden Ming Tarih kayıtlarında da şu şekilde bahsedilmektedir:

“Rumi aslan, batı ineği ve yerel ürünlerini hediye getirdi. Elçilerin söylediklerine göre getirdikleri malların değeri 23.000 altındır. Gidiş dönüş yolu 7 yıl sürmektedir. Çin'in onları ödüllendireceğini ummaktadırlar. Lu dedi ki: “Ming İmparatoru bu getirdiklerinizle ilgilenmemektedir. İki aslan günde bir koyun yer. (Bu da) Bir yılda 700'den fazla koyun eder. İnekler ot yerler, şimdi ise sebze ve meyve yemektedirler. Bunların yedikleri de insanın yediğiyle aynıdır. Getirdiklerinizi size geri vermek isteriz. Onları az bir şeylerle geri göndermeliyiz yoksa sürekli gelirler.” İmparator bu sözleri ciddiye almadı.”¹⁵⁹

“Olağanüstü Silahlar Kılavuzu”nda “Duo Si Ma”nın yolculuk süresinden 8 yıl olarak bahsedilmektedir. Burada da 7 yıl olduğu söylenmektedir. Anlaşılan odur ki, bu yolculuk en az 7 – 8 sene sürmektedir.

Bu bilgiler ışığında Osmanlı elçilerinin Çin'e giderken izledikleri rotayı aşağı yukarı ortaya çıkarmak mümkündür. Osmanlı elçileri; en kolay yol olarak düşünülebilecek Orta Asya'dan Çin'e gitmek yerine güneyden Hindistan üzerinden Çin'e gitmişlerdir. Bu rotanın neden seçilmiş olduğu ise kayıtlarda anlatılmamıştır. Ancak dönemin tarih kayıtlarında Hindistan'ın Türk – Müslüman bir hanedan olan Babürlerin elinde olduğu bu dönemde bazı Osmanlı seyyahların Hindistan ve Tibet bölgeleriyle ilgili yazdıkları seyahatnameler bulunmaktadır.

İzlenen bu rota ise ilginç bir bilgiyi daha ortaya çıkarmaktadır. Çünkü Hindistan'dan Çin'e geçmek için sadece bir yol vardır o da Tibet'ten geçmektir. 16. yüzyılda Osmanlılar Tibet'e gitmiş olmalıdırlar. Bu güzergah ayrıca Çin'den Hindistan'a ulaşan “İpek Yolu”nun

¹⁵⁹明史/列傳/卷二百六列傳第九十四/解一貴/張錄(Ming Shi / Lie Zhuan / Juan Er Bai Liu Lie Zhuan Di Jiu Shi Si / Jie Yi Gui / Zhang Lu)

en eski güzergahlardan da birisidir. Bu yol Xi An'dan başlar Golmud'a ve oradan da Lhasa'ya ulaşır. 2005'te tamamlanan ve Pekin'den Lhasa'ya ulaşan demiryolu da bu güzergah üzerine kurulmuştur. 2009 ağustos ayında araştırma yapmak için bu yolu kullanarak biz de Lhasa'ya gittik. Söz konusu yol kullanılabilir en iyi kara yolu güzergahı sayılmaktadır. Bu nedenle de demiryolu bu güzergah üzerine kurulmuştur.

Dönemin seyahatnamelerinde de Tibet ile ilgili çok değerli bilgiler verilmiştir. Bu dönemde Tibet bir süreliğine Babür'lerin hakimiyeti altına girmiştir. Mirza Haydar Duğlat'ın Tarih-i Reşidi adlı eserinde Tibet'in istilası ile ilgili bilgiler verilmektedir. "Duo Si Ma" ve kardeşi "Ba Bu Li"nin içinde bulunması muhtemel Osmanlı elçi heyetinin Tibet'ten geçmiş olabileceği bir tarih olan 1520'ler ve 1530'lar verilmektedir. (Duğlat, 2006) Seyfi Çelebi Seyahatnamesinde de Tibetliler ve Tibet ile ilgili aynı döneme düşen ilginç bilgiler verilmiştir. (Matuz, 1968)

Bu verilerin dışında araştırmalarımız sırasında Tibetçe'de bulduğumuz bazı Türkçe sözcükler yolculuğun bu kısmına belki ışık tutabilir. Osmanlı elçileri ile ilgili Tibet'te de bazı kaynaklar olabilir ancak henüz böyle bir kaynağa ulaşabilmiş değiliz. Zira Tibet'te bulunan tarih kayıtlarının tamamının henüz bir tasnifi yapılmış değildir. Bu kayıtlar ancak çok uzun zaman harcanarak buldukları tapınaklar içerisinde yapılabilmektedir. Bu nedenle de çok külfetli ve zamana ihtiyaç olunan bir araştırma konusudur.

Araştırmalarımız sırasında Tibetçe'de Türkçe'den geçmiş olan bazı sözcüklere rastlanmıştır. Bunların bir kısmı erken dönemde Orta Asya ile münasebetleri sırasında geçmiş olabilir. Ancak bir kelime vardır ki; kitabımızın konusuyla da derinden ilgilidir. 1881 yılında Tibet'te bulunan bir İngiliz misyoneri tarafından yazılmış "Tibetçe - İngilizce" sözlükte Türkçe'den geçmiş olan bazı sözcüklerin içinde oldukça ilginç bir kelime vardır. Türkçe

tüfek¹⁶⁰ kelimesi neredeyse hiç değişikliğe uğramadan Tibetçeye “Tubag” (ཏུབ་ག་) olarak geçmiştir. Tibetçe’de ayrıca barut kelimesi yerine kullanılan gene tüfek yani “Tubag”dan türetilerek “Tubag-man” (ཏུབ་ག་མཎ་) kelimesi bulunmaktadır. Bu kelime dışında Tibetçede geç dönemde Türkçeden geçmiş olabilecek bazı kelimelerde bulunmaktadır. Bu ilginç bilgi; Osmanlı elçilerinin Çin’e giderken geçtikleri Tibet’te belki de uzun süre kalmış olabileceklerini hatta Tibet’e ilk tüfeği de Osmanlıların götürmüş olabileceğini düşündürmektedir. Tibetçede Osmanlı ya da Türk anlamında ise “Rum” (རུམ་) ve “Rumba” (རུམ་པ་) sözcüğü kullanılmaktadır. Bu dönemde Osmanlıların Tibet’e ulaşmış olduğu düşünülebilir.(Jaschke, 1881, s. 532)

Konuyla ilgili Tibet kaynaklarında da derinlemesine bir araştırma yapmak gereklidir. Bu ise başka bir çalışmamızın konusu olacaktır. Ancak “Olağanüstü Silahlar Kılavuz”unda verilen bilgiler ışığında ortaya çıkan önemli bir bilgi Osmanlıların 16. yüzyılda Tibet’e gitmiş olmalarıdır. Osmanlı elçilerinin Tibet’ten nasıl geçtiklerini, neler yaşadıklarını bilmek tarihi açıdan çok önemlidir. Yukarıda saydığımız bilgiler ışığında Osmanlı Devletinin Portekizlilerle girişilen güç mücadelesinde Aceh’e, Hindistan’a, Afrikaya tüfek hibe ettiği ve tüfek ile ilgili uzmanlar gönderdiği bilinmektedir. (Chase, 2003, s. 86) Bu bilgiler aynı güç mücadelesinin Tibet’e ve Çin’e kadar uzanmış olabileceği fikrini güçlendirmektedir. Osmanlı Devletinin çıkarlarının sadece Güney Doğu Asya ve Hindistan’da değil Doğu Asya’da hatta dünyanın çatısı sayılan Tibet’te bile bulunduğunu göstermektedir.

8 yıl süren bu zorlu yolculuğun ardından Osmanlı elçilerinin ulaştığı yer Doğunun en büyük gücü Ming Çin’inin başkenti Pekin olmuştur. Elçiler birçok hediyeler getirmiş ve Çin sarayından da birçok hediyeler alarak geri gönderilmişlerdir. Ancak bu ilişkilerin her zaman

¹⁶⁰ Tüfek kelimesinin Farsça olduğu yönünde de iddialar vardır. Farsça’da “Tüfeng” olarak kullanılmaktadır.

Bakınız: Eyüboğlu, İsmet Zeki, “Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü”, sayfa 674 – 675, Sosyal Yayınları, 2004.

dostane olduğunu söylemek güçtür. Zira gelen heyetlerden bir tanesinde bir casusluk vakası yaşandığı Ming tarih kayıtlarında aşağıdaki gibi geçmektedir:

“Rumi, Çin’den çok uzaktır. Jia Jing 3. Yılında Rumi aslan, batı ineği getirdi. Zheng Yi Peng der ki: Rumi daha önce haraç getirmemişti (ilk kez getiriyor). Aslanlar burada beslenebilecek hayvanlar değildir. Bunları istemiyoruz. Ancak İmparatorumuzun alicenaplığını göstermek için alabiliriz. Rumi’nin bizimle çok ilişkisi yoktur. Nasıl kişiler olduklarını bilmiyoruz. Turfan Gansu’yu birçok kez işgal etti. Rumi’den gelenlerin arasında (isim listesinden) anladığımız kadarıyla Turfanlılar da var. Bize zarar vermek istedikleri çok açıktır. Ülkemizden çıkmalarını isteriz. Casusluk suçuyla yargılanmalarını istiyoruz. İmparator sınırdaki memurlara konuyla ilgilenmelerini emreder.”¹⁶¹

Ayrıca Gan su yakınlarında Osmanlı elçi heyeti yerel komutan tarafından Moğollarla savaşmaya zorlanmış elçilerin onda biri hayatını kaybetmiştir. Çin İmparatoru bu olaydan haberdar olmuş; komutanı görevden almış ve Osmanlı elçilerinden hayatını kaybedenleri tabutlar içerisinde defnettirmiş, geri kalanları da memleketlerine geri göndermiştir. Yaşanan bütün bu olaylara rağmen Osmanlı elçileri Çin’e gelmeye devam etmişlerdir. Ming tarih kayıtlarında bu olay şöyle geçmektedir:

“Batı bölgesi denetçi yardımcısı¹⁶² Gansu¹⁶³’ya gönderildi. Rumi’den hediye getiren elçilerden 90 kişiden fazlası Gan Zhou¹⁶⁴ da kalmıştı. Bölgesel Komutan¹⁶⁵ Yang Xin¹⁶⁶ onları

¹⁶¹明史/列傳/卷三百三十二列傳第二百二十西域四/魯迷(Ming Shi / Lie Zhuan / Juan San Bai San Shi Er Lie Zhuan Di Er Bai Er Shi Xi Yu Si / Lu Mi)

¹⁶²右僉都御史, You Jian Du Yu Shi. You (右) sağ anlamına gelmektedir ve Batı yönünü simgeler. Çin tarihinde eğer bir göreve iki eşit kişi atanmışsa bunların Batı’da olanına verilen isim(Hucker, 1985, s. 584). Jian (僉) resmi görev ünvanlarının önüne gelerek yardımcı, muavin anlamı verir (Hucker, 1985, s. 152). Du Yu Shi (都御史) ise

düşmanlarımızla savaşmaya zorladı. Onda biri öldü. Rong¹⁶⁷ dedi ki: “O kişiler; iyi niyetle gelmişlerdi. Onları savaşmaya gönderdin. İnsanların güvenini kaybettin. Çin’i zayıf gösterdin. ” Bunun üzerine İmparatora haber verildi ve Xin adındaki bu komutan görevinden alındı. Ölenlerin cenazeleri savaş alanından alınıp tahta tabutlar¹⁶⁸ içinde memleketlerine geri gönderildi. Yabancılar; memnun oldular.”¹⁶⁹

Bu elçi heyetinin arasında bulunan iki kardeş “Duo Si Ma” ve “Ba Bu Li” ‘nin Osmanlı’da başlayan hayatları ise ilginç bir şekilde Pekin’de sonlanacaktır. İki kardeş ikinci kez Çin’e geldiklerinde Çin İmparatoru onları geri yollamamış ve onlara Pekin’e yerleşmeleri emrini vermiştir. Bu kişileri imparatorun neden Pekin’de bıraktığı metinde net olarak açıklanmamıştır. Bu kişiler kendi istekleriyle mi yoksa imparatorun emri doğrultusunda mı kaldılar bilinmemektedir. İki kardeşten Duo Si Ma’nın Pekin’e geldiği sırada yirmili yaşlarında olduğunu Olağanüstü Silahlar kılavuzu metninden çıkarmak mümkündür. Kardeşi olan Babuli de kuvvetle muhtemel onunla aynı yaşlarda olmalıdır. Çincedeki isim verme mantığından yola çıkarak bu kişilerin isimlerinin ne olduğunu tahmin etmek mümkün olabilir.

Ming ve Qing hanedanları döneminde Doğu ve Batı’da iki adet makam olmak üzere tesis edilmiştir. Baş Denetçi anlamına gelmektedir(Hucker, 1985, s. 546).

¹⁶³甘肅: (Gan Su) Orta Batı Çin’de bulunan bir eyalet.

¹⁶⁴甘州: (Gan Zhou) Çin Halk Cumhuriyetinin batısında bulunan Gan Su (甘肅) eyaletinin Zhang Ye ([张掖](#)) şehri.

¹⁶⁵總兵官, Zong Bing Guan, Belli bir bölgeden sorumlu savunma komutanı. Ming döneminde kuzey batıda bulunan bu makamdan 9 komutan sorumludur. (Hucker, 1985, s. 533).

¹⁶⁶楊信, Yang Xin, Kişi ismi.

¹⁶⁷榮, Rong ; tam ismi 詹榮, Zhan Rong. 1500 – 1551 yılları arasında yaşamış Çinli devlet adamı.

¹⁶⁸槽:, Hui, Tahtadan yapılmış, boyutları küçük bir tür tabut.

¹⁶⁹明史/列傳/卷二百列傳第八十八/詹榮(Ming Shi / Lie Zhuan / Juan Er Bai Lie Zhuan Di Ba Shi Ba / Zhan Rong)

Ba Bu Li ismi büyük ihtimalle Babür olmalıdır. Çinliler bir yabancıya isim verirken oldukça ilginç bir yol kullanırlar. Bu nedenle herhangi bir yabancı isminin kendi ana dilinde ne olduğunu bilmek oldukça güçleşir. Çince isimler genellikle üç Çince karakterden oluşur ve ilk Çince karakter soyadıdır. Ancak her zaman ismin tamamı kullanılmayabilir. Herhangi bir yolla bu kişilere Çince isimler verilmiş olabilir. Her ne kadar kesin bir şey söylemek mümkün olmasa da Babuli ismi çok muhtemel Babür ismidir. Ancak Duo Si Ma¹⁷⁰ isminin aslında ne olduğunu söylemek oldukça güçtür. Bu isim Osman, Desim, Tursun ya da Dursun olabilir.

Bu kişiler sonradan mutlaka Çince öğrenmiş olmalılardır ancak; isim verilirken söyledikleri herhangi bir şeyden ya da geldikleri geçtikleri yerlerden esinlenerek Çince isimleri takılmış olabilir. Duo Si Ma¹⁷¹ ismi ilginçtir; zira aynı Çince karakterler ile ifade edilen Qing Hai eyaleti yakınlarında bulunan bir Tibetli yerleşimi bulunmaktadır. Bu yer Osmanlı elçilerinin Çin'e gelirken izledikleri rota üzerinde bulunan bir yerdir.¹⁷²

İki kardeşten Duo Si Ma, İmparatorun gizli servisi olan Jin Yi Wei'de kumandan görevine getirilmiştir. Jin Yi Wei, Çin'de sadece Ming dönemine has bir devlet kurumudur ve burada çalışanların tamamı İmparatora en yakın olan kişilerden özel olarak seçilmektedir. Bu nedenle İmparatorun en güvendiği kişiler arasından seçilmişlerdir. Daha önce de bazı yabancıların mesela Mançuların bu kuruma alındığı bilinmektedir. (Chan, 1975, s. 679-715) Ancak, Mançular Çin'e uzak bir millet değillerdir ve Çin'in bir parçası sayılırlar. Bu dönemde, Çin'de birçok batılı misyoner bulunmaktadır. İtalyan, Polonyalı, Portekizli birçok isim Çin'de yaşamış ve ölmüşler aralarından bazıları Çin sarayında çalışmışlardır bile. Ancak

¹⁷⁰Duo sima'nın bir başka isme sahip olduğu da bilinmektedir. Bu isim ise "Zeng Mi Gu" "曾米固"dur. Ayrıca bakınız: 王兆春(Wang Tao Chun)(1996).中国历代兵书(Zhong Guo Li Dai Bin Shu), 商务印书馆(Shang Wu Yin Shu Guan), Syf. 126.

¹⁷¹ Duo Si Ma, Qing Hai da bulunan Tibetli yerleşimi.

¹⁷² ལྷོ་མོ་རྒྱལ་ཁྲིམས་ལྷོ་མོ་རྒྱལ་ཁྲིམས་, 朵思麻, Duo Si Ma. Tibet'in Amdo bölgesinde bulunan tarihi bir yerleşim.

bu Osmanlı elçisi dışında başka hiçbir yabancınn İmparatorun gizli servisinde çalıştığına dair kayıt bulunmamaktadır. Bu bilgi bile tek başına Osmanlıların Çin’de nasıl ayrı bir yeri olduğunu göstermektedir. Jin Yi Wei ile Duo Si Ma’nın ilişkisi ile ilgili olarak:

“İmparatorun Muhafız¹⁷³ kumandanı¹⁷⁴ Duo Si Ma’dan Rumi¹⁷⁵ tüfeğini aldım.”¹⁷⁶

“Si Ma, bir önceki imparatorunda da memuru¹⁷⁷ idi. Kimse onun tüfekler konusunda ehil bir kişi olduğunu bilmemekteydi. Bu yaşlı adamın, bu silahı; bize sanki kendini övdürmek istemişçesine vermesini ve İmparatorun çıkıp bütün ülkeye, Japon korsanlarını defedecek silahı bulduk demesini bekleyemezdik. Si Ma’nın memurluğu kırk yıldan fazla zamandır sürmektedir. 74 yaşındadır. Pekin’de daha önce hiç kimse ona bu silahı sormamıştır. Ben araştırmalarım neticesinde bu silahı fark ettim. Bu işten İmparatoru haberdar etmeseydim, hiç kimse bu silahın ne olduğunu bilmeyecek, nasıl kullanıldığını öğrenmeye de cesaret edemeyecekti. Bu silah da, hiç bilinmeden ortadan kaybolup, yok olup giderdi. Çok yazık olurdu.”¹⁷⁸

¹⁷³锦衣卫, Jin Yi Wei, Jin Yi Wei, 1382’de Ming Hanedanının ilk imparatoru Zhu Yuan Zhang tarafından başlangıçta 500 kişiyle kurulan Çin tarihinin ilk gizli polis ve istihbarat örgütü. Burada çalışan kişiler kanunlara tabi değillerdir ve sadece imparatora karşı sorumludurlar. Ayrıca istedikleri kişileri istedikleri şekilde cezalandırma yetkisine de sahiptirler. (Hucker, 1985, s. 166)

¹⁷⁴指挥, Zhi Hui, Komutan. Belirli birliklerin ya da hanedana ait bazı mahallerin korumasını üstlenmiş olan; genel anlamıyla komutan. (Hucker, 1985, s. 159)

¹⁷⁵鲁密番銃, Lu Mi Fan Chong, Rumi (Osmanlı) yabancı tüfeği.

¹⁷⁶神器谱, 十八—一八六, 国立中央图书馆出版, 正中书局印行. (Shen Qi Pu, Shi Ba – Yi Ba Liu, Guo Li Zhong Yang Tu Shu Guan Chu Ban, Zheng Zhong Shu Ju Yin Xing)

¹⁷⁷官: Guan, Memur, Çin tarihinde devlette çalışan kişiler için en genel kullanılan ünvan.(Hucker, 1985, s. 283)

¹⁷⁸神器谱, 十八—一八八, 国立中央图书馆出版, 正中书局印行. (Shen Qi Pu, Shi Ba – Yi Ba Ba, Guo Li Zhong Yang Tu Shu Guan Chu Ban, Zheng Zhong Ju Yin Xing)

Duo Si Ma'nın yeğenleri olan Ba Zhong ve Ba Chen'da sınavla Çin Ordusuna girmişler ve Çin ordusunda günümüzün subayı sayılabilecek bir mevkide asker olarak görev yapmışlardır. Çin ordusuna bu sınavla subay mevkisinde girebilmek için bir akrabalarının mutlaka devlette çalışıyor olması gerekmektedir. İki kardeşin ve ailelerinin Çin tarafından nasıl korunduğunu ve itibar gördüklerini göstermektedir. Ordu ve gizli servis gibi o zaman için bile olsa son derece hassas kurumlara bu Osmanlıların alınmış olması ve bir yabancı için önemli bir mevki sayılabilecek komutanlık mevkisine gelebilmiş olmaları oldukça ilginçtir. Konuyla ilgili "Olğanüstü Silahlar Kılavuzu"nda geçen ifadeler:

"Geçen sene, orduya subay¹⁷⁹ olarak seçilen iki kardeş Ba Chen¹⁸⁰ ve Ba Zhong¹⁸¹ ile görüştim. Babaları Ba Bu Li¹⁸² 'nin, Rumi'den Pekin'e aslan hediye getiren elçilerden olduğunu, zamanın İmparatorunun onları geri göndermediğini ve Pekin'e yerleştiklerini öğrendim. Niao Chong tüfeğini onlara sordum. İki kardeş dediler ki: "Amcamız¹⁸³ Duo Si Ma, memleketimizde olağanüstü silahlar memuruydu¹⁸⁴. O'na sorarsanız o mutlaka bilir".Onların yanından¹⁸⁵ ayrılıp Duo Si Ma'nın evine gittim."¹⁸⁶

¹⁷⁹武举, Wu Ju. Askeri sınavlardan başarıyla geçerek orduda subay olmaya hakka kazanan kişilere verilen isim.

(Hucker, 1985, s. 569)

¹⁸⁰把臣: Ming Çin'i ordusunda subay olan Babuli'nin oğlu iki Türk kardeşten biri.

¹⁸¹把钟: Ming Çin'i ordusunda subay olan Babuli'nin oğlu iki Türk kardeşten biri.

¹⁸²把部力: Ba Bu Li.

¹⁸³义伯, Yi Bo. Çince'de amca anlamına gelir.

¹⁸⁴官: Guan, Memur, Çin tarihinde devlette çalışan kişiler için en genel kullanılan ünvan. (Hucker, 1985, s. 283)

¹⁸⁵ Orijinal metinde "Bu Li" olarak yazılmıştır. İsimler Çince olmadığı için yazar bu şekilde yazmış olmalıdır. Ba Bu Li, kuvvetle muhtemel Babür ismidir. Ancak Çince'de Soyad en önde bulunur ve isim sonraki iki karakterdir. Bu nedenle yazar, Bu Li'nin evinden ayrılıp Duo Si Ma'ya gittim demektedir.

¹⁸⁶神器谱, 十八—一九六, 国立中央图书馆出版, 正中书局印行. (Shen Qi Pu, Shi Ba – Yi Jiu Liu. Guo Li Zhong Yang Tu Shu Guan Chu Ban, Zheng Zhong Shu Ju Yin Xing)

Pekin’de yaşayan Osmanlılara Çin’in ne kadar güvendiğini ve itibar gösterdiğini göstermektedir. Bu nedenle olmalıdır ki; Duo Si Ma da 40 yıl ve Üç İmparator zamanı boyunca Çin İmparatorlarının gizli servisinde çalışmış ve Osmanlı tüfeğini Zhao Shi Zhen’a verirken ve ayrıntılarını anlatırken de kendisine gösterilen bu iyi muamelenin karşılığını vermek isteyerek şunları söylemiştir:

“Si Ma bana : “Ben üç İmparatorun¹⁸⁷ da yardımını aldım, bana çok iyi davrandılar. Onlara borcumu nasıl öderim bilemiyorum. Osmanlı tüfeği eğer ülkenin (Ming Çin’i) güçlenmesine yarayacaksa, bu benim en büyük mutluluğum olur” dedi ve bunun ardından bana tüfeğin nasıl imal edileceğini ve kullanılacağını anlattı. Kendi paramla ustalar tutup tüfeği onlara yaptırdım. Sonra iyi olup olmadıklarını Duo Si Ma’ya kontrol ettirdim. Duo Si ma da iyi olduklarını söyledi.”¹⁸⁸

İki kardeş Duo Sima ve Babuli’nin Olağanüstü Silahlar Kılavuzunda verilen bilgilere göre Pekin’e ulaştıkları yıl yaklaşık olarak 1550’li yıllar olmalıdır ki bu yıllarda gelen Osmanlı heyetleriyle ilgili Ming Tarih Kayıtlarında da bilgiler mevcuttur. İki kardeşin gelmiş olabileceği heyet ise 1559¹⁸⁹ yılında gelen Osmanlı elçileri grubudur. Ming tarih kayıtlarından çıkarılabilecek ilginç bir sonuç ise Duo Si Ma ve Ba Bu Li kardeşler Pekin’de ikamet ederlerken Osmanlı’dan elçilerin gelmeye devam etmiş olmalarıdır. İki kardeşin muhtemel Pekin’e geliş tarihlerinden sonra Çin’e 1564’te, 1576’da, 1581’de hatta Ming Hanedanlığının artık çökmeye başladığı ve Mançuların Pekin’i ele geçirme tarihi olan 1644’e oldukça yakın bir tarih olan 1618’de Ming Tarih kayıtlarına göre son olarak bir Osmanlı elçi grubu gelmiştir.

¹⁸⁷Jia Jing, Long Qing ve Wan Li.

¹⁸⁸神器谱, 十八—一九七, 国立中央图书馆出版, 正中书局印行. (Shen Qi Pu, Shi Ba – Yi Jiu Qi, Guo Li Zhong Yang Tu Shu Guan Chu Ban, Zheng Zhong Shu Ju Yin Xing)

¹⁸⁹明史/本紀/卷十八本紀第十八世宗二/嘉靖三十八年 (Ming Shi / Ben Ji / Juan Shi Ba Ben Ji Di Shi Ba Shi zong Er / Jia Jing San Shi Ba Nian)

İki kardeşin Pekin'e yerleşmelerinden sonra gelen bu elçilerin Duo Si Ma ve Ba Bu Li ile ilişkilerinin olup olmadığı kaynaklarda yer almamaktadır. Ancak; düşünülebilir ki Çin'de yerleşik olan ve Çin devletinde çalışan bu Osmanlılar gelen heyetlerle bağlantılı olmalıdır ya da en azından gelen diğer elçilerle görüşmüş olmalıdırlar. Kitapta ayrıca daha sonra gelip yerleşen Osmanlı elçilerinden bahsedilmemektedir. Daha sonra gelenlerden Pekin'e yerleşenlerin olup olmadığı belli değildir.

İlginç olan bir yan da Olağanüstü Silahlar Kılavuzu'nda Duo sima'nın Osmanlı kıyafetleriyle resmedilmiş olmasıdır. Duo Si Ma Çin'e geldikten ve Çin devletinde çalışmaya başladıktan sonra da Osmanlı tarzı giyimden vazgeçmemiş olmalıdır. Aynı şekilde; onu bu tarz bir giyimle gören Çin İmparatoru ve Çin sarayındakiler de yadırgamamış olmalıdırlar ki Duo Si Ma bu kıyafetleri giymeye devam etmiştir ve imparatora sunulan kitapta tüfek kullanımını gösteren resimlerde üzerinde Osmanlı kıyafetleriyle resmedilmiştir. Kitap yazıldığında Duo sima 74 yaşındadır. Elbette 40 sene boyunca aynı kıyafetleri giydiğini düşünülemez ancak Pekin'e gelen Osmanlı elçilerinden bu elbiselerden temin etmiş olabileceği ya da Pekin'de bulunan terzilerde bu tarz elbiseleri diktirmiş olabileceği muhtemeldir. İşin ilginç tarafı ise Duo Si Ma'nın herhangi bir tepkiyle karşılaşmadan eski tarz giyimini devam ettirebilmiş olması ve Çin sarayında bir yabancı için çok önemli bir mevki sayılabilecek İmparatorun gizli servisi Jin Yi Wei'de komutan mertebesine yükseltilmiş olmasıdır. Aynı dönem Çin'de meskun bulunan Avrupalı misyonerlerin tamamı yerel Çin kıyafetlerini giymekteydiler. Elbette bunu misyonerlik çalışmalarıyla bağdaştırmak mümkündür. Ancak kitaptaki çizimlere bakılırsa Duo Si Ma Osmanlı tarzı giyimden vazgeçmemiş olmalıdır.

Bu iki kardeşin kişisel yaşamlarıyla da ilgili çok az bir bilgi mevcuttur Olağanüstü silahlar kılavuzunun içerisinde. Duo sima'nın kardeşi Babulinin Çin ordusunda asker olan iki oğlu Ba zhong ve Ba chen'dan bahsedilmektedir. Muhtemelen Babuli Pekin'de bir Hui ile

evlenmiş olmalıdır. Pekin’de Ming döneminde de ciddi bir nüfusa sahip Hui grubu vardır. Ayrıca Pekin’de camiler ve Huilerin yerleşik bulunduğu bölgelerde bulunmaktadır.. Zaten Duo sima ve Babulinin soyundan gelenlerde hala Pekinde yaşamaktadırlar. Niu Jie yıllığı adlı kitapta bulunan bilgilere göre Soyadı Duo¹⁹⁰ ve Ba¹⁹¹ olan huiler bu iki Osmanlı elçisinin soyundan gelmektedirler. Osmanlı elçileri; Çin’e yerleştikten sonra Çin toplumu içine karışıp gitmişlerdir ve bugün bu kişilerintorunlarıÇin’de bulunmaktadır¹⁹².

SONUÇ

Tarihte Türk – Çin ilişkileri incelemeleri; özellikle araştırma ve çalışmaların yoğunlaşmış olduğu İslamiyet öncesi Türk tarihi çerçevesinde algılanmakta ve daha çok Hunlar ve Göktürk dönemlerinde yaşanan ilişkiler ön plana çıkmaktadır. Özellikle Çin tarihinde Tang hanedanı dönemine kadar olan ilişkilerin fazlalığı ve bunların yazılı hale getirilerek Çin tarihçileri tarafından titizlikle ve oldukça tarafsız bir biçimde aktarılması araştırmacıların bu döneme yoğunlaşması sonucunu doğurmuştur. Tang sonrası dönemde ise bu kayıtların azlığı dolayısıyla Türk – Çin ilişkilerinin kesintiye uğradığı gibi bir düşünce

¹⁹⁰朵

¹⁹¹把

¹⁹²刘盛林(Liu Sheng Lin)(1991). 北京牛街志书 (Bei Jing Niu Jie Zhi Shu)新华书店北京发行所发行(Xin Hua Shu Dian Bei Jing Fa Xing Suo Fa Xing). syf. 12.

ortaya çıkmaktadır. Türklerin batıya göçmelerinden sonraki dönemler ile ilgili Çin kaynaklarına dayalı olarak yapılan araştırmalara gereken önem verilmemiştir.

Ancak, Türklerin batıya göçlerinden sonra da Çin ile ilişkileri devam etmiştir. Bu çalışmada ele aldığımız kaynaklardan, Osmanlı döneminde de Çin ile ilişkilerimizin devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde Osmanlı'dan birçok elçi heyeti Çin'e gelmiş, bazıları Çin'de yerleşmiş ve Çin bu kişilere birçok ayrıcalık tanımıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun bu dönemde ateşli silahlarda dünyada öncü bir yere sahip olduğu Çin kaynaklarından ortaya çıkmaktadır. Osmanlı'nın sahip olduğu silah teknolojisi Çin'de de büyük ilgiyle karşılanmış; Osmanlı'da ateşli silahlar uzmanı olan Duo Si Ma, Çin'e giderken yanında bir silah götürmüştür. Duo Si Ma dönemin Çin imparatoru tarafından Pekin'e yerleştirmiş ve Çin imparatoruna doğrudan bağlı olan ve kanun üstü bir statüye sahip olan istihbarat teşkilatı "Jin Yi Wei"de önemli bir göreve getirilmiştir. Duo Si Ma daha sonra getirdiği Osmanlı Tüfeğini Zhao Shi Zhen aracılığıyla Çin devletine verecektir. Silahın üretim ve deneme aşamalarında da bizzat bulunarak Çin devletine büyük hizmetlerde bulunacaktır.

Duo Si Ma, Çin'de bulunduğu dönemde başka hiçbir yabancıya alınmadığı istihbarat örgütüne yönetici statüsünde kabul edilmiştir. Kardeşinin çocukları Ba Chen ve Ba Zhong da amcaları Duo Si Ma'nın bu önemli görevi sayesinde subaylık için yapılan sınavları başarıyla tamamlayarak Çin ordusuna girmişlerdir. İstihbarat ve ordu gibi son derece önemli yerlerde bulunmaları Çin İmparatorunun bu Osmanlı elçilerine ne kadar güvendiğini ortaya koymaktadır.

Bu dönemde Osmanlı silahları Çinli uzmanlar tarafından çok önemsenmektedir. Çinliler kendilerinin de üretebildiği birçok ateşli silah olmasına rağmen Osmanlı Tüfeği özellikle istenen bir silahtır. Bu silahın diğer tüfeklerden üstün olduğunun Çinli uzmanlar ve devlet adamları tarafından da bilinmesi Osmanlı Tüfeğinin bu dönemde savaş alanlarında ne kadar vaz geçilmez ve önemli bir silah olduğunu göstermektedir. Avrupa tüfeklerinden de

bahsedilmekle birlikte Zhao Shi Zhen, Shen Qi Pu adlı eserinde Osmanlı Tüfeğine başlı başına bir bölüm ayırmıştır. Bu da Osmanlı tüfeğinin o dönemde Avrupalı benzerlerinden daha üstün olduğunu göstermektedir.

Shen Qi Pu'dan yola çıkılırsa Duo Si Ma ve kardeşi Ba Bu Li'nin Osmanlı Devleti'nin resmi olarak görevlendirdiği elçiler oldukları kanısı kuvvet kazanmaktadır. Osmanlı'da 16. Yüzyılda ateşli silahlar ve barut yapımında kullanılan güherçile devletin tekeli ve sıkı kontrolü altındadır. Metnin içerisinde de Duo Si Ma'dan Osmanlı'da bir ateşli silah uzmanı olarak bahsedilmektedir. Tüfekleri kullanabilecek hatta yeniden Çin'de üretebilecek yeteneğe sahip bir kişinin bu konuda bir uzman olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Aynı dönemde Osmanlı İmparatorluğunun Hindistan, Aceh, Endonezya gibi bölgelere silah ve silah uzmanları gönderdiği bilinmektedir. Duo Si Ma'nın da bu silahları Çin'e götürmekle görevlendirilmiş bir Osmanlı elçisi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Çinlilerin Duo Si Ma'ya gösterdiği itibar onun bir Osmanlı elçisi olduğunu göstermektedir. Duo Si Ma, Ba Bu Li, Ba Chen ve Ba Zhong'a sonradan verilen görev ve mertebeler de onların gerçekten Osmanlı elçileri oldukları fikrini güçlendirmektedir. Tüccar olarak gelmiş olsalar Çin İmparatorunun verdiği görevleri yerine getirmeyebilir, ya da devlet işlerinde çalışmak yerine ticaret yapmayı seçmiş olurlardı. Çin kaynaklarında bu kişilerin Çin'de ticaret yaptıklarına dair herhangi bir kayıt yoktur. Zaten devlet işinde bulunan bu kişiler Çin İmparatorunun emriyle Çin devleti içinde çalışmaya başlamışlardır. Osmanlı'dan oldukça uzak olan Çin'in zaten Osmanlıyla herhangi bir düşmanlığı bulunmamaktadır. Bunun yanında Osmanlı'nın Portekiz ve İspanya ile giriştiği mücadelede Hindistan, Endonezya, gibi bölgelere silah ve silah uzmanları gönderdiği bilinmektedir. Osmanlı Çin'e de aynı düşüncelerle bu silah teknolojisini bilen uzmanlar göndermiş olabilir ve Duo Si Ma bu uzmanlardan biri olabilir.

Bu çalışma coğrafi olarak birbirlerinden ne kadar uzak olursa olsun Osmanlı'nın Çin'e ilgi duyduğunu; Çin ile ilişkiye girdiğini ve Çin'e teknoloji transferi gerçekleştirdiğini

göstermektedir. Osmanlı Çin ilişkilerinin çok yönlü araştırılmasının gerekliliği bu çalışmadan sonra ortaya çıkmaktadır. Bu iki büyük güç birbirlerini çok iyi tanımasalar bile birbirlerinden tamamen habersiz değillerdir. Bu ilişki tüccar ve elçiler vasıtasıyla devam etmektedir. Çin ve Osmanlı kaynaklarına dayanacak karşılaştırmalı çalışmalarda çok ilginç bulgulara ulaşılabacaktır.

TEZ ÖZETİ

Osmanlı Devleti 16. Yüzyılda en parlak dönemlerinden birini yaşamaktadır. Askeri teknolojilerde yakaladığı üstünlük ve daimi, disiplinli ordusu sayesinde Osmanlı Devleti çok

büyük bir coğrafyayı kontrol etmektedir. Etrafında ona tehdit oluşturan bütün büyük devletleri bu üstünlüğüyle ortadan kaldırmış ve topraklarına katmış; onunla mücadele etmekte olan Avrupalı güçleri de sindirmiştir. Dünya hakimiyeti'ni sağlamaya çalışan Osmanlı Devleti, sınırlarının çok uzağında bulunan Hindistan ve Güney Asya'daki müslüman devlet ve halklara askeri uzmanlar ve yardım göndermektedir.

Çin ise 16. Yüzyılda, Milli birliğini yeniden sağlamış ancak kuzeyden batıdan ve doğu'dan gelen tehditlerle boğuşmaktadır. Yeni silah teknolojilerini elde eden Japonlar ve Batı'da Turfan Devleti Ming Çin'i ordularını birkaç kez yenilgiye uğratmıştır. Bu nedenle Çin devleti'nin uzmanları bu yeni silahları bulmak ve üretmek için büyük bir çaba içine girerler. Bu sırada Çin'de bulunan Osmanlı elçileri sayesinde Çinli devlet adamları gelişmiş Osmanlı silah teknolojisine ulaşmışlar ve bunu savaşlarda kullanmışlardır.

Konu Osmanlı ve Çin ekseninde incelenmiştir. Tezimizin ana kaynağını ise Çince ve Tibetçe kaynaklar oluşturmaktadır.

ABSTRACT

16th century was the brightest era of the Ottoman Empire. With the advance of her military technology and perennial army units was able to control a great geography. Using this advantage Ottoman Empire conquered all neighbouring rival empires and was superior to all European Powers. The influence of the empire reached far away from her borders to India and East Asia. Ottoman Empire sent military experts and aid to the muslim nations and states of these regions.

16th century China succeeded to provide unity but there were great threats from north, west and east. With the new military technology the Japanese Bandits and the Turfan State in the west managed to drub Ming China's army several times. For this reason Chinese State's experts made great efforts in order to find and manufacture these new kind of fire arms. With the help of Ottoman Delegate whom was working in the Imperial Guards located in Beijing, Chinese experts reached the advanced Ottoman fire arm technology and they used these fire arms in wars occurred in the following years.

This topic studied within the frame of Ottoman Empire and China. This dissertation's main sources are Chinese and Tibetan historical texts.

KAYNAKÇA

Akşin, Sina (Yayın Yönetmeni), Kunt Metin, Yurdaydın Hüseyin G. ve Ödekan Ayla (1987). Türkiye Tarihi II, Osmanlı Devleti 1300-1600. İstanbul: Cem Yayınevi.

Arıkan, Muzaffer (1965). 14-16. Asırlarda Türk-İspanyol münasebetlerine toplu bir bakış. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, 23 (3.4), 239 – 256.

Berlie, Jean A. (2004). Islam in China: Hui and Uyghurs: Between Modernisation and Sinicization, Bangkok, Thailand: White Lotus Publishing.

毕英春 (Bi Ying Chun)(2002). 朱元璋的皇帝梦 (Zhu Yuan Zhang'ın İmparatorluk Hayali), 丽水师范专科学校学报(Li Shui Normal Universitesi Dergisi), Vol. 24, No. 6, syf. 44 – 48.

Bostan, İdris (1992). Osmanlı bahriye teşkilâtı: XVII. yüzyılda Tersane-i Âmire. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Braudel, Fernand (1992). Civilization and Capitalism, 15th-18th Century: The perspective of the world. California: University of California Press.

Brummet, Palmira (1990). Ottoman seapower and Levantine diplomacy in the age of discovery. New York: State University of New York Press.

Carr, Raymond (2000). Spain: A History. Oxford: Oxford University Press.

Chan, Hok-Lam (1975), The Rise of Ming T'ai-tsu (1368-98): Facts and Fictions in Early Ming Official Historiography. Journal of the American Oriental Society, Vol. 95, No. 4, syf. 679-715.

Chao Wei-pang (1948). Secret Religious Societies in North China in the Ming Dynasty. Folklore Studies, Vol. 7, syf. 95-115.

Chase, Kenneth (2003). Firearms: A Global History to 1700. Cambridge: Cambridge University Press.

陈文源, (Chen Wen Yuan)(2008). 明朝士大夫的安南观 (Ming Dönemi Shi Dai Fu'nun An Nan'a Bakışı). 史林 (Shi Lin), Vol. 4, sayfa 113 – 119.

陈梧桐 (Chen Yu Tong)(2007). 李善长的功与过 (Li Shan Chang'ın Gücü ve Gücünü Kaybetmesi). 文史知识(Wen Shi Zhi Shi),. Vol. 9, syf. 87–91.

澹泊 (Dan Bo)(2001). 中国名人志第九卷 / 明朝 (Çin Ünlü Kişiler Kroniği Cilt 9 / Ming Hanedanlığı), 中国档案出版社 (Çin Arşivleri Yayınevi).

Dardess, John (1970). The transformation of messianic revolt and the founding of Ming dynasty. *The Journal of Asian Studies*, No.3, syf. 539 – 558.

Devries, Kelly (1999). The Lack of a Western European Military Response to the Ottoman Invasions of Eastern Europe from Nicopolis (1396) to Mohacs (1526). *The Journal of Military History*, Vol. 63, No. 3, syf. 539-559.

Dreyer Edward L. (1982). *Early Ming China: A Political History, 1355–1435*. California: Stanford University Press.

Duğlat, Mirza Haydar (2006). *Tarih-i Reşidi* (Karatay Osman, Çev.) İstanbul: Selenge Yayınları.

Eberhard, Wolfram(1995).*Çin Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Emecen, Feridun Mustafa (2008). *Eskiçağ'dan Modern Çağ'a Ordular: Oluşum, Teşkilat ve İşlev*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Eyüboğlu, İsmet Zeki (2004). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınları.

范文瀾 (Fan Wen Lan)(2004). *中国通史*(Çin Genel Tarihi). 人民出版社 (Ren Min Yayınevi). Cilt 2, syf. 176 – 348.

Fairbank, John (1942). Tributary Trade and China's Relations with the West. *The Far Eastern Quarterly* 1, no. 2, syf. 129-49.

Fairbank John K. ve Goldman Merle (2006). *China A New History*. Cambridge, Massachusetts, London, UK: The Belknap Press of Harvard University Press.

方诗铭(Fang Shi Ming)(2007).中国历史纪念表(Zhong Guo Li Shi Ji Nian Biao). Shang Hai: Ren Min Chu Ban She, syf. 137.

Farmer Edward L. (1995). *Zhu Yuan Zhang & Early Ming Legislation, The Reordering of Chinese Society Following The Era of Mongol Rule*. Leiden, Netherland: E.J. Brill.

Farmer Edward L. (1976). *Early Ming government: the evolution of dual capitals*. Harvard: Harvard University Press.

Fisher, Carney T. (1979). The great ritual controversy in the age of Ming Shih-tsung. *Bulletin of the Society for the Study of Chinese Religions*, Vol. 7, syf. 71-87.

Fodor Pal ve Geza Dávid (2000). *Ottomans, Hungarians, and Habsburgs in Central Europe: The Military Confines in the Era of Ottoman Conquest*. Nedherlands: Brill Academic Publishers.

Franke Herbert ve Twitchett Denis (1994). *The Cambridge History Of China Vol. 6, Alien Regimes and Border States, 907-1368*. New York: Cambridge University Press.

Gernet, Jacques (1962). *Daily Life in China on the Eve of the Mongol Invasion 1250-1276*. California: Stanford University Press.

古代汉语词典(Gu dai Han Yu Ci Dian)(2002). 北京商务印书馆 (Bei Jing: Shang Wu Yin Shu Guan).

Halaçoğlu, Yusuf (1991). *XIV – XVII yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu yayınları.

Hall, John Witney ve Mc Clain, James L. (1991). *The Cambridge History of Japan: Volume 4. Early Modern Japan*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hamdani, Abbas (1981). *Ottoman Response to the Discovery of America and the New Route to India*. *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 101, No. 3, syf. 323- 330

哈斯巴特尔 (Ha Si Ba Te Er)(2008). *女真语与满语的关系(Nü Zhen Dili ve Mançu Dilinin İlişkisi)*. *满语研究(Man Yu Yan Jiu)*, Vol. 47, No.2, syf. 23-29.

Herbert Franke (1953) . *Could the Mongol Emperors read and write Chinese?.* *Asia Major*, Volume 3, Part 1, syf 28 – 41.

Hess, Andrew C. (1970). *The Evolution of the Ottoman Seaborne Empire in the Age of the Oceanic Discoveries, 1453- 1525*. *The American Historical Review*, Vol. 75, No. 7, syf. 1892-1919.

Hess, Andrew C. (1972). The Battle of Lepanto and Its Place in Mediterranean History. *Past & Present*, No. 57, syf. 53-57.

Hevia, James L. (2004), *English Lessons: The pedagogy of Imperialism in Nineteenth – Century China*. Durham: Duke University Press.

Hill, Donald Routledge (1994). *Islamic Science and Engineering*. Edinburg: Edinburg University Press.

Holt, P. M. (1975). The Position and Power of the Mamlūk Sultan. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*, Vol. 38, No. 2, syf. 237-249.

侯王勋 (Hou Wang Xun)(2005). 哈密国三立三绝与明朝对吐鲁番的政策 (Ha Mi Ülkesinin San Li San Jue Politikası ve Ming Hanedanının Turfan Politikası). *中国边疆史地研究 (Çin Sınır Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları Dergisi)*, Vol. 15, sayfa 10 - 15.

华表 (Hua Biao)(2007). 大脚皇后’马秀英传奇 (Büyük Ayaklı İmparatoriçe Ma Xiu Ying Efsanesi), *经典杂文(Jing Dian Za Wen)*, Vol. 5, syf. 49 – 50.

Huang, Ray (1981). *1587, A Year of No Significance: The Ming Dynasty in Decline*. Yale University Press.

Hucker, Charles O. (1958). Governmental organisation of the Ming Dynasty. *Harvard Journal of Asiatic Studies*, Vol. 21, syf. 1-66.

Hucker, Charles O. (1985). A dictionary of official titles in imperial China. Stanford University Press.

Imber, Colin (2002). The Ottoman Empire, 1300-1650: The Structure of Power. Palgrave Macmillan.

İnalçık, Halil (1980). The Military and Fiscal Transformation in the Otoman Empire, 1600 – 1700. *Archivum Ottomanicum* 6, sayfa 283 – 311.

İnalçık, Halil(2009). Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar – I. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İnalçık, Halil (1975). War, Technology and society in the Middle East: The Socio – Political Effects of the Diffusion of Fire Arms in the Middle East. Oxford. Oxford University Press.

İsom-verhaaren, Christine (1996). An Ottoman Report about Martin Luther and the Emperor. *Turcica* Vol .28, sayfa 299–318.

Jaschke H. A. (1881). A Tibetan - English Dictionary. Londra: Late Moravian Missionary at Kyelang, British Lahoul.

Jennings, Ronald C.(1980). Firearms, Bandits, and Gun Control: Some Evidence on Otoman Policy towards Firearms in the Possession of Reaya, from judicial records of Kayseri, 1600 – 1627. *Archivum Ottomanicum* 6, sayfa 339 – 358.

Jensen, De Lamar (1985). The Ottoman Turks in Sixteenth Century French Diplomacy. *The Sixteenth Century Journal*, Vol. 16, No. 4, syf. 451-470.

江卫社 (Jiang Wei She) (2006), 明朝的秘密警察极权统治血腥工具 (Ming Dönemi Gizli Polisi: Yönetimin Kanlı Aleti), 北京人民警察学院学报 (Pekin Halkın Polisi Fakültesi Dergisi), No. 5, syf. 81 – 84.

Kafesçioğlu, Çiğdem (1999). In *The Image of Rūm: Ottoman Architectural Patronage in Sixteenth-Century Aleppo and Damascus*. Muqarnas, Vol. 16 (1999), pp. 70-96.

Kamen, Henry (1988). *The Mediterranean and the Expulsion of Spanish Jews in 1492*. Past & Present, No. 119, syf. 30 – 55.

Key, John (2000). *India: A History*. New York: Grove Press.

Knecht, R. J. (1994). *Renaissance Warrior and Patron: The Reign of Francis I*. Cambridge: Cambridge University Press.

Labib, Subhi (1979). *The Era of Suleyman the Magnificent: Crisis of Orientation*. International Journal of Middle East Studies. Vol. 10, No. 4 syf. 435-451.

李斌(Li Bian)(2002). 《火龙经》考辨 (Huo Long Jing Kao Bian). 中国历史文物(Zhong Guo Li Shi Wen Wu), No. 1, syf. 33-38.

郎红阳 (Lang Hong Yang), 时旭东 (Shi Xu Dong), 李晓锋 (Li Xiao Feng)(2005). 北京故宫午门展厅 (Pekin Yasak Şehir Wu Men Galerisi), 建筑学报 (Mimarlık Dergisi). No. 7, syf. 26 – 29.

李文军 (Li Wen Jun)(2009). 明代中央司法权力的划分 (Ming Dönemi Merkezi Yönetiminin Hukuki Gücünün Taksimi), 河南科技大学学报 (He Nan Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi), No. 6, syf. 86 – 90.

李文周(Li Wen Zhou)(1996). 藏文拼音法-拉萨音(Zang Wen Pin Yin Fa-La Sa Yin).北京: 民族出版社(Bei Jing: Min Zu Chu Ban She).

廖云琨 (Liao Yun Kun) (2008). 锦衣卫与明代皇权政治 (Jin Yi Wei ve Ming Dönemi İmparatorluk Politikası). 北方论丛 (Bei Fang Lun Cong), No. 4, syf 87 – 91.

罗漫 (Luo Man)(2002). 桃、桃花与中国文化 (Şeftali, Şeftali Çiçeği ve Çin Kültürü), 档案与社会 (Arşivler ve Toplum Dergisi). No. 3, syf. 46 – 49.

刘盛林(Liu Sheng Lin)(1991). 北京牛街志书 (Bei Jing Niu Jie Zhi Shu)新华书店北京发行所发行(Xin Hua Shu Dian Bei Jing Fa Xing Suo Fa Xing).

柳岳武 (Liu Yue Wu)(2008). 乾隆时期的安南政策研究 (Qian Long Dönemi An Nan Politikalarının İncelemesi), 青海师范大学学报 (Qing Hai Normal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi). No. 5, syf. 63 – 67.

刘祥学(Liu Xian Xue)(2000). 杨廷和与嘉靖初年的政治革新 (Yang Ting He ve Jia Jing'in İlk Yıllarında Yapılan Politik Reformlar). 西南师范大学学报 (Xi Nan Normal Üniversitesi Dergisi). Vol. 26, No. 2, sayfa 122 – 128.

栾凡 (Luan Fan)(2008). 明代中朝朝贡礼仪的制度化 (Ming Dönemi Haraç Sistemi Protokolü'nün Sistemleşmesi). 社会科学战线 (She Hui Ke Xue Zhan Xian Dergisi). No:12, syf. 109 – 112.

Lybyer, A. H. (1915). The Ottoman Turks and the Routes of Oriental Trade. The English Historical Review, Vol. 30, No. 120, syf. 577-588.

马建春 (Ma Jian Chun)(2007). 明嘉靖,万历朝鲁密铳的传入, 制造及使用 (Ming Jia Jing, Wan Li Dönemi Rumi Tüfeklerinin Çin'e Girişi, Üretimi ve Kullanımı). 回族研究(Hui Zu Yan Jiu). Vol. 68, No. 4, syf. 72.

马明达(Ma Ming Da) ve 马一(Ma Yi) (2010). 明与奥斯曼土耳其帝国(Ming ve Osmanlı Türk İmparatorluğu). 五邑大学学报(社会科学版)(Wu Yi Da Xue Xue Bao), Vol. 12, No. 1, syf. 70.

马守平(Ma Shou Ping)(2004). 吐鲁番与明朝的关系 (Turfan ve Ming Arasındaki İlişkiler Hakkında Bir İnceleme). 青海民族研究 (Qing Hai Millet Araştırmaları Dergisi), Vol. 15, syf. 94- 96.

马天博 (Ma Tian Bo) (2009). 元代回回人汉化新议 (Yuan Dönemi Hui Hui'lerin Çinlileşmesi üzerine yeni yorumlar), 青海民族研究 (Qing Hai Millet Araştırmaları Dergisi), Vol. 20, No. 4, syf. 72 – 75.

马彦丽 (Ma Yan Li)(2008). 朝贡制度的崩溃与近代外交制度的建立 (Haraç Sisteminin Çöküşü ve Modern Diplomatik İlişkilerin Kuruluşu). 濮阳职业技术学院学报 (Pu Yang Zhi Ye Ji Shu Xue Yuan Dergisi), No. 12, syf. 109 – 112.

马彦丽 (Ma Yan Li)(2007). 明清朝贡制度之比较 (Ming Qing Dönemi Haraç Sistemi Karşılaştırması). 湖北教育学院学报 (Hu Bei Jiao Xue Yuan Dergisi). Vol. 24, No. 4, syf. 42 – 44.

Matuz, Joseph (1968). L'ouvrage de Seyfi Çelebi. Paris. Librairie Adrien Maisonneuve.

Menzies, Gavin (2008). 1421: The Year a Magnificent Chinese Fleet Sailed to Italy and Ignited The Renaissance. London: HarperCollins Publishers.

米文平 (Mi Wen Ping)(1994). 鲜卑史研究 (Xian Bei Tarihi Araştırmaları). 中州古籍出版社 (Zhong Zhou Gu Ji Yayınevi).

Mote F. W. (1999). Imperial China 900 – 1800. Harvard University Press.

Murphey,Rhoads(1999). Ottoman Warfare. UK London: Routledge.

Needham, Joseph (1986). Science and Civilisation in China Vol. 7. Cambridge UK: Cambridge University Press.

Needham, Joseph (1979). Science in traditional China: A Comparative Perspective. Hong Kong: The Chinese University of Hong Kong.

Okay, Bülent (1988). Sui – T'ang Hanedanları Döneminde Çin'deki Orta Asya Kökenli Kişiler ve Çin Uygarlığına Katkıları. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Onon, Urgunge (1990). The History and the Life of The Chingghis Khan. Leiden Netherlands: Brill.

Ortaylı, İlber (2003). Osmanlı Barışı. İstanbul: Ufuk Kitapları.

Ownby, David (2008). Fa Lun Gong and The Future of China. Oxford: Oxford University Press.

Özdemir, Mehmet (1992). Endülüsün Yıkılış sürecinde öne çıkan bazı hususlar. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. Cilt: 36, sayfa 233-254.

Pamir, Aybars (2002), Kapitülasyon ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Cilt: 51, Sayı: 2, syf. 79-119.

Partington, James Riddick (1998). A history of Greek Fire and Gun Powder. JHU press.

彭陟焱 (Peng Zhi Yan), 周毓华 (Zhou Yu Hua)(1998). 明代朝贡对藏区经济发展的影响 (Ming Dönemi Haraç Sistemi'nin Tibet Ekonomisi'nin Gelişmesine Etkileri). 中国藏学 (China Tibetology), No. 4, sayfa 34 – 39.

Petrovic (1975). War, Technology and society in the Middle East: Firearms in the Balkans on the eve of and after the Ottoman Conquests. Oxford: Oxford University Press.

Roberts, J.A.G (2003). The Complete History of China. Gloucestershire, UK: Sutton Publishing.

Rossabi, Morris (1970). The tea and horse trade with inner asia during the Ming. Journal of Asian History.

Savory, Roger (1980) Iran under the Safavid. Cambridge: Cambridge University Press.

Scarbrick, J. J. (1968). Henry VIII. California: University of California Press.

沈一民 (Shen Yi Min)(2003). 金朝史实对清初政治的影响 (Jin Hanedanın Qing Hanedanının Kuruluş Yıllarındaki Politik Etkileri). 北方文物 (Bei Fang Wen Wu), No. 2, syf. 99-101.

Serruys, Henry (1959). Chinese in southern Mongolia during the sixteenth century. Monumenta Serica, Vol. 18, syf. 1-95.

Serruys, Henry (1959). Mongols ennobled during the early Ming. Harvard Journal of Asiatic Studies, Vol. 22 , syf 209-260.

Serruys, Henry (1967). Sino-Mongol Relations During the Ming. Brussels Institut Belge des Hautes Etudes Chinoises.

Serruys, Henry (1959). The Mongols in China During the Hung-wu Period, 1368 – 1398. Impr. Sainte-Catherine.

Serruys, Henry (1987).The Mongols and Ming China: Customs and History. Variorum Reprints.

史宗义(Shi Zong Yi)(2010). 明朝开国第一功臣徐达 (Ming Hanedanının Kuruluşunun İlk Kahramanı Xu Da), 文史天地 (Wen Shi Tian Di), Vol. 1, syf. 49 – 52.

Sinclair, Kevin (1987). The Yellow River: A 5000 Year Journey Through China. Brookvale, Australia: Child & Associates.

Souza, Teotonio R. De(1985). Indo – Portuguese History. New Delhi: Concept Publishing Company.

Sugar F. Peter, Hanak Peter ve Frank Tibor (1990). A History of Hungary. Indiana: Indiana University Press.

孙永都(Sun Yong Du) ve 孟昭星 (Meng Zhao Xing) (2005). 中国历代职官知识手册 (Çin Devlet Görevlileri (Memurları) Sözlüğü), 白花文艺出版社(Bai Hua Wen Yi Yayınevi).

汤开建(Tang Kai Jian) ve 张照(Zhang Zhao) (2005). 明中后期澳门葡人帮助明朝剿除海盗史实再考 (Ming Dönemi Portekiz İlişkileri ve Korsanlar konusunda bir inceleme).湖北大学学报(哲学社会科学版)(Hu Bei Da Xue Xue Bao). Vol. 32, No. 2, syf. 192-197.

Twitchett Denis ve Fairbank John K. (1988). The Cambridge history of China Volume 7 – 8. Cambridge UK: Cambridge University Press.

Tsou Tang (1986). The Cultural Revolution and Post-Mao Reforms: A Historical Perspective. Chicago: The University of Chicago Press.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1988). Osmanlı Devletinin merkez ve bahriye teşkilâtı. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Wang, Y. (2001) Power Politics of Confucian China. Doktora tezi, University of Chicago.

王建中(Wang Jian Zhong)(2005). 杨廷和与明代正德嘉靖之际帕政局 (Yang Ting He ve Ming Dönemi İmparatorları Zheng De ve Jia Jing Dönemleri Arasındaki Politik Değişimler). 黑龙江社会科学 (Hei Long Jiang She Hui Ke Xue Dergisi). No. 1, syf. 82 – 85.

王兆春(Wang Tao Chun)(1996). 中国历代兵书(Zhong Guo Li Dai Bin Shu), 商务印书馆 (Shang Wu Yin Shu Guan).

王永宽 (Wang Yong Kuan)(2008). 元代贾鲁治河的历史公绩(Yuan Dönemi Jia Lu'nun Nehir Islahının Tarihteki Yeri ve Faydası), 黄河科技大学学报 (Huang He Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi), Vol. 10, No.5 Sayfa 51 – 53.

韦庆远 (Wei Qing Yuan) (1981). 明代的锦衣卫和东西厂(Ming Dönemi Jin Yi Wei ve Dong Xi Chang). 中华书局(Zhong Hua Shu Ju).

Williams, Alan, War and Society in the Eastern Mediterranean, 7th-15th Centuries :Ottoman Military Technology: The Metallurgy of Turkish Armour. Nedherlands: Brill.

Woods, John E. (1979). Turco-Iranica I: An Ottoman Intelligence Report on Late Fifteenth/Ninth Century Iranian Foreign Relations. Journal of Near Eastern Studies, Vol. 38, No. 1, syf. 1-9.

祥歌 (Xiang Ge)(2007). 不得善终的明朝开国丞相李善长 (Ming Hanedanının kurucularından Chen Xiang Li Shan Chang). 文史天地 (Wen Shi Tian Di). Vol. 11, syf. 28 – 32.

肖少秋 (Xiao Shao Qiu)(1987). 张居正改革 (Zhang Ju Zheng Islahatları). 求实出版社 (Qiu Shi Yayinevi).

熊召政 (Xiong Zhao Zheng)(2009). 改革家张居正 (Islahatçı Zhang Ju Zheng). 长江大学学报: 社会科学版 (Chang Jiang Üniversitesi Sosyal Bilimler dergisi). Vol. 32, No. 6, syf. 5 – 8.

Yin Binyong ve Mary Felley (1990). Chinese Romanization. Pronunciation and Orthography (Hanyu pinyin he zhengcifa). Beijing: Sinolingua.

邮政式拼音 (You Zheng shi pin yin) (1998). 中国大百科全书: 语言文字(Zhong Guo Da Bai Ke Quan Shu: Yu Yan Wen Zi) Beijing.

张连杰(Zhang Lian Jie)(2004). 明朝与中亚, 西亚陆上交通路线考(Ming Hanedanı ve Orta Asya, Batı Asya Etkileşiminin Rotası Üzerine). 唐山师范学院(Tang Shan Xue Yuan). Vol. 26, No. 3, syf. 80.

张文德 (Zhang Wen De)(2007). 明与西域的玉石贸易 (Ming ve Xi Yu Arasındaki Yeşim Taşı Ticareti). 西域研究(Xi Yu Araştırmaları Dergisi,), No. 3, syf. 21 – 29.

张向冰 (Zhang Xiang Bing) (2010). 宋元崖门海战 (Song Yuan Arasında Gerçekleşen Ya Men Deniz Savaşı), 海洋世界 (Okyanus Dünyası Dergisi). No. 2, syf. 73 – 74.

赵金凤(Zhao Jin Feng)(2000). 明太祖的法外用刑 (Ming Tai Zu'nun Kanun Dışı Ceza Uygulamaları), 辽宁师专学报(Liao Ning Uzmanlar Dergisi). No. 5, syf. 132 – 134.

赵现海(Zhao Xian Hai)(2010). 洪武初年明、北元、高丽的地缘政治格局 (Hong Wu'nun İlk Yıllarında, Kuzey Yuan, Gao Li Coğrafyalarında Yönetim Yapısı), 古代文明(Gu Dai Wen Ming), Vol. 1 No. 4, syf. 90–97.

赵中男(Zhao Zhong Nan)(2005). 朱棣与朱高炽的关系及其社会政治影响(Zhu Kang ve Zhu Gao Sui Arasındaki İlişki ve Toplumsal Siyasi Hayata Etkileri), 湖南科技学院学报 (Hu Nan Teknik Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi). Vol. 26, No. 3, syf. 120 – 125.

张廷玉 (Zhang Ting Yu)(1984). 明史(Ming Shi). 北京：中华书局 (Bei Jing: Zhong Hua Shu Ju).

赵士祯(Zhao Shi Zhen)(1981). 神器谱 (Shen Qi Pu). 台北:国立中央图书馆出版 (Tai Bei: Guo Li Zhong Yang Tu Shu Guan Chu Ban).

周李文 (Zhou Li Wen) ve 谢后芳 (Xie Hou Fang)(2006). 敦煌吐蕃汉藏对音字汇(Dun Huang Tu Bo Çince Tibetçe Karşılaştırmaları). 北京：中央民族大学出版社(Bei Jing: Zhong Yang Min Zu Da Xue Yayınevi).

EKLER

EK I : Olağanüstü Silahlar Kılavuzu Türkçe Metin

Olağanüstü Silahlar kılavuzu ¹⁹³ , Wen Hua sarayının ¹⁹⁴ saray sekreteri ¹⁹⁵ hizmetkârınız ¹⁹⁶ Zhao Shi Zhen ¹⁹⁷ tarafından İmparatora saygıyla sunulur. Bu kitap, İmparatorun zafer kazanmak için kullanılan silahları görmesi ve anlaması, (bu silahlar sayesinde) devletin ¹⁹⁸ daha güçlü ve etkili olması için yazılmıştır. Birçok belge ve kitaptan araştırmalarım sonucunda anladım ki; savaşta orduya en çok zarar veren ateşli silahlardır. Bu silahlar, barut ile işler ve barutun önceden hazırlanmış olması gerekir. (Silahlar) At Arabalarına yüklenir. Ağaçların çok ve sık olduğu ya da birçok geminin bir arada bulunduğu yerlerde, rüzgârın güçlü olduğu ve estiği yöne doğru kullanıldığında, hedefine ulaşır ¹⁹⁹.

Daha önce saçma atan ve uzaktan insan öldürebilen ateşli silahların üretildiğini hiç duymamıştım. Bu silahlar ile az insan çok insanı yener ve zayıf güçlenir, kendinden güçlüleri

¹⁹³ 神器谱: (Shen Qi Pu) Türkçeye “Olağanüstü (Ateşli) Silahlar Kılavuzu” şeklinde çevirildi. Türkçeye çevirirken bunları tek tek analiz etmek gerekmektedir. Shen”神” burada sıfat olarak kullanılmaktadır ve tanrısal ya da doğa üstü anlamına gelmektedir. Qi “器” ise Huo Qi “火器” ya da Huo Wu Qi “火武器” yani ateşli silahın kısaltılmışıdır. Pu “” ise el kitabı ya da kılavuz anlamına gelmektedir. Bu nedenle bize göre Türkçe çevirisi “Olağanüstü (Ateşli) Silahlar Kılavuzu” olmalıdır.

¹⁹⁴ 文华殿: (Wen Hua Dian) Yasak şehrin içinde bulunan bir saray.

¹⁹⁵ 中书, Zhong Shu, saray sekreteri, yazıcısı (Hucker, 1985, s. 193).

¹⁹⁶ 臣, Chen, Devlet memurlarının, kendilerinden yüksek makamlara yazdığı yazılarda kendileri için kullandıkları unvan. “Mütevazı hizmetkârınız” anlamına gelmektedir. (Hucker, 1985, s. 122).

¹⁹⁷ 赵士桢, Zhao Shi Zhen, 1552 – 1611 yılları arasında yaşamış Çinli mucit ve devlet adamı.

¹⁹⁸ 国, Guo, Metinde “Guo” şeklinde yazılmıştır.

¹⁹⁹ Burada kolayca alev alan odun, ağaç gibi malzemelerin bulunduğu yerlerde (sık ağaçlı ormanlar ve ahşap gemiler gibi) kullanılırsa daha iyi sonuç alınacağı anlatılmak istenmektedir.

dahi yenebilir. Bunlar çok küçüktür ama etkileri büyüktür. Çok kuvvet gerektirmezler ama zafer getirirler. Eski silahlardan çok daha ileridirler.

İmparatorumuz Tai Zu Huang Di²⁰⁰ Ming hanedanlığını kurmuştu²⁰¹. Cheng Zu Wen Huang Di²⁰² Moğollara²⁰³ karşı birçok seferler yapmıştı. Her tür silahı kullanabilen askerler yetiştirmişti. Özel olarak “Qiang Pao²⁰⁴” kullanabilen Shen Ji Zhu Ying²⁰⁵ adlı birliği kurup, Askeri Vali²⁰⁶ memuru Jiao Yu Bei²⁰⁷,i bunlardan sorumlu kılmıştı. Namını dört bir yana salmış olan bu birlik sayesinde ordu eskisinden daha güçlü hale gelmişti. Cheng Zu Wen Huang Di’den sonra gelen imparatorlar da birbiri ardına aynı yoldan devam etmişlerdir. Böylelikle bütün Çin²⁰⁸,e barış gelmiştir.

İmparator Hong²⁰⁹ ve Zheng De²¹⁰ tahttayken ise Moğollar tekrar güçlenmeye başlamışlardır.

²⁰⁰ 太祖皇帝, Tai Zu Huang Di, Ming hanedanının kurucusu, asıl adı 朱元璋: (Zhu Yuan Zhang)

²⁰¹ 我太祖皇帝, Wo Tai Hu Huang Di, Zhao Shi Zhen’in Ming hanedanlığının ilk imparatoruna saygıyla hitap etmesidir.

²⁰² 成祖文皇帝, Cheng zu wen huang di, 1360 – 1424 yılları arasında yaşamış Ming hanedanının 3. İmparatoru.

²⁰³ 虏廷, Lu ting, Moğollar, Moğol hanedanı.

²⁰⁴ 枪炮, Qiang Pao, Top, ok, kılıç ve benzeri savaş aletleri.

²⁰⁵ 神极诸营, Shen Ji Zhu Ying, Shen Ji Zhu Kışlası.

²⁰⁶ 都督, Du Du, Baş Komiser (Comissioner in Chief), Ming döneminde birinci sınıf devlet memuruydular. Merkezi yönetimde bulunan ve Savaş Bakanlığına (兵部) bağlı 5 askeri komisyonun başında bulunurlardı. yazıcısı (Hucker, 1985, s. 544).

²⁰⁷ 焦玉辈, Jiao Yu Bei. Kişi adı.

²⁰⁸ 天下, Tian Xia, Göğün altı anlamına gelir ve bütün dünyayı yani klasik anlamda Çin’i ifade eder.

²⁰⁹ 弘治, Hong Zhi, [1487-1505](#) arasında tahtta kalmış Ming hanedanının 9. İmparatoru.

²¹⁰ 正德, Zheng De, 1505 – 1521 yılları arasında tahtta kalmış Ming hanedanının 10. İmparatoru.

Shi Zong²¹¹ zamanında ise Japon korsanları²¹² güçlenmiş, sayıları artmış ve eskisinden daha geniş alanları kontrol altına almaya başlamışlardır. Fakat biz onları, uzun süren barış nedeniyle çok ciddiye almadık. Ordu disiplini bozuldu ve eski gelenekler de terk edildi. Biz güçlüyken onlar zayıftı ama (şimdi) onlar güçlendi biz zayıfladık.

Ben²¹³, Zhe Jiang²¹⁴da, deniz kenarında büyüdüm. Küçükken Japon korsanları sürekli memleketime saldırırlardı. Liu Qiu²¹⁵, (Japonlar tarafından) işgal edilince, Xu Yi Hou²¹⁶ gizlice bu haberi Min²¹⁷,e ulaştırdı. Kendi kendime (bu olayları) düşündüm. Liu Qiu'nun Qiu Zhang²¹⁸ (Lider, derebeyi) para kaybetmek pahasına da olsa toprakları (Japonlara) vermek istemedi²¹⁹. Liu Qiu'nun insanları vatanlarını²²⁰ unutmamışlardı. Yüksek rütbeli memurların tamamı savaş olmayan zamanlarda unvanlarını almışlardır. Bunlar Savaştan anlamayan, hiçbir şeyle ilgilenmeyen kişilerdi, günlerini gün ediyorlardı²²¹. Fakat Liu Qiu halkı hala kendi

²¹¹ 世宗, Shi Zong, 1521 – 1566 yılları arasında tahtta kalmış Ming hanedanının 11. İmparatoru.

²¹² 倭, Wo, Eski Çince'de Japonlara verilen isimdir. Japonlar ve özel olarak da Çin'in doğusunu 16. Yüzyıl boyunca rahat bırakmayan Japon Korsanları içinde kullanılır. 古代汉语词典(Gu Dai Han Yu Ci Dian)(2002). 北京商务印书馆(Shang Wu Yin Shu Guan), sayfa 1611.

²¹³ 赵士桢, Zhao Shi Zhen.

²¹⁴ 浙江, Zhe Jiang, Doğu Çin'de bir eyalet. Kitabın yazarı Zhao Shi Zhen da Zhe Jiang'lıdır.

²¹⁵ 琉球, Liu Qiu, Ryuku.

²¹⁶ 许仪厚, Xu Yi Hou, Ming dönemi Ryuku'nun yöneticisi olan kişi.

²¹⁷ 闽, Min, Günümüz Fu Jian'inin (福建) klasik adıdır. Tayvan'ın hemen karşısında bulunur.

²¹⁸ 酋长, Qiu zhang, Kabile lideri, yerel lider.

²¹⁹ Bu yerlerden derebeylerinin vergilerden aldıkları bir pay bulunmaktaydı. Japonlar ile de anlaşarak da bu parayı alabilirdi ancak kendi çıkarlarını düşünmeden onlara karşı durmuştur.

²²⁰ Çin'den göç edenlerdir. Ming ülkesini, Kıta Çinini.

²²¹ Burada kastedilen memurlar, Kıta Çin'indeki Ming hanedanlığının memurlarıdır.

ülkelerini düşünmekteydiler. Eğer ülkenin zor zamanında üstümüze düşen sorumluluğu almıyorsak, Liu Qiu halkının bir tek askeri bir tek atı kadar bile olamamışız demektir.

Bu yıllarda, yenilginin sebebi, Hu Zong Xian²²² ve Qi Ji Guang²²³, a birçok kez soruldu; ikisi de, Japonların zaferlerinin altında yatan nedenin ellerinde bulunan tüfekler olduğunu söyledi: “Tüfekleri olduğunu bildiğimiz için, daha savaşa başlamadan korkuyoruz. Savaşmadan yenileceğimizi biliyoruz.”

Askerlerin bu konuşmalarından sonra anladım ki; o olağanüstü silahları²²⁴ elde etmekten başka çaremiz yok. Sınırlardaki komutanların zafer kazanmasını istiyorsak mutlaka olağanüstü silahlara sahip olmalıyız. Bu silahları ele geçirirsek ve düşmanlarımız bizim de bu silahlara sahip olduğumuzu bilirler ve görürlerse, zaferlerinden o kadar da emin olamazlar. Ancak bundan sonra onlarla kolayca savaşabiliriz.

Seyyar kolordu generali²²⁵ Chen Yin²²⁶, den Batı Tüfeği²²⁷ aldım. İmparatorun Muhafız²²⁸ kumandanı²²⁹ Duo Si Ma'dan Rumi²³⁰ tüfeğini aldım. İmparator Savaş

²²² 胡宗宪, Hu Zong Xian, 1512 – 1565 yılları arasında yaşamış ünlü bir asker.

²²³ 戚继光, Qi Ji Guang, 1528 – 1588 yılları arasında yaşamış ünlü bir stratejist ve asker.

²²⁴ 神器, Shen Qi.

²²⁵ 游击将军, You Ji Jiang Jun, Gezici Kolordu Generali. Hucker, Charles O. , “A dictionary of official titles in imperial China”, Stanford University Press, 1985, Sayfa 584.

²²⁶ 陈寅, Chen Yin, Doğum tarihi bilinmemektedir. Ölümü 1621, Ming dönemi askerlerinden.

²²⁷ 西洋铳, Xi Yang Chong, Batı Tüfeği.

²²⁸ 锦衣卫, Jin Yi Wei, Jin Yi Wei, 1382'de Ming Hanedanının ilk imparatoru Zhu Yuan Zhang tarafından başlangıçta 500 kişiyle kurulan Çin tarihinin ilk gizli polis ve istihbarat örgütü. Burada çalışan kişiler kanunlara tabi değillerdir ve sadece imparatora karşı sorumludurlar. Ayrıca istedikleri kişileri istedikleri şekilde cezalandırma yetkisine de sahiptirler. (Hucker, 1985, s. 166)

Bakanlığına²³¹ bu yabancı tüfeklerinin imal edilmesi için emir verdi. Savaş Bakanlığı ise Başkent Kışlasına²³² Bayındırlık Bakanlığına tüfek örneklerinin gönderilmesi emrini verdi. Ancak Başkent Eğitim Tümeninin elinde bu tüfeklerin örnekleri bulunmadığı için, İmalat bakanlığına²³³ gönderemediler ve İmparatorun emrini yerine getiremediler. Çünkü Pekin’de bu tüfeklerden bulunmamaktaydı.

Ben kendi imkânlarımla 10’dan fazla tüfek imal ettim. İki adet Fo Lang Ji²³⁴ tüfeği ve bu tüfeği araştırarak iki adet de Dian Chong tüfeği imal ettim.²³⁵ Niao Chong ve San Yan Chong tüfeklerini karşılaştırarak ve karıştırarak da Xun Lei Chong²³⁶ adında, biri büyük altısı küçük olmak üzere yedi adet tüfek imal ettim. Hepsini denedim ve resimlerini²³⁷ yaptım.

Ümit ederim İmparator İmalat Bakanlığına emir verir ve elimdeki örneklere göre tüfekler imal edilmeye başlanır. Böylece sadece Japon Korsanlarını engellemekle kalmaz; bu tüfeklerle Moğolları da yenebiliriz.

²²⁹ 指挥, Zhi Hui, Komutan. Belirli birliklerin ya da hanedana ait bazı mahallerin korumasını üstlenmiş olan; genel anlamıyla komutan. (Hucker, 1985, s.159)

²³⁰ 鲁密番銃, Lu Mi Fan Chong, Rumi (Osmanlı) yabancı tüfeği.

²³¹ 兵部, Bing Bu, Ming döneminde 6 temel bakanlıktan biridir. (Hucker, 1985, s. 384)

²³² 京营部, Jing Ying Bu, Başkent Pekin’de bulunan askerler ve kışlaları, bunların çoğu muhafız “Wei” (卫)’dir. (Hucker, 1985, s. 173)

²³³ 工部, Bayındırlık Bakanlığı, Ming dönemi 6 temel bakanlıktan olan Devlet İşleri Bakanlığı’nın altında faaliyet gösteren bakanlıktır. (Hucker, 1985, s. 295)

²³⁴ 佛朗机, Fo Lang Ji, Portekiz tüfekleri. Osmanlılar da bu silaha “Pranği” derler ve gemilerde kullanırlardı. (Chase, 2003, s. 242)

²³⁵ 电銃: Dian Chong, Zhao Shi Zhen’in kendi ürettiği tüfeğe verdiği isimdir. “Dian” günümüz Çincesinde elektrik anlamında kullanılmaktadır. Buradaki manası ise “hızlıdır.

²³⁶ 迅雷銃, Xun Lei Chong, Gök Gürültüsü Tüfeği.

²³⁷ Zhao Shi Zhen kitabın içinde bulunan çizimlerinden bahsetmektedir.

Bu tüfekleri nasıl elde ettiğimi tekrar anlatayım. Duo Si Ma'dan duyduğuma göre kendi lkesinde²³⁸ olağanüstü silahlardan sorumlu kiři²³⁹ çok önemli bir mevkiye sahipmiş ve bu mevkideki kişinin tüfekten anlayan ehil bir kişi olması gerekirmiş. Çok soğukta ve çok sıcakta sürekli talim yapılmalıymış.

Birkaç gün boyunca yollanan raporlara da baktım. Japonlar, tüfek kullanan askerlere o kadar önem veriyorlarmış ki, ellerinde yeterli yiyecekleri kalmadığı zaman, tüfek kullanan askerler dışında bütün askerleri açlıktan lme terk edip, sadece tüfek kullanan askerlere yiyecek veriyorlarmış. Bu iki lke²⁴⁰ de güçlerini olağanüstü silahlara borçludur.

Bu işten anlayan, ehil kişileri olağanüstü silah imal etmeye memur etmek gerekir. Bu silahlar bütün orduya değil ordunun belli bir kısmına verilmelidir. Talim yaparken askerlere mutlaka silahın özellikleri tanıtılmalı, silahı iyice anlamaları sağlanmalıdır. Ancak bu sayede onu hakkıyla kullanabilirler.

Çin'in barış zamanı çok uzun olmuştur. Silahlarımız geridir. Kullandığımız malzemeler iyi değildir. Bu işle ilgilenen komutanlarımız ehil kişiler değillerdir. Askerlerimizin eğitimi iyi değildir. İmal edilen silahlar yeterli kalitede değildir. Silah imalinde söz sahibi kişiler de silahları tam anlamıyla tanımamaktadırlar. Silahları kullanan askerler de bu silahların avantajlarını bilmemektedirler. Yöntemlerinde hiçbir ilerleme yoktur, eski usulleri devam ettirmektedirler ve herkes bu durumdan memnundur. Hiç kimse sorumluluk almamakta, herkes sorumluluğu birbirinin üstüne atmaktadır. Silahlar, baştan savma imal edilmekte ve baştan savma kullanılmaktadır²⁴¹. Ülkenin genel durumu nedeniyle,

²³⁸ Osmanlı.

²³⁹ Çince metinde, Osmanlı da ateşli silahlardan sorumlu kişi “神器酋长” olarak tanımlanmıştır. “酋长” Lider anlamına gelmektedir. Zhao Shi Zhen, Osmanlı'da bu iş ile uğraşan sorumlunun tam unvanını bilmediği için bu kelimeyi kullanmış olmalıdır.

²⁴⁰ Osmanlı ve Japonya.

²⁴¹ 浪造浪用, Liang Zao Liang Yong. İyi üretilip iyi kullanmak.

hemen sonuca ulaşılmak istenmektedir. Bu yüzden aslında hiçbir Şeyden anlamayan kimseler, bu durumu kullanarak isim yapmaktadırlar. Eskiden, insanların silahları neden böyle imal ettiklerini anlamamaktadırlar.

Eski silahlar üzerinde ufak değişiklikler yapıp yeni silahlar ürettiklerini sanmaktadırlar. Yılana ayak izmekteler²⁴². İyi işi, kötüye çevirmektedirler. Bu yüzden imal edilen silahlar hiçbir işe yaramamaktadır. Bu kişiler, silah imalatının kötü olmasının nedenlerini araştırmamaktadırlar. İmal ettikleri silahlar kullanışlı değildir. Biz bu tüfeklerden vazgesek de, düşman vazgeçmeyecektir. Biz, bu durumdan çok zarar görmekteyiz. Hala uykuda gibiyiz.

Bu eseri yazmamın nedeni; bu silahları size tanıtma²⁴³. Beni anlamayan kişiler, benimle dalga geçmekte ve benim bunu yükselmek için yaptığımı sanmaktadırlar. Fakat benim endişe ettiğim, korktuğum dört konu vardır²⁴⁴; Korkarım barış zamanı, ordumuz eskimiştir. Komutanlar ve askerler sadece emirleri yerine getirmekte başka bir Şey yapmamaktadırlar. lke²⁴⁵ birlik içinde değildir. Savaşlar devam etmekte, bitmek tükenmek bilmemektedir²⁴⁶. Ben, olağanüstü silahların getireceği faydaya inanıyorum. Doğru kullanabilirsek; düşmanlarımızı alt etmek ve savaşları kazanmak için bir çaremiz olur. Böylece savaşların sıkıntılarından kurtulabiliriz.

²⁴² 添足画蛇, Tian Zu Hua She, Yılana ayak çizmek.

²⁴³ Zhao Shi Zhen imparatora hitap etmektedir.

²⁴⁴ Zhao Shi Zhen'in kitabı yazmasının dört nedeni.

²⁴⁵ 南北, Nan Bei, Güney Kuzey, bütün ülke, bütün Çin anlamına gelir.

²⁴⁶ İmparator Zheng De ve Hong Zhi zamanları

Bu tüfekler aylık istemeyen askerlere benzerler. Böylece, birçok masraftan da kurtulmuş oluruz. Ayrıca, çok fazla yer de kaplamazlar. Bu sayede halkın üzerindeki yük de azalır. Size bunu sunmamın önemli nedeni de budur²⁴⁷.

Savaş Bakanlığı, Başkent Kışlasına²⁴⁸ tüfek örneklerini hazırlayıp Byındırlık Bakanlığı'na²⁴⁹ göndermeleri emrini verdi. Başkent Eğitim Tümeni de birçok kez, bana gelip bu tüfeklerin nasıl imal edildiğini ve nasıl kullanıldığını sordu. Tüfeklerin imalatında ve kullanımında şayet bir sorun çıkarsa sorumluluk bana ait olacaktı. Saray maiyetindekiler²⁵⁰ benim düşüncelerimi aralarında görüşükten sonra düşüncelerimi dikkate almadılar ve beni küçük gördüler. Benim düşüncelerimi anlayamadılar. Bu yüzden İmparatora düşüncelerimi mutlaka anlatmalıydım. Bu ikinci nedendir²⁵¹.

Si Ma²⁵², Ganj Nehri²⁵³, Karlı dağları²⁵⁴ ve Kun Lun dağlarını²⁵⁵ aşarak İmparatora (tekrar²⁵⁶) aslan hediye getirmişti²⁵⁷ yanında olağanüstü silah²⁵⁸ da vardı. Pekin'e ulaşması sekiz yılını almıştı.”

²⁴⁷ Zhao Shi Zhen İmparatora hitap etmektedir

²⁴⁸ 京营部, Jing Ying Bu.

²⁴⁹ 工部, Gong Bu.

²⁵⁰ 廷, Saray'da İmparatorun etrafında bulunan kişiler. Hucker, Charles O. , “A dictionary of official titles in imperial China”, Stanford University Press, 1985, Sayfa 511.

²⁵¹ Zhao Shi Zhen'in kitabı yazmasının ikinci nedeni.

²⁵² 朵思麻, Duo Si Ma, burada Soyadı olan “Duo” yazılmamış, adıyla “Si Ma” şeklinde yazılmıştır.

²⁵³ 恒河, Heng He, Hindistan'da bulunan Ganj Nehri. Aslında burada bulunan Duo Si Ma'nın Ganj nehri ve Karlı dağlar üzerinden Çin'e geldiğinin anlatılması da Tibetçe'de geçen Türkçe kökenli “Tüfek” kelimesinin kökenini açıklayabilir. “Tüfek” kelimesinin Tibetçede birebir kullanılması hatta ateş etmek manasında Tupag-man kelimesinin kullanılması Tibet'e de ilk kez tüfeğin Osmanlılar tarafından götürülmüş olması ihtimalini güçlendirmektedir.

²⁵⁴ 雪岭, Xue Ling, Karlı dağlar. Ganj nehrinden Kun Lun dağlarına gitmenin tek yolu Himalayalar ve Tibet'ten geçmektedir. Bu yüzden metinde geçen “Karlı Dağlar” Himalayalar olmalıdır.

Si Ma, bir önceki imparatorunda da memuru²⁵⁹ idi. Kimse onun tüfekler konusunda ehil bir kişi olduğunu bilmemekteydi. Bu yaşlı adamın, bu silahı; bize sanki kendini övdürmek istemişçesine vermesini ve İmparatorun çıkıp bütün ülkeye, Japon korsanlarını defedecek silahı bulduk demesini bekleyemezdik. Si Ma'nın memurluğu kırk yıldan fazla zamandır sürmektedir. 74 yaşındadır. Pekin'de daha önce hiç kimse ona bu silahı sormamıştır. Ben araştırmalarım neticesinde bu silahı fark ettim. Bu işten İmparatoru haberdar etmeseydim, hiç kimse bu silahın ne olduğunu bilmeyecek, nasıl kullanıldığını öğrenmeye de

²⁵⁵ 昆仑, Kun Lun dağları, Bugünkü Çin Halk Cumhuriyetinin Xin Jiang ve Tibet bölgelerinin arasında bulunan Pamir dağlarına bağlı Kun Lun Dağları. Bu da ortaya attığımız iddia olan Osmanlı elçilerinin Tibet üzerinden Çin'e girdikleri düşüncesini güçlendirmektedir. Zira; yaptığımız araştırmalarda Tibetçe de günümüzde de kullanılmakta bulunan birçok Türkçe sözcüğe rastladık.

²⁵⁶ Metinde Duo Si Ma'nın tekrar geldiği ifade edilmektedir. Bu kişi daha önce gelen Osmanlı elçileriyle gelmiş olmalıdır.

²⁵⁷ Turfan casusluk olayından sonra, yeniden üzerinde düşünülmüştür ve getirilen hediye kabul edilmiştir. Bu olay Ming tarih kayıtlarında şöyle geçmektedir: “魯迷, 去中國絕遠. 嘉靖三年遣使貢獅子、西牛. [四]給事中鄭一鵬言: 「魯迷非嘗貢之邦, 獅子非可育之獸, 請劔之, 以光聖德. 」禮官席書等言: 「魯迷不列王會, 其真偽不可知. 近土魯番數侵甘肅, 而邊吏於魯迷冊內, 察有土魯番之人. 其狡詐明甚, 請遣之出關, 治所獲間諜罪. 」帝竟納之, 而令邊臣察治.” “Rumi Çin'den çok uzaktır. Jia Jing 3. Yılında Rumi aslan, batı ineği getirdi. Zheng Yi Peng der ki: Rumi daha önce haraç getirmemişti (ilk kez getiriyor). Aslanlar burada beslenebilecek hayvanlar değillerdir. Bunları istemiyoruz. Ancak İmparatorumuzun alicenaplığını göstermek için alabiliriz. Rumi'nin bizimle çok ilişkisi yoktur. Nasıl kişiler olduklarını bilmiyoruz. Turfan Gansu'yu birçok kez işgal etti. Rumi'den gelenlerin arasında (isim listesinden) anladığımız kadarıyla Turfanlılar da var. Bize zarar vermek istedikleri çok açıktır. Ülkemizden çıkmalarını isteriz. Casusluk suçuyla yargılanmalarını istiyoruz. İmparator sınırdaki memurlara konuyla ilgilenmelerini emreder.”
明史列傳卷三百三十二 列傳第二百二十 西域四魯迷

²⁵⁸ Olağanüstü silah Osmanlı tüfeğidir.

²⁵⁹ 官: Guan, Memur, Çin tarihinde devlette çalışan kişiler için en genel kullanılan ünvan. (Hucker, 1985, s. 283)

cesaret edemeyecekti. Bu silah da, hiç bilinmeden ortadan kaybolup, yok olup giderdi. Çok yazık olurdu.

Çin (halkı) ahlaka²⁶⁰ önem verir ve insan öldürmeyi sevmez. Fakat savaş çıkarsa, düşmanları öldürmekten başka çaremiz kalmaz. Ancak biz onları öldürürsek; gelip bizi öldüremezler. Peki, zaten öldürmek zorunda isek neden bu silahlardan kullanıp hedefimize ulaşmıyoruz. İşte bu, kitabı sunmamın için nedenidir²⁶¹.

Savaşta kullanılan aletler, benim kendi evimde, kendime saklayabileceğim şeyler değildir. Bu aletler, devlet için imal edilmelidir. O yüzden, bunu mutlaka İmparatora anlatmalıydım. Ben bu işi mevkiimi yükseltmek için bir fırsat olarak görmüyorum. Böyle bir düşünceye sahip olsaydım, yükselmek için fırsat kollayanlardan farksız olurum. Ki; benim en küçük gördüğüm şey budur. Bu yüzden mutlaka İmparatoru bu silahlardan haberdar etmeliydim; kitabı yazmamın dördüncü nedeni de budur.

Artık yaşlandım ve güçsüzleştim. Yapmak istediklerimi güçsüzlük ve yaşlılık nedeniyle yapamayabilirim. Bir uzmanlığım da yoktur²⁶². Kimse, bu işte bana yardım etmedi. Ben kendimi çok iyi bilirim. Kimsenin yardımı olmamasına ve yaşlılığa rağmen, yapabileceğimin en iyisini yapacağım. Milleti kendime güldürmemeye çalışacağım. Bu yüzden İmparatorun beni cezalandırmasından da korkmuyorum. Her şeye rağmen bu kitabı yazıp İmparatora sunacağım. Ölmek pahasına da olsa, bu işi başarmak niyetindeyim.

Ben bu işi başarabilirsem, lafta memleket kurtaran²⁶³ ama aslında hep kendini düşünen ve hiçbir iş yapmayan birçok ileri gelenin²⁶⁴ utanacağını biliyorum. Tek isteğim, olağanüstü silahların imalatı ve kullanımı işini başarmaktır.

²⁶⁰ 道德, Dao De, Ahlak, herhangi bir işi aşırılığa kaçmadan yapmak.

²⁶¹ Kitabın yazılmasının dört nedeninden üçüncüsü.

²⁶² Zhao Shi Zhen burada kendini yermektedir. Mütevazılık eski Çin'de bir beyefendi'de olması gereken en önemli özelliklerden birisidir. Hele ki bir kitap İmparatora sunuluyorsa.

²⁶³ Mangalda kül bırakmadan memleket kurtaranlar.

Ben, yıllar önce Qi Ji Guang, emrindeki Lin Fang Shen, Lü Gai, Yong Tian, Chen Lu, Gao Feng, Ye Zi Gao gibi kişilerle birlikte bu işi araştırdım. Son zamanlarda ise bu iş üzerinde Si Ma ve Chen Yin ile birlikte çalıştım²⁶⁵. Tüfekleri artık tamamen anladım. Böylece cesaret edip size (İmparatora) (bu kitabı) sundum.

Bu konuyu çok iyi biliyorum ve bu konu tek başıma kafamdan uydurduğum keyfi bir şey değildir²⁶⁶. Benim size (İmparatora) bu kitabı sunmam, sizin de zamanınızı alacak bu nedenle heyecandan vücudum titriyor²⁶⁷. Bu kitabı İmparatora saygıyla sunuyorum.

1598 yılı²⁶⁸, Haziran ayı, 16. gün²⁶⁹.

18 Haziran'da İmparator emir verdi ve bu işe beni memur etti²⁷⁰.

Tüfeklerin Kaynağı

Eskiden²⁷¹ insanlar ok ve yay kullanarak ancak 100 adım uzaklıkta olan düşmanlarını öldürebiliyorlardı²⁷². Savaşan beylikler²⁷³ zamanında mancınıklar²⁷⁴ ve arbaletler (tatar

²⁶⁴ 大臣, Da Chen, Büyük Nazır (Grand Minister). (Hucker, 1985, s. 463)

²⁶⁵ Mangalda kül bırakmadan memleket kurtaranlar

²⁶⁶ Tüfekler yeni olduğu için yazar Zhao Shi Zhen konuyu iyi bildiğini imparatora anlatmak istemektedir.

²⁶⁷ Zhao Shi Zhen tüfek ile ilgili yaptığı çalışmalardan Osmanlı Duo Si Ma'dan yardım almıştır.

²⁶⁸ 万历二十六年, Wan Li Er Shi Liu Nian.

²⁶⁹ Buradaki tarih eski Çin takvimi olan "Nong Li" ye göre verilmiştir.

²⁷⁰ Kitap sunulduktan iki gün sonra

yayı)²⁷⁵ kullanılmaya başlandı; bunlar da ok ve yay cinsindedir. Tüfeğe ise barut koyulmaktadır. Saçmayla insanı deler. Tüfek ortaya çıktığından beri mancınık ve arbaletin de eski gücü kalmamıştır.

Savaş sanatında²⁷⁶, ateş ile düşmana saldırmak ile ilgili bilgiler ve ateşin nasıl kullanıldığına dair kayıtlar çok ayrıntılı değildir. Kullanımı rüzgâra bağlı olan bu silahlar hakkında çok az şey bilinmektedir. Rüzgârın yönü ve şiddeti gereken şartlarda olursa işe yararlar. Bu silahlar, günümüzün tüfeklerine benzememektedir.

Tüfekler; Song²⁷⁷ ve Yuan²⁷⁸ hanedanlığı zamanlarında kullanılmaya başlanmıştır. Benim zamanımda²⁷⁹ ise, kullanım alanları genişlemiştir. Eğer hareketli birlikler bu tüfeklerle donatılır ve bu tüfekleri sürekli yanlarında taşırlarsa çok daha etkili olurlar. Niao Chong²⁸⁰ tüfeği Çin'de kullanılmaya başlandıktan sonra Shen Qiang²⁸¹, Kuai Qiang²⁸², Jia Ba²⁸³, San

²⁷¹ Eski insanların zamanında.

²⁷² 长兵, Chang Bing, Çince uzağı vuran asker anlamına gelmektedir.

²⁷³ 战国, Zhan Guo, Savaşan beylikler dönemi. M.Ö. 476 ve M.Ö. 221 yılları arasında sonunda Qin hanedanının da aralarında bulunduğu 7 beyliğin kaldığı çok uzun zaman süren fetret devri.

²⁷⁴ 驳石, Bo Shi, Mancınık.

²⁷⁵ 弩箭, Gong Jian, Arbalet ya da Tatar yayı.

²⁷⁶ 兵法, Bing Fa, Savaş sanatı.

²⁷⁷ 宋朝: Song Chao, Song hanedanı 960 – 1279 yılları arasında Çin'i yönetmiştir.

²⁷⁸ 元朝: Yuan Chao, Yuan Hanedanı 1271 – 1368 yılları arasında Çin'i yöneten hanedanlık. Bu hanedan Moğol'dur.

²⁷⁹ Ming Hanedanlığı

²⁸⁰ 鸟銃

²⁸¹ 神枪

²⁸² 快枪

²⁸³ 夹把

Yan²⁸⁴, Zi Mu²⁸⁵ tüfeklerine artık eskisi kadar rağbet kalmamıştır. Eski tüfeklerin bir elle tutulup, diğer elle fitilinin ateşlenmesi gerekirdi. Bu nedenle, tüfek hedefi görmeden ateşlenmiş olurdu. Ateş edilirken uzaklık, yakınlık, yükseklik, alçaklık ayarlanamazdı. Oldukça kullanışsızdı²⁸⁶. Niao Chong'da Zhao Men²⁸⁷ (Nişangâh) vardır. Önünde Zhao Xing²⁸⁸ (Arpacık) vardır. Tetiğe dokunur dokunmaz saçma ateşlenir. İki el de hareket etmez. Hedef tespit edilir ve hedefe doğru ateş edilir. Tüfeğin namlusu (borusu) ne kadar uzun olursa, o kadar uzağa ateş eder ve hedefine daha çok zarar verir. Deniz savaşları başladıktan sonra olağanüstü silahları araştırmaya başladım²⁸⁹. Benim bildiğim tüfekler: (Yuan hanedanlığı zamanındaki) sınırlarda kullanılan San Jiang Jun²⁹⁰ ve Vietnam²⁹¹, dan ganimet olarak aldığımız Fo Lang Ji ve Zong Li, Qi Ji Guang'ın Fo Lang Ji'lere bakarak imal ettiği Hu Dong ve Bai Zi tüfekleridir. Önceki Yerel Komutan²⁹² Hou Zhi Hou²⁹³, Qian Li Lei²⁹⁴ adını verdiği bir tüfek imal etmişti. Savaşta da kullanılmış ve çok faydası görülmüştü.

1596²⁹⁵ yılında Seyyar Kolordu Generali²⁹⁶ Chen Yin Pekin'e geldi. Bana Batı²⁹⁷ Tüfeklerini gösterdi. Bunlar, Japon tüfeklerinden biraz daha uzundu. Tetiği çekince saçma

²⁸⁴ 三眼

²⁸⁵ 子母

²⁸⁶ Orijinal metinde “多不自由”“Duo Bu Zi You” “ne kadar da rahatsızdır” şeklinde de çevrilebilir.

²⁸⁷ 照门

²⁸⁸ 照星

²⁸⁹ Deniz savaşları Japonlarla yapılmıştır.

²⁹⁰ 三将军, San Jiang Jun, tüfek adı. İlk defa Yuan hanedanlığı zamanında kullanılmıştır.

²⁹¹ 交趾, Jiao Zhi, Eski metinlerde Vietnam için kullanılır. Ming döneminde Vietnam fethedilmiştir.

²⁹² 总兵, Zong Bing, Yerel Kumandan. (Hucker, 1985, s. 533)

²⁹³ 侯之胄, Hou Zhi Zhou, kişi ismi.

²⁹⁴ 千里雷, Qian Li Lei, Bin (1000) Li (里, uzunluk birimi, bir kilometreye eşittir) giden şimşek.

²⁹⁵ İmparator Wan Li'nin 24. salatanat yılı 1596.

ateşlenir, ateşlemeden sonra fitil mandalı kendiliğinden eski yerine gelirdi. Bu tüfeği kullanmak için 3.73 gram²⁹⁸ barut 2.98 gram²⁹⁹ saçma gerekir. Japonların tüfeğinden daha hafiftir. Eski tüfeklere göre atış mesafesi elli, atmış adım³⁰⁰ daha fazladır. Babam³⁰¹, Saray Adalet Divanı Yardımcısı³⁰² mevkiindeki Zhao Xing Lu³⁰³ Japon korsanları Zhe Jiang'a ilk saldırdıkları zaman Japonların elinde Niao Chong tüfeği yoktu demişti; altı yedi sene sonra Niao Chong'ları kullanmaya başlamışlar. Babam bana demişti ki: “Bildiğim kadarıyla bir önceki İmparator zamanı Turfan Hami'yi işgal etti. Yüksek rütbeli bir kumandan³⁰⁴ komutasında on binlerce asker yolladık. Dört bir koldan saldırdılar. Turfan, Rumi olağanüstü silahını³⁰⁵ ele geçirmişti. Gönderdiğimiz askerler Hami'yi kurtaramadı.”

Rumi tüfekleri yurt dışında³⁰⁶ çok ünlüdür. Acaba bu tüfekler, Rumi³⁰⁷ 'den Avrupa'ya, Avrupa'dan da Japonların eline mi geçmiştir?

²⁹⁶游击将军, You Ji Jiang Jun, Gezici Kolordu Generali. (Hucker, 1985, s. 584)

²⁹⁷ 西洋番鸟銃, Xi Yang Fan Niao Chong, Batı Barbar Tüfeği.

²⁹⁸ 钱, Qian, Ming dönemi ağırlık birimi. Bir qian 3.73 gramdır. Şu anda sadece Hong Kong'da kullanılmaktadır. Yeni ölçü birimi olarak Çin'de 1 qian 5 grama eşittir.

²⁹⁹ 分, Fen, Ming dönemi uzunluk ve ağırlık birimi. 10 fen bir qian'e eşittir. Bir fen 0,08 gramdır. 古代汉语词典 (Gu Dai Han Yu Ci Dian)(2002). 北京: 商务印书馆(Shang Wu Yin Shu Guan). Sayfa 401.

³⁰⁰ 步, Bu, Ming dönemi uzunluk ölçüsü. 1 “Bu” 152,4 cm'ye eşittir. Adım anlamına gelir ancak Ming dönemi uzunluk birimi olan “bu” bir değil; iki adımdır. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 4)

³⁰¹ Orijinal metinde “祖” “zu” kelimesi geçmektedir. Bu kelime ata anlamına gelir ve “baba” için kullanılır.

³⁰² 大理寺寺副: Da Li Si Si Fu, Saray Adalet Divanı Yardımcısı. (Hucker, 1985, s. 468)

³⁰³ 赵性鲁, Zhao Xing Lu. Zhao Shi Zhen'in dedesi.

³⁰⁴ 经略, Jing Lüe. Askeri konularda ve acil durumlarda özel olarak merkez'den gönderilen müfettiş. (Hucker, 1985, s. 172)

³⁰⁵ Osmanlı tüfeği.

³⁰⁶ 西洋, Xi Yang. Yurt dışından kasıt, Çin dışında batıda çok ünlüdür manasındadır.

³⁰⁷ Osmanlı.

Bu işi, otuz yıldan fazla zamandır araştırıyorum. Geçen sene, orduya subay³⁰⁸ olarak seçilen iki kardeş Ba Chen³⁰⁹ ve Ba Zhong³¹⁰ ile görüştim. Babaları Ba Bu Li³¹¹’nin, Rumi’den Pekin’e aslan hediye getiren elçilerden olduğunu, zamanın İmparatorunun onları geri göndermediğini ve Pekin’e yerleştiklerini öğrendim. Niao Chong tüfeğini onlara sordum. İki kardeş dediler ki: “Amcamız³¹² Duo Si Ma, memleketimizde olağanüstü silahlar memuruydu³¹³. O’na sorarsanız o mutlaka bilir”.Onların yanından³¹⁴ ayrılıp Duo Si Ma’nın evine gittim. Duo Si Ma Osmanlı’dan getirdiği tüfeği bana memnuniyetle gösterdi.

Tüfeği gördüm. Japonların tüfeğinden çok daha iyi olduğunu anladım. Denedim; ateş gücü daha fazla, menzili daha uzundur. Japon tüfeklerinden kat kat iyidir. Bu tüfeği bulmak beni çok mutlu etti. Osmanlı tüfeğine sahip olursak Japonları kolayca yenebiliriz

Si Ma bana : “Ben üç İmparatorun³¹⁵ da yardımını aldım, bana çok iyi davrandılar. Onlara borcumu nasıl öderim bilemiyorum. Osmanlı tüfeği eğer ülkenin (Ming Çin’i) güçlenmesine yarayacaksa, bu benim en büyük mutluluğum olur” dedi ve bunun ardından bana tüfeğin nasıl imal edileceğini ve kullanılacağını anlattı. Kendi paramla ustalar tutup

³⁰⁸ 武举, Wu Ju. Askeri sınavlardan başarıyla geçerek orduda subay olmaya hakka kazanan kişilere verilen isim. (Hucker, 1985, s. 569)

³⁰⁹ 把臣: Ba Chen; Ming Çin’i ordusunda subay olan Babuli’nin oğlu iki Türk kardeşten biri.

³¹⁰ 把钟: Ba Zhong; Ming Çin’i ordusunda subay olan Babuli’nin oğlu iki Türk kardeşten biri.

³¹¹ 把部力: Ba Bu Li.

³¹² 义伯, Yi Bo. Çince’de amca anlamına gelir.

³¹³ 官: Guan, Memur, Çin tarihinde devlette çalışan kişiler için en genel kullanılan ünvan. (Hucker, 1985, s. 283)

³¹⁴ Orijinal metinde “Bu Li” olarak yazılmıştır. İsimler Çince olmadığı için yazar bu şekilde yazmış olmalıdır. Ba Bu Li, kuvvetle muhtemel Babür ismidir. Ancak Çince’de Soyad en önde bulunur ve isim sonraki iki karakterdir. Bu nedenle yazar, Bu Li’nin evinden ayrılıp Duo Si Ma’ya gittim demektedir.

³¹⁵Jia Jing, Long Qing ve Wan Li.

tüfeği onlara yaptırdım. Sonra iyi olup olmadıklarını Duo Si Ma'ya kontrol ettirdim. Duo Si ma da iyi olduklarını söyledi.

Gençken; savaşta tüfek kullanan askerlerin ateş ettikten sonra tüfeklerini doldurmak için yeterli zamanları olmadığını ve düşmanın gelip onları yakaladığını görmüştüm. Ben, kendi imkânlarımla Xi Yang Chong³¹⁶ ve Fo Lang Ji³¹⁷,nin özelliklerini birleştirip Zhi Dian Chong³¹⁸ adını verdiğim bir tüfek geliştirdim. Ayrıca Niao Chong³¹⁹ ve San Yan Chong³²⁰,u karıştırarak Xun Lei Chong³²¹ adını verdiğim bir tüfek yaptım.

Bence; savaşta San Jiang Jun³²², Fo Lang Ji³²³ ve Qian Li Lei³²⁴ topları dışında küçük tüfekler arasında Rumi tüfekleri en iyisidir. Rumi tüfeğinden sonra en iyi tüfek de Avrupa Tüfekleridir³²⁵. Tüfekleri kurallara uyararak imal ettim ve bir çok kez denedim. Sonuç çok iyi oldu. İmal ettiğim bu yeni tüfekler (Zhi Dian, Xu Yan Lei) gayet iyidir.

Silahları imal eden kişilerin silahlarda yenilik yapmak istememek gibi kötü bir huyları vardır. Eski usule devam etmek istemekte; kendileri yeni bir şey tasarlamamaktadırlar. Silahların nasıl olduğunu bilmemektedirler. Yeni tüfekleri de öğrenmeye hevesli değillerdir. Öğrenmeleri de uzmanlaşmalarına yetmemektedir.

³¹⁶ 西洋銃

³¹⁷ 佛朗机

³¹⁸ 制电銃

³¹⁹ 鸟銃

³²⁰ 三眼銃

³²¹ 迅雷銃

³²² 三将军

³²³ 佛朗机

³²⁴ 千里雷

³²⁵ 西洋銃

Askerlerimiz, düşman vurmadan önce, düşmanı vurmazlar. Sadece nasıl saklanıldığını bilirler. Nasıl olur da bu silahlara ulaşıyoruz (elde ederiz) ve düşmandan daha güçlü oluruz diye düşünmezler. Bu (hastalık) kötü düşünce biçimi, çok uzun zamandır vardır. Değiştirmek, düzeltmek çok zordur.

Eğer İmparator onları bir arada tutmasaydı; kim birlik olabilir ve düşmanları yok edebilirdi ki? Savaşların sonucuna ulaşamazdı.

Dört bir taraftan askerler savaş alanına yollanır; savaşlar çok uzun zaman sürer ve askerler çok uzun zaman memleketlerine dönemezler. Bunların savaş masrafları ve yaşeleri de büyük bir külfettir.

Eğer elimizde 1000 tane tüfek olursa, bin kişiyi de bunları kullanmak için eğitirsek, iki asker de bu tüfekleri değiştirmeli olarak kullanırsa, 2000 piyade de bunları savaş alanına (koruyarak) götürürse savaş alanında bu askerlerin gücü 10.000 askerin gücüne eşit olur. On bin asker, On bin tüfekte ve yanlarında yirmi bin piyadeyle yüz bin kişinin gücüne eşit olurlar. Her bir tüfeğe üç kişi verilirse sadece üç askerin masraflarıyla on askerin gücüne sahip oluruz³²⁶. Üç süvarinin masrafı ise 20 kişinin masrafına eşittir.

Bir tüfeğin maliyeti bir askerin yerleşim ücreti³²⁷, ve bir aylık iâşe masrafına eşittir. Bir tüfeğin maliyeti sadece bu kadardır. Düşmanı kolaylıkla yok eder; taşınması kolay masrafı azdır.

Böylece; bir taş ile üç kuş vurmuş oluruz³²⁸. Bu gerçekten iyi bir yöntemdir. İmparatora bu kitabı sunmak dışında tüfeği nasıl elde ettiğimi ve nasıl imal edilip kullanıldığını da resmettim ve kitaba ekledim.

³²⁶ Üç asker masrafı yapıp üç asker kullanır on asker gücü elde ederim

³²⁷ 安家费, An Jia Fei. Askerlere verilen bir tür harçlık.

³²⁸ 一举三得, Yi Ju Liang De. Bir taşla iki kuş vurmaktır.

1598 yılı³²⁹ Nisan ayının başı³³⁰, Zhao Shi Zhen.

Osmanlı Tüfeğinin Genel Görünümü:

Yaklaşık yedi sekiz Jin³³¹ ya da altı Jin ağırlığında, yaklaşık yedi Chi³³² uzunluğundadır. Horozcuk namlunun içindedir. İki parmakla kısıtılınca horozcuk aşağı iner. Ateşlenince; horozcuk yukarı çıkar Tüfeğin dipçiğinde küçük çelik bir bıçak bulunur. Eğer düşman yaklaşırsa, bıçak gibi kullanılır. Ateş edilirken dipçik koltuk altına alınır ve namlu tutulur. Ateş edilirken hareket etmemek gerekir. Ateş kapısını³³³ açılıp uzak bir yere doğrultulur. İlk ateşlemede duman çıkacaktır. Bu dumandan gözü korumak gerekir. Japon tüfeklerinin menzili bu kadar uzun değildir. 4 Qian³³⁴ barut, 3 Qian saçma koyulmalıdır.

Dört ip bir araya getirilerek fitil yapılır (saç örgüsü gibi). Fitili dağılmasını engellemek gerekir.

Ateşleyici (Fa Yao Guan³³⁵)

Şekli Jian Bing³³⁶'e benzer. Ağız Kuai Zi³³⁷ kalınlığındadır. Ağız küçük bir tahta parçası ile kapatılır. Açarken (tahta parçası) diş ile çekilip atılır. Uzunluğu 3 Cun³³⁸'dur. Dolup dolmadığı göz ile görülür.

Barut Kesesi (Yao Guan³³⁹)

³²⁹ 万历二十六年, Wan Li Er Shi Liu Nian.

³³⁰ 农历三月初, Nong Li San Yue Chu.

³³¹ 斤, Jin. Ming dönemi ağırlık birimi, 2 jin bir kilograma eşittir. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 4)

³³² 尺, Chi. Ming dönemi uzunluk birimi, Bir chi, 31.1cm'ye eşittir. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 4)

³³³ 火门

³³⁴ 钱

³³⁵ 发药罐, Fa Yao Guan.

³³⁶ 煎饼, Jian Bing, Çin'de bugünde yenilmekte olan bir tür kızartılmış yassı ve yuvarlak ekmektir.

³³⁷ 筷子, Kuai Zi. Çinlilerin yemek yerken kullandıkları çubuklar.

³³⁸ 寸, Cun. Ming dönemi uzunluk birimi, Bir chi'in onda birine eşittir. (Twitchett ve Fairbank, 1988, s. 4)

Her bir tüfekte, mutlaka bir (guan³⁴⁰) kese olmalıdır. Bakır'dan yapılmış olmalıdır. Barutun tüfeğin namlusunun ağzından koyulması gerekir. Barut kesesinin ağzında bulunan küçük borucuğa bir atışlık barut koyulur.

Tüfeğin ters tutulup barutun konulması

Ateş etmeden önce tüfeğin namlusu barut ile doldurulur, kullanacak kişi tüfek ile ilgili diğer eşyaları da yanında götürmelidir. Tüfek; içinde önceden kalmış pislik ve barut parçacıklarının çıkması için Harbi³⁴¹ ile karıştırılmalıdır. Barut kesesinin ağzı açılır. Sol elin başparmağı ile barut kesesinin ağzı kapatılır. Tüfek dolduktan sonra işaret parmağı ile barut kesesinin ağzı kapatılır. Kesenin ağız kısmında (borucukta) kalan barut tüfeğe doldurulur.

Barutun tüfeğe konulması

Sağ el ile tüfek tutulur ve barut tüfeğin içine doldurulur. Barut doldurulurken mutlaka sağ elin baş ve işaret parmağı namlunun ağzını kavramalıdır ki; barut dışarı dökülmesin. Zira barut az gelir ise tüfeğin menzili düşük olur.

Tüfeğe saçma koyma resmi

Barut tüfeğe konulduktan sonra, harbi ile sıkıştırılır. Daha sonra saçma tüfeğin içine koyulur. Pamuk kâğıdı³⁴² tüfeğin içine itilir. Son konan pamuk kâğıdı mutlaka güçlü şekilde sıkıştırılmalıdır.

Barut Haznesine barut koyma

Sol el ile tüfek, sağ ile barut kesesi tutulur ve dişler kullanılarak barut kesesinin tıpası açılır. Barut haznesine Ateş gözünden içeri barut konulur ve barut kesesinin ağzı kapatılır.

³³⁹ 药罐, Yao Guan.

³⁴⁰ 罐, Guan.

³⁴¹ Tüfeğin içine barut ve saçmaların yerleştirilmesi için kullanılan bir tür uzun metal çubuk.

³⁴² 绵纸, Mian Zhi. Pamuksu bir tür kağıt.

Sağ el ile tüfek hafif yana yatırılır. Dışarıdan konan barut ile tüfeğin içindeki barutun karışması için hafifçe horozcuğa vurulur.

Fitil yerleştirme resmi

Barut konulduktan sonra, tüfeğin dipçığı ayağa yaslanır. Sağ ele fitil alınır ve tüfeğin üzerinde fitilin konacağı yerde bulunan tozlar üflenir ve fitil yerleştirilir.

Osmanlıların atış stili

Fitil yerleştirildikten sonra yere çömelip; öndeki ayak kaldırılır ve arkadaki ayak diz yere degecek şekilde yere konulur. Tüfek ele alınır; sol el ile tüfeğin altında bulunan tutacaktan tutulur. Sol elin dirseği önde duran bacağı dizinin üstüne konulur. Tüfeğin dipçığı koltuk altına sıkıştırılır. Sol göz kapatılır. Sağ göz ile gez göz arpacık hedefe doğrultulur. Nefes tutulur, düşmana tüfek doğrultulur ve tetik çekilir.

Ayakta ateş etme resmi

Barut konulduktan sonra, tüfeği kullanan alçak bir yerde ve düşman yüksekte ise, eğilmeye gerek yoktur. Sol kol göğse paralel olarak dayanır. Öndeki bacağın dizi öne doğru hafif kırılır, arkadaki bacak da çok hafifçe bükülür. Ne “丁” gibi dümdüz ne de “八” gibi eğimli; ikisinin arasında bir pozisyondu³⁴³. Ok atarkenki ayakta durma şeklinin aynısıdır.

On adım³⁴⁴ mesafeden düşmanı vurma resmi

Düşman on adımlık mesafedeysen ve nişan alacak zaman yoksa, tüfeğin dipçığı tüfeği tutan elin koltuk altına alınır ve derhal ateş edilir. Normal şartlarda; ateş eden kişi heyecanlanmaz ise düşman kesin olarak vurulur.

Beş altı adım mesafede düşmanı vurma resmi

³⁴³ 不丁不八, Bu ding bu ba. Burada Zhao Shi Hen Çince karakterlerin şekillerinden esinlenerek duruşla ilgili bir benzetme yapmaktadır. Ne “丁” karakteri gibi düz ne de “八” karakteri gibi eğimli olmaktan kasıt ikisinin arasında bir pozisyondu.

³⁴⁴ 步, Bu.

Düşman beş altı adımlık mesafede ise ve barut tüfeğe doldurulmuşsa, yani tüfek kullanıma hazırsa, fitili koymaya gerek yoktur. Sol el ile tüfek sabit olarak tutulur ve sağ el ile barut ateşlenir. Mutlaka düşman vurulur. Bu durumlarda tüfeği kullanan kişinin cesareti önemlidir, heyecanlanıp titrer ise düşmanı vuramayabilir.

Yukarıdaki dokuz resim Duo Si Ma'nın bana anlattıklarıdır.

神器譜

恭

進神器疏

文華殿中書臣趙士禎謹

奏為恭進制勝利器以振

國威以彰

天討事。臣歷稽載籍。五兵慘烈。無如鬱攸。然其
用法。唯預蓄毒藥。藏之車箱。相其林木茂
密。舟舫鉤連之處。因風縱發。以求得志而

已。未聞製器。置機。用藥發彈。命中方寸。從
遠殺人。以寡制衆。以弱攻強。爲物細而取
効廣。用力少。而成功多。又有出於古法之
上者。我

太祖高皇帝肇造區夏

成祖文皇帝三犁虜庭。建置

神機諸營。專習鎗砲。以都督焦玉輩掌管。是
以武功超邁前王。威嚴遠震殊俗。

列聖相承。四海康昇。弘正之間。虜漸生心。

世廟之時。倭更猖獗。皆緣衣衾不戒。桑土罔徹。舊制弛。而強弱之勢殊也。臣生長海濱。少經倭患。自琉球告變海外。許儀厚密報閩中。臣靜言思之。四裔首長。尚知輸款。絕域派人。不忘故國。乃臣策名

清時。濫竽侍從。苟無以報憂辱之勞。是夷首。馬旅之不若矣。頻年以來。遍詢胡宗憲。戚繼光。二臣部曲。俱稱倭之長技。在銃。鋒。刃。未交。心。膽。已。怯。臣因思兵家倍數。及先後著

之說。一意講求神器。欲期邊吏禦敵。憑藉
勢焰。先挫兇鋒。然後易於接戰。既得西洋
銃於遊擊將軍陳寅。又得嚕蜜番銃於錦
衣衛指揮朵思麻。臣條上用兵八害。內及
番銃。已經兵部議覆製造。奉旨

明白。但

題覆疏內。令京營具式。咨送工部。京營原無
此式。何從咨送。臣謹製造十有餘門。俱各
試較傳妥。敬以二式四門。並臣參酌佛郎

機番銃之間。造掣電銃二門。損益烏銃三
眼鏡之間。造迅雷銃一座。通共六門。一座。
再杼得銃緣由。圖繪打放式樣。恭進
御前。伏乞

皇上勅下工部。以臣存留在寓者。為式成造。不
但可以防倭。然亦足以制虜。臣又聞思麻
言其本國神器首長。秩要職專。非藝精不
預。茲選演習打放。即寒暑不為少輟。前日
經理奏報。亦稱倭奴絕食之時。唯放銃者

給米。餘皆任其枵腹。蓋重之也。是以兩國
假威神器。稱雄東西。夫神器匠作主造。將
吏主用。士卒服習。必須彼此知製之工拙。
上下明用之利鈍。乃顯器利。

中國承平日久。土苴茲器。每令庸工造之。庸
將主之。庸兵習之。造者不盡其制。主者不
究其用。習者不臻其妙。因循玩愒。人自為
心。彼此推諉。浪造浪用。更有宇下柔脆。冀
藉進取。市井庸流。思借覓利。不解前人制

作。唯圖駭目易售。添足畫蛇。弄巧成拙。坐
致不效。乃當事者。不鏡其故。反咎鏡為不
便。不利。甘棄以資敵。我則寧受其害。昏
夢境。而不自覺。臣創為此說。恭進茲器。不
知臣者。非疑臣為干進。則薄臣為喜事。然
臣之心。不得已者有四。臣隱憂

明時。師老財誦。將吏未見戮力。南北不肯同仇。
禍結兵連。靡所底止。深信神器之利用之
有方。是以挫賊兇鋒。則息肩有望。除之有

素。堪稱不餉之兵。則勞費可節。庶幾不匱不虞。中外民力少甦。故亟々盡芹曝之忱者。一也。兵部令京營具樣。轉咨工部。京營雖訪之於臣。萬一製造。打放。而不如法。使在廷之臣。反得議臣之後。謂臣虛誣。則臣區々狗馬一念。終不自於天下矣。不得不預鳴於

皇上之前者。二也。思麻攜帶神器。度雪嶺。涉洹河。逾崑崙。重譯獻獅。以脩職貢。寒暑八更。

始達都下

皇祖官思麻而不發。未必非

天心默相以遺

陛下為制服倭奴之具。使

陛下今日神武布昭於夷夏者也。迄今四十餘
年。已七十有四。都中人士罕有一問之

者。臣既庶知其器。若不奏明於

皇上之前。其式不得推廣。其技罔敢演習。必致

湮沒。甚屬可惜。我

中國雖以德勝。不嗜殺人。有事征討。必期果於殺。斯足以止其殺。既宜以殺止殺。又安得不用此。以收全勝之功哉。故臣不得不喋喋者。三也。攻戰之具。原非臣下私家。可蓄之物。既以為

國而製。當即明之於

朝。若緣人微言。輕之故。相機選會。爰決進止。是務作用。以覲諧俗。揆權謀。以赴功名者。流臣甚耻之。不得不仰瀆

宸嚴者四也。臣以遲暮之年。資與時左。且術疎
趨附。孤蹤竄援。自知明甚。然猶殫竭心力。
甘受非笑。不畏危機。哆口言兵。身可死。而
心不肯灰。將以媿天下之為人臣。營身
謀。泄。

國事者耳。臣實無他希冀也。神器制用。臣數
年之前。即與戚繼光。舊日材官。林芳聲。呂
慨。楊鑑。陳錄。高風。葉子高。輩。朝夕講究。近
復證之思麻。陳寅。利鈍洞然。方敵成造。

原銃

上古制人於百步之外。惟恃弓矢。謂之長兵。戰國時。始有弩箭。駁石。不過等於弓矢。自置銃。用藥。以殫取人。則弓弩駁石失其為利矣。兵法有驅祝融以攻敵者。而製未甚詳。觀其緣風上下。繼發燔燬。似非近日之銃。宋元間。方有用之者。至我

國初始備。然行軍戰陣。隨帶便利。亦不過神鎗。快鎗。夾把。三眼。子母諸器。自鳥銃流傳

中國則諸器又失其為利矣。諸器一手持柄，一手燃藥。未及審固，彈已先出。高伍遠近，多不自由。烏銃後有照門，前有照星。機發彈出，兩手不動。對準毫釐，命中方寸。無之筒長氣聚，更能致遠摧堅。臣自海氛初起，即留心訪求神器。知大銃有

國初頒發邊鎮三將軍，征交趾所得佛郎機。下及總理戚繼光，改作虎蹲百子等砲。原任總兵侯之曾，所製千里雷，俱堪衝鋒破

陣。萬曆二十四年。遊擊將軍陳寅到京。示
臣西洋番鳥銃較倭鳥銃稍長。其機撥之
則落。彈出自起。用藥一錢。鉛彈八分。其制
輕便。但比舊鳥銃只遠五六十步。又思臣
祖大理寺寺副。先臣趙性魯在日。倭奴初
犯浙直。尚無鳥銃。六七年後。方有茲器。臣

祖語。臣曰。我聞

先朝土魯番吞并屬番哈密。

中國置經畧大臣。徵兵數萬。分道出援。緣土

魯番備得嚕蜜神器。

天兵不能救。竟為所并。嚕蜜密迤水西洋。豈
此器。從彼中傳至西洋。西洋傳至倭中耶。
臣懷之三十餘年。去歲與武舉把臣把仲
弟兄較射。方知其父把部力。從嚕蜜進貢
獅子進京。

皇祖留之。不遣。臣問及烏銃。臣仲云。義伯朵思
麻。即本國管理神器官。一訪可知。臣即同
部力詣思麻家。思麻欣然出其本國帶來

烏銃。臣見其機。必倭銃更便。試之。其遠與
毒。加倭銃數倍。臣私心竊喜。自謂有此。則
倭銃風斯下矣。思麻復語臣曰。我受

三朝養大恩。政慮報効無階。若得傳布此式。
以申

朝廷神武。誠為至願。且告臣製放之法。臣遂捐
費。鳩工。製造。印證。思麻。思麻稱善。臣少日
常見臨陣。衰藥不及。銃手反為敵乘。斟酌
西洋銃。佛郎機之間。造為掣電銃。損益烏

銃三眼銃之間。造為迅雷銃。臣竊計戰陳之間。大器除三將軍。佛郎機。千里雷。諸砲外。小器遠而且狠。無過嚙蜜。次則西洋造之。盡制用之。有法。循環無端。綿綿不絕。是在新製二銃。但近日行間弊習。趨承依附。僥倖功名。器不知製。未必精藝。不肯習。習未必工。寧受敵人之制。不知先發制人。惟知避銳為巧。不思先著更強。病根已深。牢不可破。若非

皇上奮揚神武。將率震疊。誰肯戮力同仇。以申
撻伐。况徵兵四出。累月經年。不惟阻誤後
期。抑且為費繁鉅。若有銃千門。以千人習
之用。更翻打放之法。以步卒二千翼之。赴
敵。可抵萬人。萬門萬人。二萬步卒。可當十
萬。每銃一門。再用三人。是以三人之餉。可
得十人之力。騎兵三人之費。可得二十人
之力。况銃值只須一人安家之費。并一月
行糧。便可置辦。既能制敵。又省輸輓。徵調

之難一舉三和。濟時之符。善之善者。附具

疏恭

進外。謹列得鉅緣由。再圖式樣。打放架勢。如
左

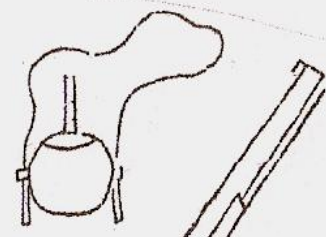
萬曆二十六年歲在戊戌三月初吉。臣趙士楨謹識

噴蜜銃全形

約重七八斤。或六斤。約長六七尺。龍頭較機俱在床內。捏之則落。火燃復起。床尾有鋼刃。若敵人逼近。即可作斬馬刀用。放時前捉托手。後掖床尾。糞機只捏不攢。矧然身手不動。火門去著目對準處稍遠。初糞烟起不致薰目。驚心。此其所以勝於倭鳥銃也。用藥四錢。鉛

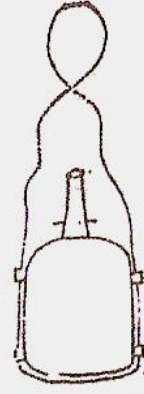
獲藥罐

形如蒸餅。口大如箸頭。上塞口木。用時以口啣出。宜長三寸許。以便衰還時眼看得見

藥罐

每銃用罐一個。以銅為之。上管恰好裝一銃之藥。頸下用銅一片做門。用時以指堵管口。開門倒傾。待管中藥滿。仍閉頸門。裝入銃內

禪三錢

以綿線作四股編成一瓣。庶點時頭不散。開常時用繩要散不便

火繩

申器普

架勢 倒銃藥圖

架勢

凡銃未臨陣之時先衰飽一銃。隨帶至陣上放
畢。取擗杖。將筒擗洗去藥滓在銃者。然後取藥
罐將頸門撥開。以左手拇指頂住罐口。倒出火
藥在頸上。候管滿以食指將頸門掩住。

張 銃 藥 圖

將銃以右手攢住。將藥傾入銃內。必須用拇指食指圍住銃口。不然恐藥撒出。分數不足。所放銃無力不遠。不狠。難計準頭。

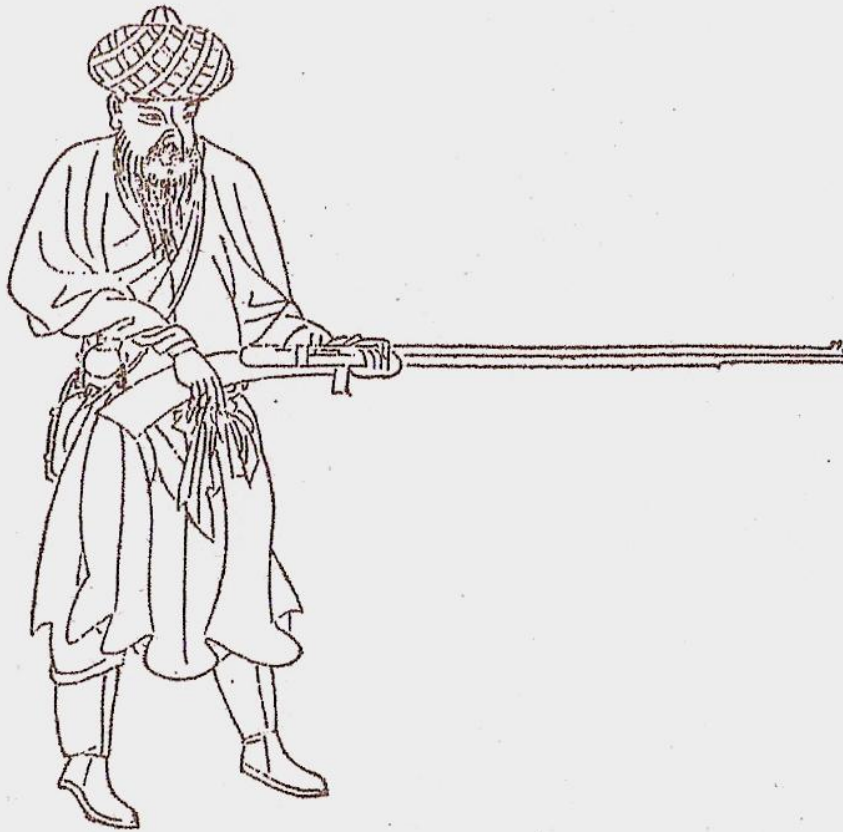
實藥裝彈圖

裝畢藥。將柳杖取出。將藥築實。然後取鉛彈裝入。用綿紙少許。以柳杖送進。至藥處方止。彈須強之入者方準。在筒中滑落者不妙。

著門藥圖

將銃用左手橫持。
右手取發藥罐。用
口啣出塞口之物。
倒藥火門池內。將
蓋之上。以左手將
銃微側轉。令火眼
上向。以右手輕
敲之。使發藥入眼
中。與筒內藥相接。

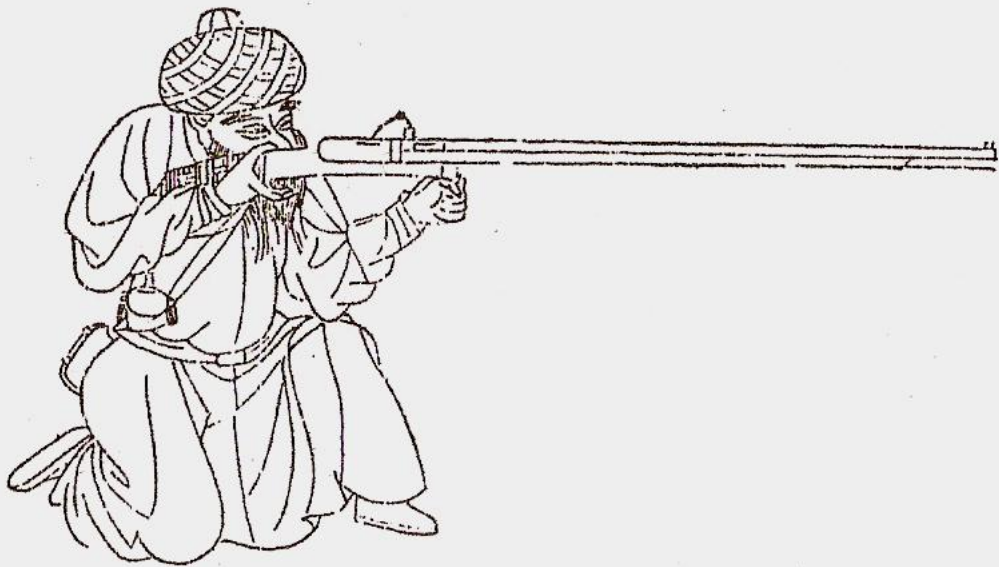
著火繩圖

衰畢門藥將銃
攢定托手上邊
尾拄腿上以右
手取火繩先吹
去灰燼夾置龍
頭內

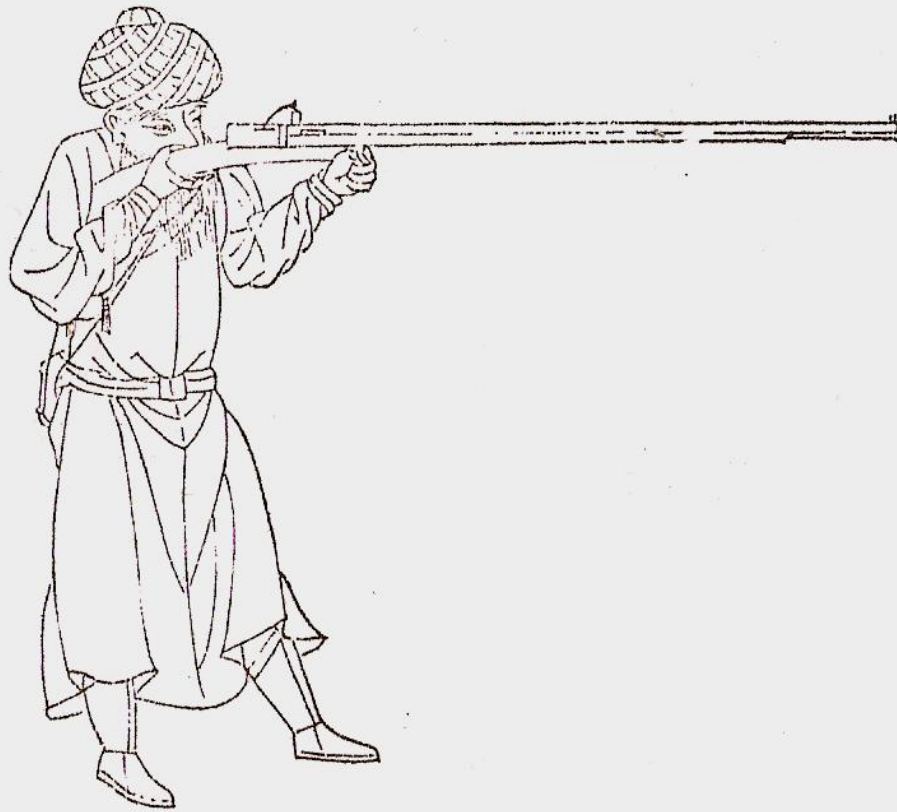
魯蜜人打放圖

火繩安放停妥。踞前脚。跪後脚。將銃舉起。左手執托手。膊節拄膝頭。後尾緊夾腋下。閉左目。以右目覷後照門。對前照星。閉口息氣。對準敵人。然後捏機。

立放圖

裝藥各樣同前。若
 我在低窪之處。敵
 人稍在高處。不必
 蹲身。只將左膊緊
 挨脇肋之上。前脚
 挺直。後脚少拳。不
 丁不八。如射箭站
 立一般。

十數步打賊圖

凡賊至十步之
外不及對照星
將銃尾緊倚肋
上前執托手捏
機便發大槩至
十數步外若銃
手神閒氣定不
必對照無有不
中之理

五六步打賊圖

凡賊逼近若銃已發飽不必著火繩於龍頭上只須用左手攢定銃床用右手向火門點著自然中賊到此全憑膽氣慌張則不能殺賊矣

已上九勢俱采思麻所授

EK III: Konu ile İlgili Resim ve Fotoğraflar

錦衣衛冠服

穿金色飞鱼袍，身长一百二十五厘米，腰宽五十七厘米，袖长九十七厘米，袖口四十九厘米。单袍交领右襟，阔袖束腰，下摆宽大，腰部纳大折“曳撒”式，前胸后背、两肩、通袖及膝间处彩织飞鱼、流云、海浪江崖。配绣春刀、宫禁腰牌。

Çin İmparatorluk İstihbarat Örgütü Jin Yi Wei'de görevlilerin kıyafeti.

Çin İmparatorluk İstihbarat Örgütü Jin Yi Wei'in ahşaptan yapılmış damgası.

Çin'e hediye sunan yabancı elçiler

Pekin Askeri Müze’de bulunan 1377 yılına ait “Wan Kou Chong” adındaki tüfek modeli. .

(üstten görünüm)

Pekin Askeri Müze’de bulunan 1377 yılına ait “Wan Kou Chong”. (önden görünüm)

Pekin Askeri Müze’de bulunan 1378 yılına ait “Tong Huo Chong (Bronz Tüfek)”

Pekin Askeri Müze’de bulunan 1505 yılına ait geliştirilmiş “Wan Kou Chong” tüfek modeli.
(önden görünüm)

Pekin Askeri Müze’de bulunan 1505 yılına ait “Wan Kou Chong”. (üstten görünüm)

Pekin Askeri Müze’de bulunan 1574 tarihine ait“Fo Lang Ji”. (Pranđi Tüfeği olarak bilinen bu tüfek Osmanlı’da da kullanılmıştır. Portekiz tasarımı olan bu tüfek genellikle gemilerde kullanılmıştır. (üstten görünüm)

Pekin Askeri Müze’de bulunan 1574 tarihine ait“Fo Lang Ji (Pranđi tufeği)”. (önden görünüm)

Pekin Askeri Müze’de bulunan İmparator Jia Jing döneminde “Fo Lang Ji” (Pranđi) tufeğlerinde kullanılmış barut örneğleri.

Pekin Askeri Müze’de bulunan “San Yan Chong (Üç Namlulu Tüfek)”. (önden görünüm)

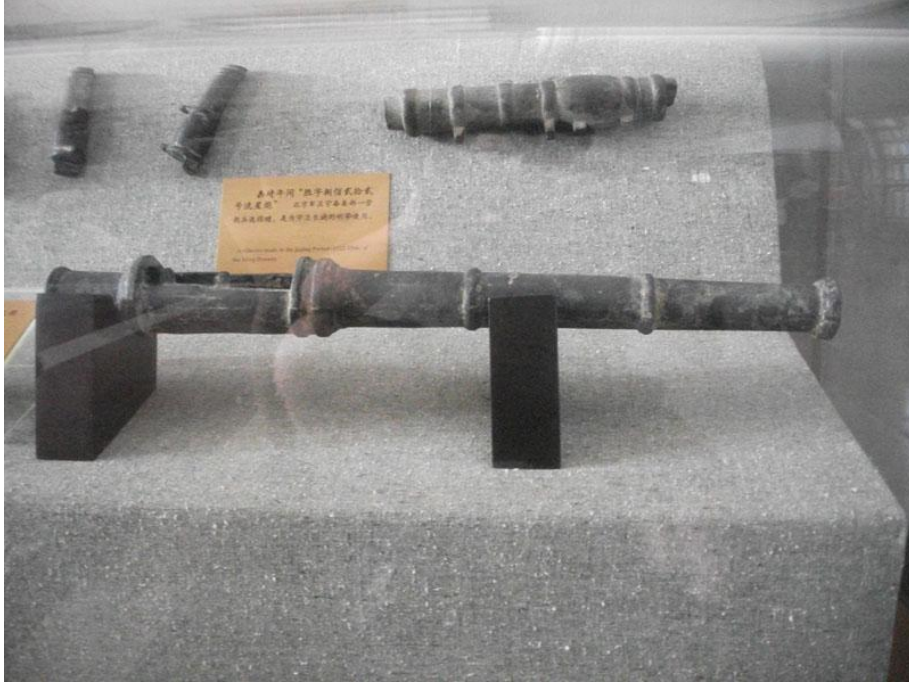
Pekin Askeri Müze’de Bulunan “San Yan Chong (Üç Namlulu Tüfek)” (üstten görünüm)

Pekin Askeri Müze’de bulunan “Si Yan Chong (Dört Namlulu Tüfek)”. (üstten görünüm)

Pekin Askeri Müze’de bulunan “Si Yan Chong (Dört Namlulu Tüfek)”. (önden görünüm)

Pekin Askeri Müze’de bulunan İmparator Jia Jing döneminde üretilmiş ateşli silahlar.

Pekin Askeri Müze’de bulunan “Huo Sheng Chong (Fitilli Tüfek)”

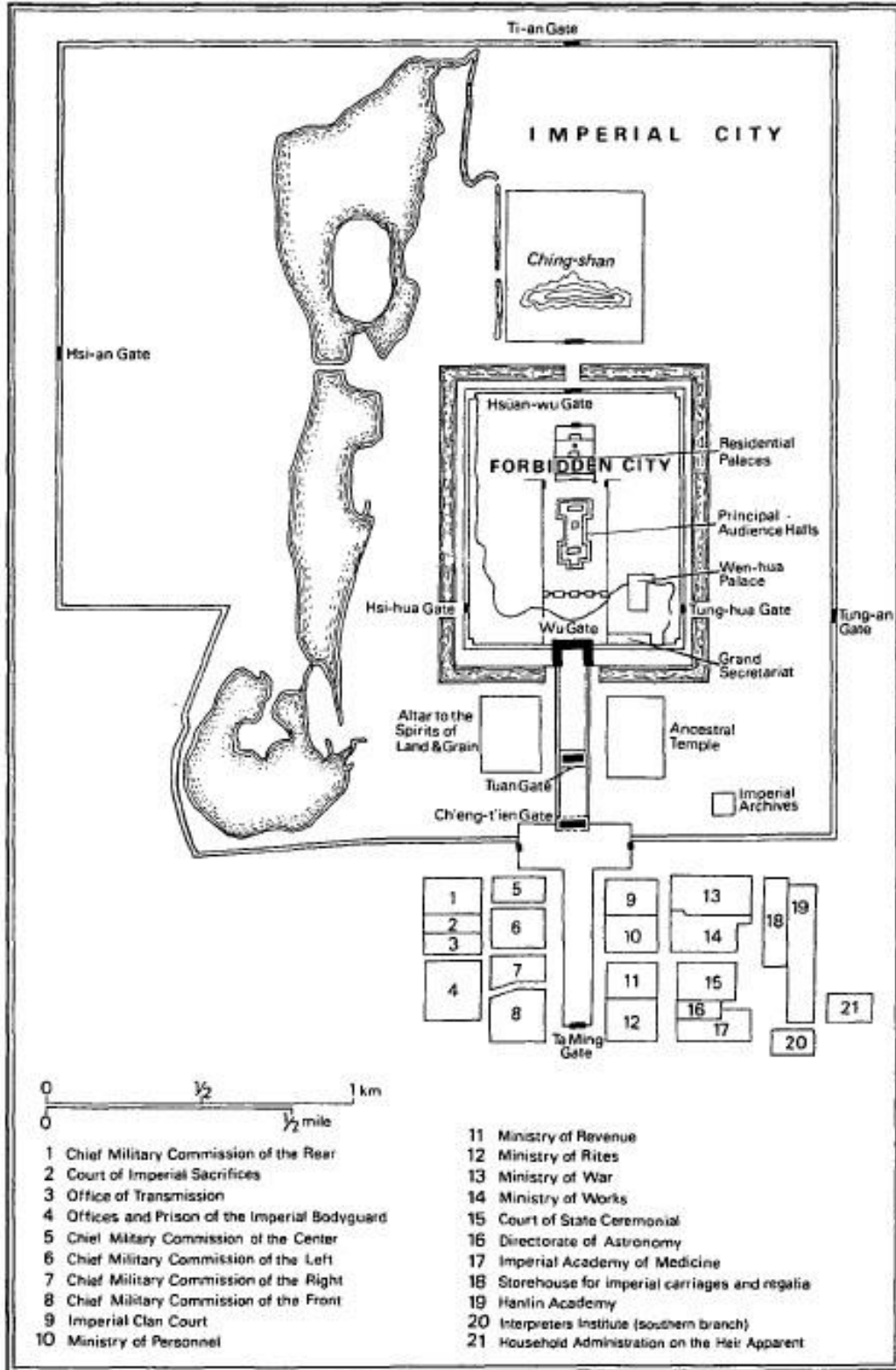
Pekin Askeri Müze’de bulunan (üstte) 1409 yılına ait “Tong Chong (Bronz Tüfek)” ve (altta) “Tie Pao (Demir Top)”.

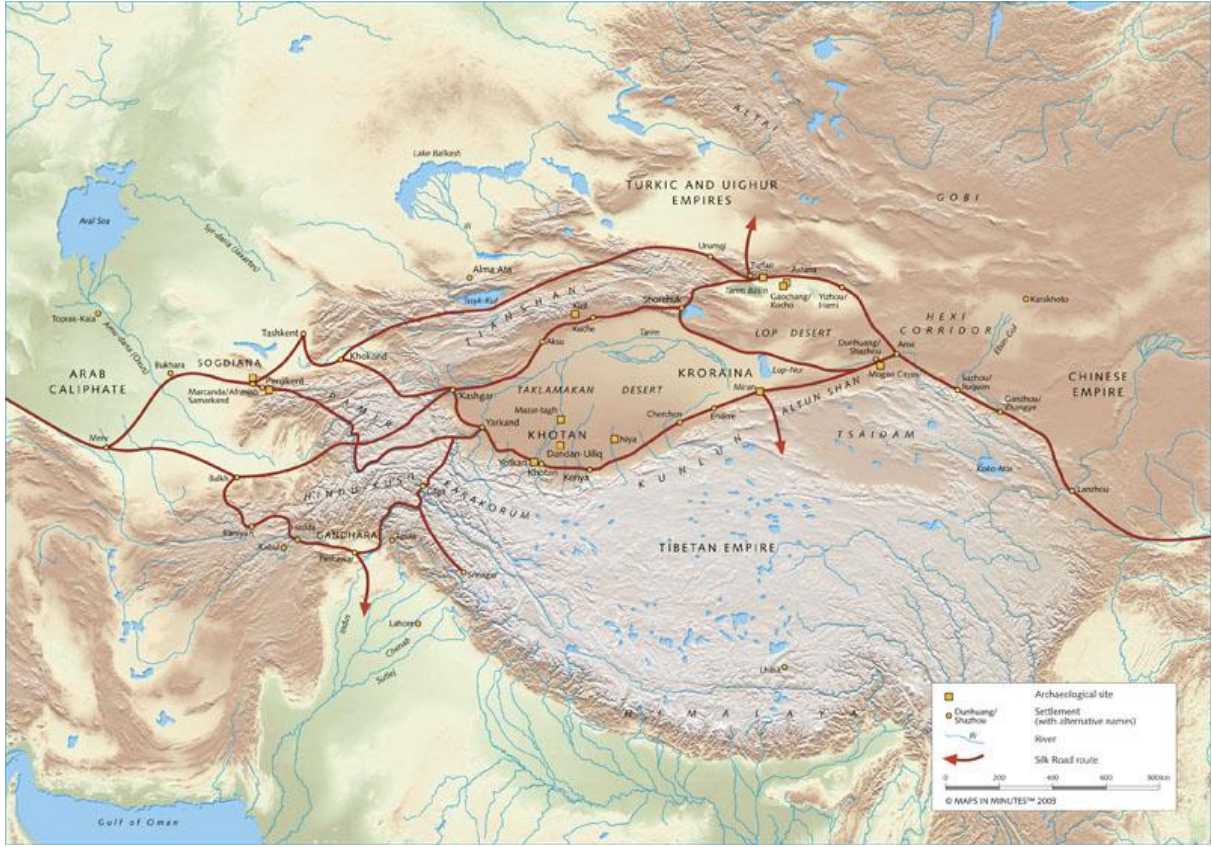
Pekin Askeri Müze’de bulunan 1545 yılına ait “Zi Mu Tong Huo Chong (Bronz Tüfek)”

Çin İmparatorunun İstihbarat Örgütü “Jin Yi Wei” günümüzde Çin Parlamento binasının bulunduğu yerdedir.

Ming Dönemi Saray ve etrafındaki devlet kurumları. 4. Numaranın bulunduğu yerde Çin İmparatorunun İstihbarat Örgütü Jin Yi Wei bulunmaktadır. (Cambridge History of China'dan alınmıştır)

İpek Yolu'nun Tibet'in içinden ve yakınından geçtiği güzergahlarından bazıları.

15. ve 16. Yüzyıllarda Japon Korsanlarının Çin'de saldırdıkları bölgeler.

Duo Si Ma'nın Çin'e giderken izlediği muhtemel rota.

- 1: Janissary senior officer, parade uniform, second half 16th C.
- 2: Acemi Oğlan, late 16th C.
- 3: Naval Janissary, parade uniform, late 16th C.

16. Yüzyıl sonlarında Osmanlı Ordusunda tüfek kullanan Yeniçeriler. (Osprey Military, Men at Arms, Armies of The Ottoman Turks eserinden alınmıştır)

Rodos Kuşatmasında ellerinde tüfekleriyle Yeniçeriler 1528

II. Osman'ın Hotin kuşatmasında Tüfekli Yeniçeriler (1605)

Yavuz Sultan Selim Dulkadiroğlu Beyliğine karşı yapılan savaşta Osmanlı Ordusu. Ellerinde tüfekleriyle Yeniçeriler görülebilmektedir.

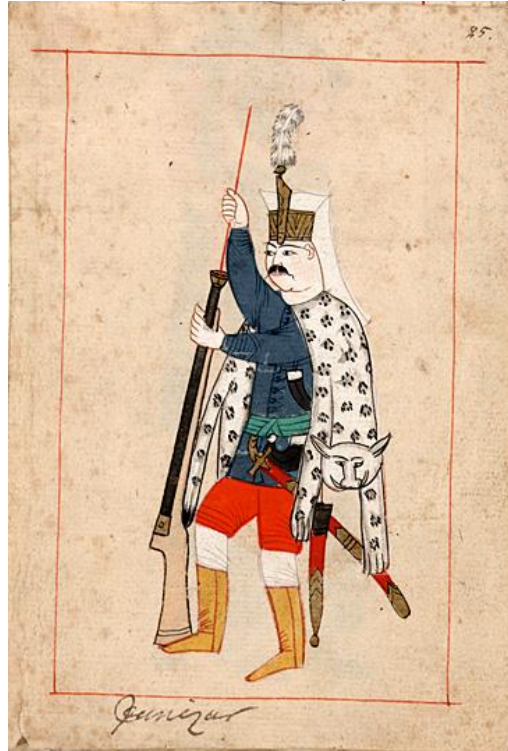
Kanuni Sultan Süleyman dönemi Mohaç savaşına (1526) ait bir minyatür. (Hünername eserinde bulunmaktadır.)

Ordunun yola çıkışı (Nusretname adlı eserde bulunmaktadır)

İsveç elçisi Ralamb'ın 1657 – 1658 çizimlerinden "Levent".

İsveç elçisi Ralamb'ın 1657 – 1658 çizimlerinden "Yeniçeri".

İsveç elçisi Ralamb'ın 1657 – 1658 çizimlerinden "Cebeci".

16. Yüzyıl Osmanlı Fitilli Tüfek. (Askeri Müze Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Ateşli Silahlar Kataloğu'ndan alınmıştır)

16. Yüzyıl Osmanlı Fitilli Tüfek. (Askeri Müze Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Ateşli Silahlar Kataloğu'ndan alınmıştır)

Şah I. Abbas'ın Yaşamı adlı Farsça eserden alınmış, "İranlı Tüfekçi" tasviri.